M U H İ T

Florida da bir Abide

Edward Bok tarafından Amerikaya hediye edilmiştir.

Sene 4 № 43 — Resimli Aylık Aile Mecmuası — Mayıs 1932

Nushası 50 Kr.

Seyahat Edilecek Sene Bu Senedir

Hiç bir zaman seyahatlar bu kadar ucuz olmamıştır.

Şimendifer, vapur kumpanyaları, oteller ve mağazalar sizi müşteri olarak kazanmak için fiatlarını tenzil etmişlerdir.

Biz de Size Vakît ve Zaman Tasar. Ettirmeği Teklif Ediyoruz:

Seyahat programları yapmak, vapur, tren ve otellerde munzam hiç bir masraf almaksızın yerler tutmak suretiyle seyahatları teshil etmek gayesinde bulunan tecrübekâr teşkilâtımızın hizmetlerini takdim ediyoruz. Avrupadaki 50 şûbemizle bütün dünyadaki sair şuabat ve muhabirlerimizi emrinize âmâde bulunduruyoruz.

TRAVELERS CHEQUES, TRAVEL SERVICE
HERE AND EVERYWHERE

Seyahat esnasında taşıyacağınız paraları en münasip şekilde nakıl ve tahtı - emniyette bulundurmak için *Amerikan Ekspresin Seyyahin Çeklerini* hamil bulununuz.

Her türlü mâlumat için 24464 numaraya telefon ediniz.

Di Amerikan Ekspres Ko. İnk.

İSTANBUL ŞUBESİ

Yeni

MUHİT

Resimli Aylık Aile Mecmuası

Sene 4 | Mayıs, 1932 | Sayı: 43

Lisan Musahabesi :

Beynelmilel Amerika Sözleri

AHMET CEVAT

EVVELA, memleketini ziyaret etmeğe hazırlandığımız Sam Amca ile tanışalım.

Sam Amca... Yıldızlı silindir şapkasiyle, çubuklu pantalonu ve bir karış sakalı ile resmini gördüğümüz Sam Amca «Uncle Sam» yüz yirmi milyonu aşan Amerikan milletinin timsalidir. Bu yaşlı, fakat enerji dolu, uzun boyu selvi gibi dosdoğru Sam Amca nın bir tarihi olsa gerek. İhtimal yeni karşılaştıkları vahşi tabiata faaliyetle, en ilerlemiş yaşın bile belini bükmediği gayretle, galip gelen ilk muhacırların şakrak muvaffakîyetine kim bilir hangi şen san'atkârın verdiği sîmadır. Bu sîmayı Amerikalılar memnuniyetle benimserler. Fakat biraz İngiliz yadigârı sayılan Yankee (teleffüzü: yanki) az çok yüz ekşiten bir tâbirdir. Etimolojisi pek mâlûm değildir: bâzı lugatler bu lafzı *english* (İngliş-İngiliz) kelimesinin Amerika yerlileri ağzında aldığı bozuk teleffüz şekli olarak gösterirler; bâzıları da bu sözle muhtelif lisanlarda zekâ, atılganlık, gevezelik, çabuk ve anlaşılmaz konuşmak ve daha bilmem ne gibi mânalara gelen türlü türlü kökler arasında bir münasebet bulurlar. Yalnız Amerikanın Yeni İngiltere denilen memleketlerinden olanlara munhasır tutulsa kimse îtiraz etmeyecek, fakat her Amerikalıya Yanki demeye kalkarsanız nezaketin her halde altında kalırsınız.

Lugatçe «nefer» den fazla bir mânası olmayan **pion** dan gelen "**pionir**" *piooner* - fransızca *pionier* - tâbiri, koltuk kabartan bir tevcihtir: Amerikada vahşi ormanları açan ve mâmureler yaratarak bugünkü terekkîyi hazırlayan ilk muhacırlara verilen bu isim kendi başına şerefli bir unvandır; Amerikalılar için en büyük asilzadelik bu pionirlerden gelmiş olmaktır.

Sinemaların bütün dünyaya yaydığı Amerika kelimeleri çoktur. *Broadway* bizde de her sinema meraklısı şehir çocuğunun bile New York ismi kadar aşinasıdır. Manhattan adacığını kaplayan asıl Newyork un hem bel kemiği hem de en geniş ve en işlek kan damarıdır. Bir muharrir «akşamları ve geceleri, Newyork, burada ışıklar banyosunu alır» diyor. Paris in bulvarları hakkında Mithat Efendi zamanının romanlarından kalan mânevi hayal ne ise bugünkü sinema seyircilerinin zihinlerinde de Newyork un Broadway inden öyle bir fikir kalıyor. Fakat otuz kilometre, belki daha uzun olan bu Newyork bulvarının maddi tek bir sureti yoktur. Göklere baş çekmiş binalarla noktalanan bu medeniyet damarının bir metre murabbaı yeri Avrupa paytahtlarındaki saray ve otellerin bir tanesinden daha yüksek fiatlarla satılır. Cadde başından cadde başına ve günün bir saatinden öbür saatine, insan, şehirden şehire seyahat etmiş kadar kendini yeni bir âlemde buluyor. Burada artık binalar **building** ve **skyskraper** (teleffüzü: skayskreypör) dür. Yalnız İngilizce değil Fransızca, hattâ Almanca ya-

zılmış bir seyahat kitabında veya mecmuada da bu tâbirlere rasgelirsiniz. Namık Kemal edebiyatında «Eflake ser çekmiş» vasfı ulu ağaçlara verilirdi; frenklerin *gratte - ciel* deye tercüme ettikleri *skyskrayper* de böyle bir hayal uyandıran ingilizce bir kelimedir. «Başı göğe ermek» tâbirimiz de var, fakat bunu daha ziyade mânevi şeylerde kullanırız, ve bir az istihfaf karıştırırız. Bu tâbirlerin Amerikadaki elli altmış katlı binalara verilebileceğini zann etmeyorum. Son zamanlarda gazetelerimizin bu ismi fransızca taslağı ile *gratte-ciel* olarak yazdığını görüyoruz. Gazetelerin halklaştırma ve umumileştirme kudretini kim inkâr edebilir? Belki de az zamanda - *gratsiyel* imlasiyle lisanımızda yerleşip kalacaktır.

Çoktan beri, halkımıza kadar, alışmış olduğumuz beynelmilel bir kelime de «hal» dır; bu yiyecek şeyler pazarının bir tanesi - en büyük kısmı kapalı durmak üzere - Kadıköy koyunun bir turist oteline yakışan bir yerine yapılmıştır. Fakat Amerikaya seyahat edenlerin veya seyahat kitapları okuyanların sık sık rasgeldikleri *hall* başka bir şeydir. Fransızca «halle» ile ingilizce «hall» arasında yalnız etimoloji birliği vardır; Amerikanın binalarındaki *hall* (teleffüzü: hol) bizim evlerde «taşlık ve sofa» dediğimiz kısımlara tekabül eder yerdir. En aşağı yirmi otuz katlı olan binalara *bilding* deyeceğiniz gibi taşlıklarına ve sofalarına da *hol* demeğe kendinizi sürüklenmiş bulacağınıza şüphe etmeyorum. *City Hall, Federal Hall.*, gibi yerlerde ise tekmil binaya *hol* denildiğini anlarsınız. Bunun gibi, kendiliklerinden, sokak yerine *strret* (strit), pazar yerine *market*, kilise yerine *church* (çörç)... kelimeleri zihinlerde yerleşir. Bunları evvela *Wall Street, Trinity Church* gibi, tahsis ile, mürekkep isim olarak kullanırsınız, fakat gitgide, tekrarlana tekrarlana, bu mürekkep isimlerin ikinci unsurları ister istemez asli mânalarını kazanıyorlar.

Wall Street.. buna *"Sur sokağı"* deyebilirmiyiz? Böyle bir tercüme eskilerin **bal yemez** (Palimos) toplarını *(asel nemîhoret)* deye farisiye çevirmelerine benzemezmi? Bir fransız muharririnin: «Burada bankalar dev kuluçkaları gibi dünya altın rezervasının üstünde yatıyorlar» dediği yer burasıdır. Üç saatin içinde, dünyanın beş kıt'asından radyo ile gelen emirlerle, 6.000.000 aksiyon alım satımının yapıldığı yer burasıdır. Lort Bothermere *Wall Street* i dünyanın sermayelerini mass eden bir tulumbaya benzetiyor. Burasını para istasyonuna ve servetin son durağına benzetenler de var. Artık iş âleminin en civcivli karınca yuvası olan *Wall Street* e başka bir isim vermek mümkünmüdür?

Bu sokaktaki *bilding*lerin sakladığı âlemi mutalea edenler yeni bir lugat öğrenmeğe muhtaçtır. Ticaret tâbirlerimiz arasına italyancadan giren *kambiyo*yu Amerika borsasındaki **exchange** ile mubadeleye luzum görmemek ve Galata nın köşebaşı *sarraf*larına verilen ismi Amerika bankacılığında en mühim rolü oynayan *broker*lere layık görmek kabil değildir. *Stok* ticaretimizde bir malın toplu bir kısmıdır, fakat Amerika borsasında kullanılan *exchange stock* muamelelerinden geçen kîymet kâğıtlarının (aksiyonların, tahvillerin), birden, hepsidir.

Fransızca kitap ve mecmualarda *call money* (teleffüzü: kol mani) gibi koyu ingilizce banka tâbirleri görürsünüz. Borsa muamelatiyle meşgul olursanız bunun **vâdesiz îkraz** demek olduğunu anlarsınız. Fakat bu Amerika tâbirinin öyle bir hususiliği vardır ki başka milletlerin banka edebiyatına aynen geçmiştir.

Busines (teleffüzü: biznes) yâni ticaret âleminin beynelmilelleşmiş lugatçesi çok daha geniştir; nafile uğraşmayalım, bir makalede onu tüketemeyiz. Bir az da sözlü sinemaların her tarafa yaydığı polis maceralarının diline bakalım. *Kop*ların (polislerin) *gangster*leri (haydutları, çetecileri) ve *bootlegger*leri (kaçakçıları) nasıl kovaladığı ve browningle silahlanmış haydutların halka nasıl **eller yukarı!** (Hold up!) ameliyesini yaptırdıkları, hattâ kumarhaneleri nasıl bastıkları, herkesçe mâlûmdur. Fakat Amerikada her şey o dereçe sür'atle değişir ki argolar *(slang)* da mütemadiyen yenileşiyor ve zenginleşiyor. Az bir müddet evvel ancak bir hesabın tasdikî için imzanın üstüne yazılan *O. K.* harfleri şimdi «Her şey yolunda» mânasında âdeta beynelmilel bir tâbir olmuştur.

Bizde türlü türlü yeniliklere, biçim biçim âdetlere «asri» deniliyor. Asır ne kadar uzun bir zaman! Asrın yenilikle ne münasebeti var? Amerikada, gerek **boom** (büyük revaç) gerek *krah* zamanında, her şeyin « günlük yumurta » gibi çok tazesi makbuldür ve îcad ettikleri **up to -date** (teleffüzü: aptüdeyt) tâbiri şimdiden Avrupa edebiyatına geçmiştir. Biz de, bu hususta geri kalmağa razı olmayız, çünkü bayat şeylerden ve müptezel sözlerden hoşlananlardan değiliz.

Amerika Müttehidesinin

NUFUSU

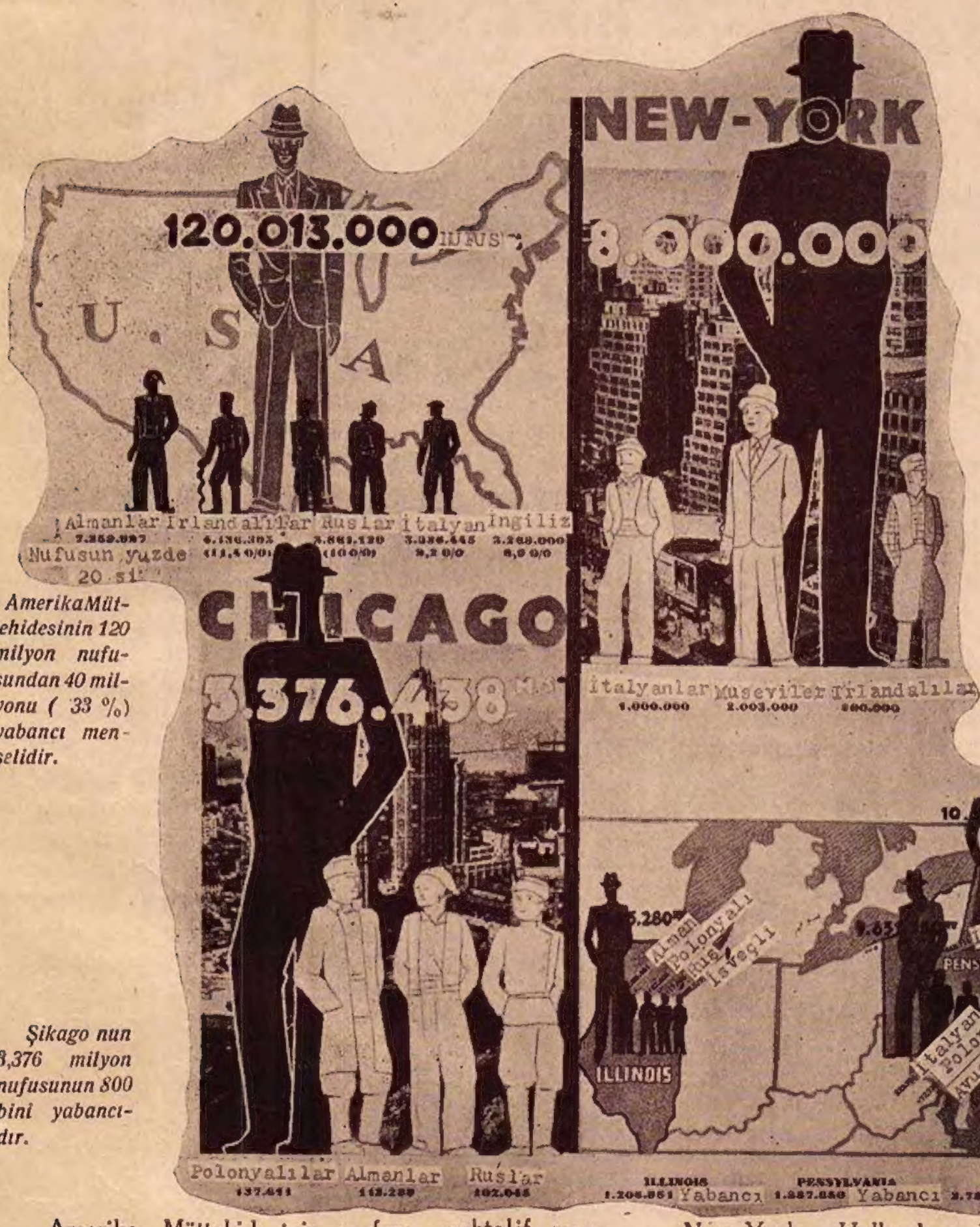

New York'un 1931 de nufusu 5 milyondu; bunun ancak 1,7 milyonu (12%) yerli 2 milyonu yahudidir. Dünyanın en ehemiyetli yahudi şehri New York dur. Buradaki İtalyanlar Napoli nin ehalisinden fazladır. İrlandalı ehalisi de Dublin in ehalisini 33% nispetinde geçer.

Amerika Müttehidesinin 120 milyon nufusundan 40 milyonu (33 %) yabancı menşelidir.

Amerika Müttehidesinin üç esaslı hukûmetinin yerli ve yabancı unsurlarını gösteren şema.

Şikago nun 3,376 milyon nufusunun 800 bini yabancıdır.

Amerika Müttehidesinin nufusu muhtelif menşelerdendir. Nantes fermanının feshiyle Fransadan koğulan «Huguenot» lar, kromwell den kaçan «puritan» lar, Moravyanın Palatinat rahip ve müritleri, Almanyanın 1848 nkîlapçıları, Rusya muhacırları, XVIII nci ve XIX ncu asırlarda, Amerikanın Garbına yerleştiler ve oradan her tarafına yayıldılar.

New York u Hollanda muhacırları têsis etmiştir; Bethleem Morovyalılar, Waşington binbaşı Lenfant tarafından kurulmuştur.

Muhacırlar iki üç nesil sonra bütün yabancılıklarını kayb ediyorlar, Amerikalı oluyorlar. Wilson bir İrlandalının, Karnegi bir İskoçyalının çocuğudur.

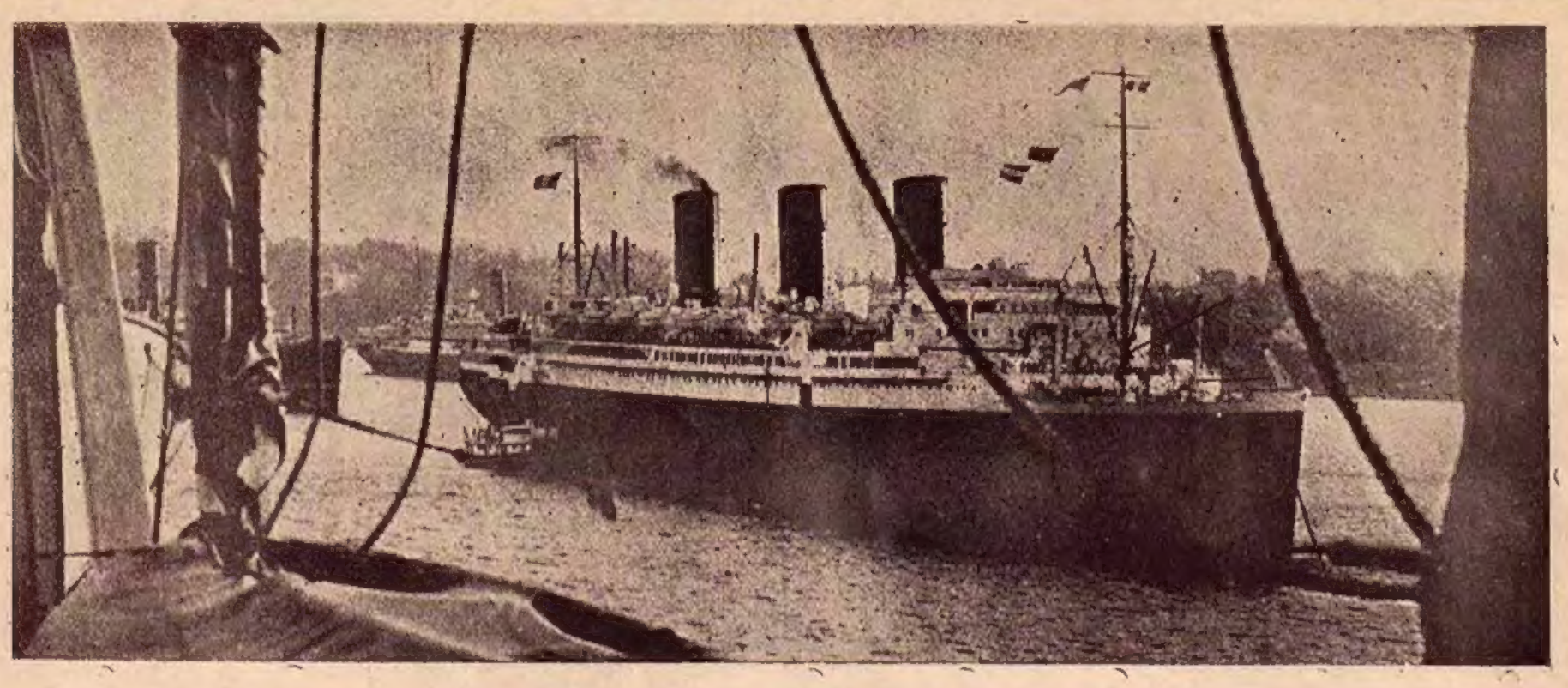

Amerikaya Seyahat

ROGER FRANQ

İLE de France vapuru yarın, saat yirmi birde hareket ediyor. Aceleye hiç ihtiyaç yok, Paris ten sabahleyin çıksam öğle yemeğimi Havre da yiyebilirim; öğleden sonra da — Amerikaya kendi otomobilleriyle beraber giden başka turistler gibi — arabamı yükletmeğe bol bol vaktim olur.

İşte benim sadık yol arkadaşım Buik otomobili; bu yeni seyahate çıkarken altmış bin kilometrelik ihtiyarlamış bulunuyor. Elimde C.G.T. kumpanyasının renkli müsaade vesikası. Bâzı kısa mlâûmatlar veriyorsunuz, bunlar siz yolculuğunuzda devam ederken radyo ile Amerika gümrüklerine tebliğ edilecek ve orada, kesenizi açmaksızın, üç aylık ikamet vesikalarınızı alabileceksiniz.

Benim Buik, çekingen ve mahcup gibi, o muhteşem Roll, Hispano, Packard, Lincoln.. arabaları arasında İle de France ın garajına yollanıyor. İhtiyar otom, kabinesine girdikten sonra ben de kendi kabineme gidiyorum.

"Vu" nün mümessiline nazik ikramlar.

Geminin komiseri, bu denizde yüzen küçük ölkenin idare amiri, kibar bir ev sahibi sıfatiyle misafirlerini kabul ediyor.

Yerimize yerleştik. On bir koli eşyam sanki büyü ile benden evvel oraya gelmiştir. Beş gün her tarafını gezebileceğimiz bu yeni memleketi istikşafa çıkalım.

Hakîkaten garip bir ölke.. Dört asansör sizi meydanlardan bulvarlara, güneşli caddelerden parlak tenvirata boğulmuş dar sokaklara götürür.

Saat dokuz. Sâbih şehir râşeler içinde. Müstereddit, ağır hareketler. Liman ona dar geliyor gibi. İmdadına koşuyorlar: iki romorkör ilk adımlarında kılağuzluk ediyor. Yandan onu karadan ayırıyorlar, açık denize kadar, 45 mil sür'atle Amerika istikametine atılabilinceye kadar onu yedekleyorlar...

Kumandan ve erkânı-harbiyesi, bu canlı 43.000 tonluk kütlenin dımağı, emirlerini veriyor. Bu emirler, saat sıhhat ve intizamı ile, süvari köprüsünden dümene, makinalara can veren teshin odalarına, bir nevi çabuk ve kuvvetli bacaklar gibi devi yürüten pervanelere gidiyor. Telefonlar, hoparlör ve diğer vasıtalar dımağın iradelerini hayati merkezlere nakl eden sinirlerden farksız...

İnsanın dımağından kendi vucudu kadar mükemmel çıkmış ne harikulade mihanik!

*
* *

BEŞ günlük bir seferden sonra, Manhattan göründü: Orta-Çağ burglarından birine benzeyor; ancak bunun asma Brooklyn köprüsü ve göklere baş çekmiş binaları

Central Building in tepesinde, baş döndürücu bir irtifada elektrik têsisatı yapılırken.

"Skyscrapers" var. Amerikanın koltuklarını kabartan bu binalar, denizden, denizin göz alabildiğine yayılan genişliği önünde, bütün ehemmiyetlerini kayb ediyorlar. Birkaç mil ötede, düz ovanın üstüne, dansı seven bir devin fantezisiyle dikilmiş kazıklar gibi kendilerini hiss ettirirler.

Uzaktan bir takım kaba direkleri andıran bu yapılar yakından karma karışık tiyatro dekoru halinde kalıyor: orada yüz katlı bilding kırmızı tuğladan eski İngiliz evini çiğneyor. Bütün Müttehidenin timsali olan Manhattan adası burnu: orada en yeni, en alamod «up to date», en sağlam, en teknik şey ve en eski küçük şeylerle yan yanadır.

Eskiden pasaport ve sıhhiye muayeneleri gemide geçer ve azap verici bir istintak mahiyetinde görünmezdi. Şimdi, birkaç defa, safdilane ve üzücü tafsilata kadar tertip olunmuş sualli cevaplı fişler doldurmak mecburiyetinde kaldım.

Gittikçe yaklaşan *bilding*ler parmakla dokunulabilecek derecede gemiye hakim.

Karaya inme öyle sür'atli ki bir yabancı o kalabalık içinde kendini kayb ediyor.

Ertesi sabah otomobilimi aramağa gittım, polise ait bütün işlerimi kolaylıkla bitirdim ve araba sürmek müsaadesini aldım; harç olarak yalnız beş dolar verdim. Kırmızı yeşil işaretli sokakları birbirlerine amut ve Paris e nispetle, otomobille gezmek çok kolay olan bu şehirde, hemen volanımı kullanmağa başlamıştım.

Transatlantik harekete hazırlanıyor.

New-York un geceleyin, elektrik şellaleleri içinde bir manzarası.

Amerikada

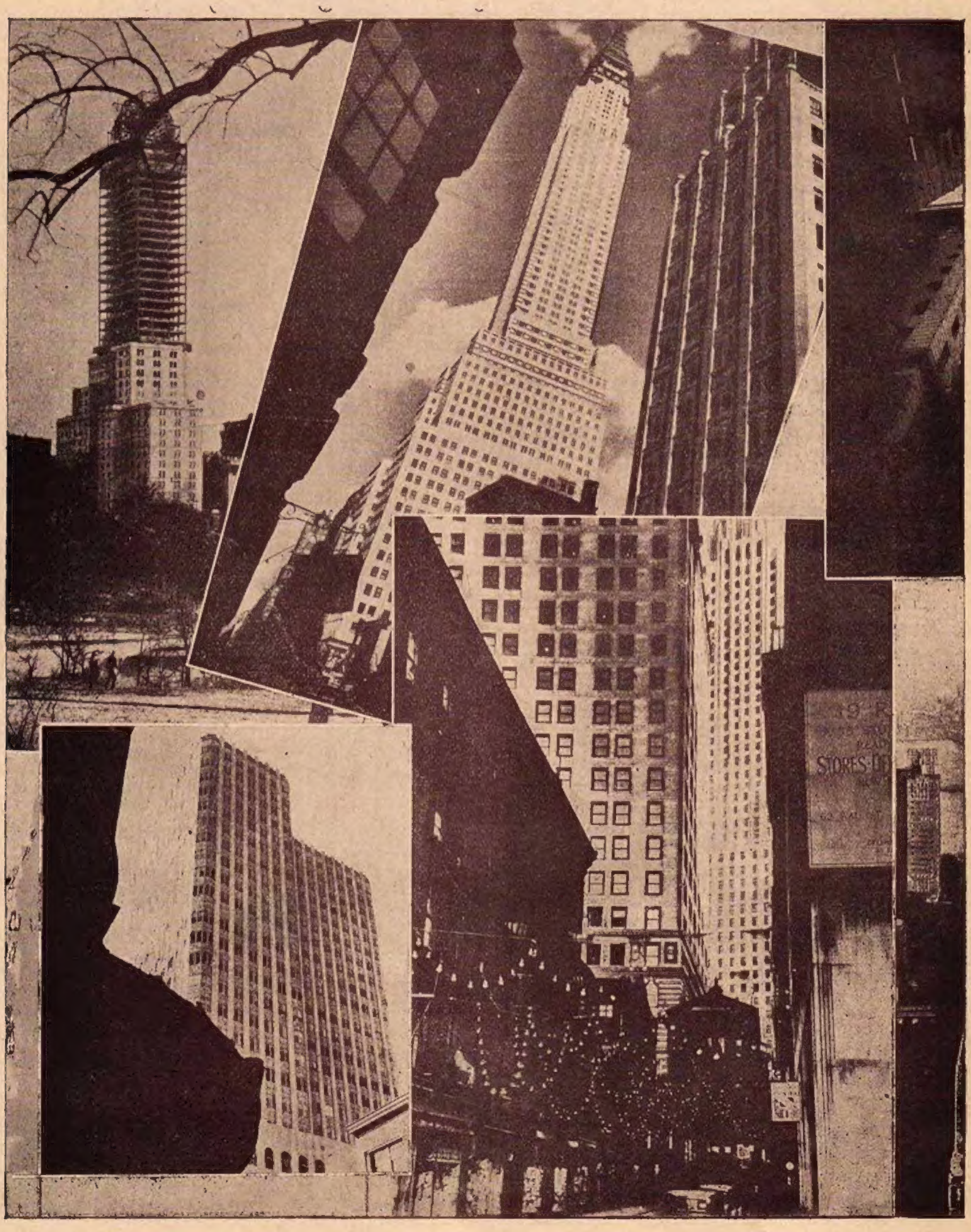

Grat-Siyeller

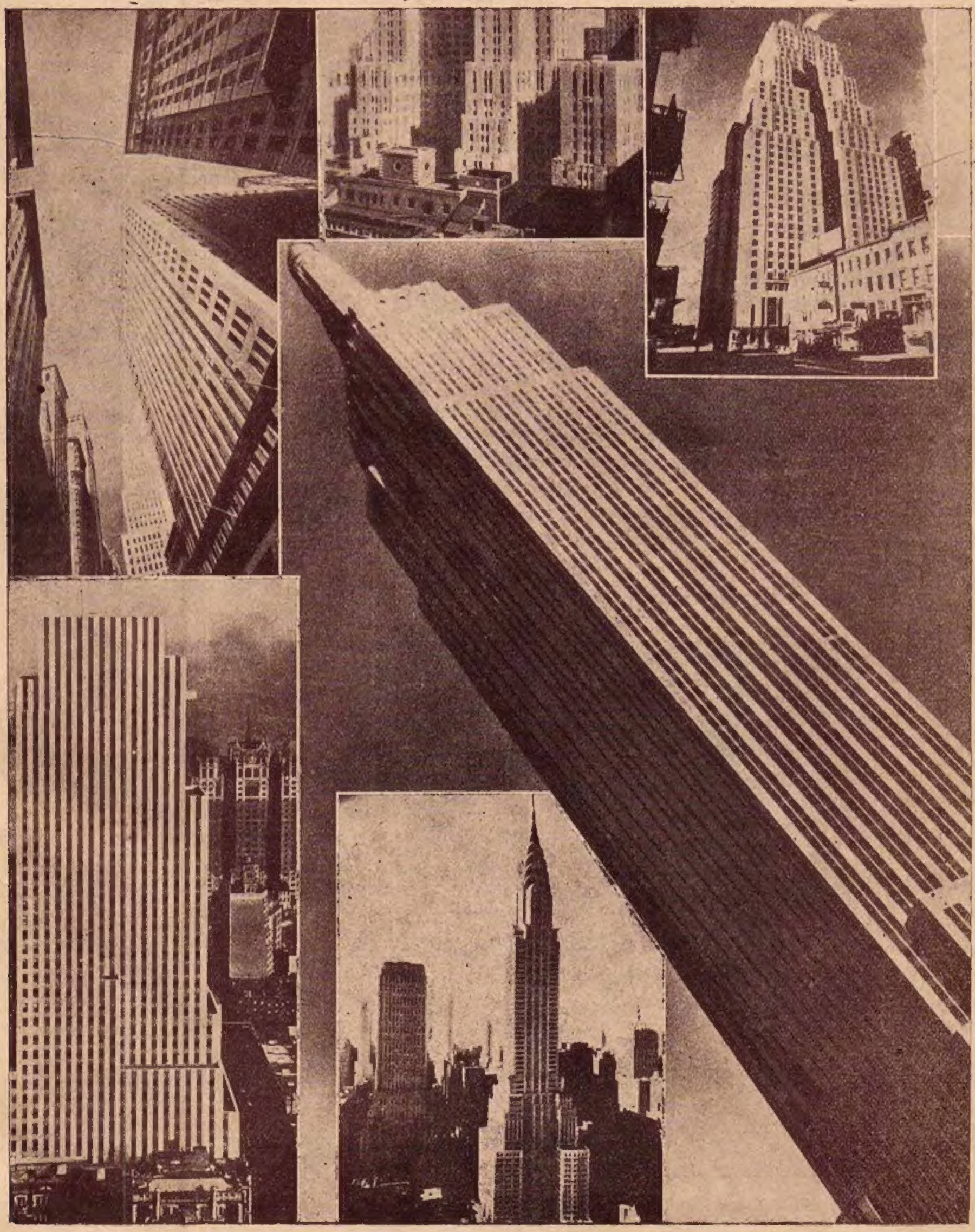

GÖKLERE BAŞ ÇEKMİŞ BİNALAR

Skyscrapers

Paul Morand dan

ÖNÜMDE açılan cadde, iki kenarına Arvupa evleri büyüklüğünde binalar dizilmiş olsaydi, çok geniş görünecekti; otuz ve kırk katlı yapıların hükmü altında ancak dar bir sokağa benzeyor. Güneş oraya yalnız tam tepelerin üstüne geldiği vakît nufuz ediyor, ve o zaman bu sıra sıra hendesi devler geçidinin derinliklerinde akan insan nehri daha eyi görülüyor; bu nehir zirvelerden aşağı kopan ani sellerle günde üç dört defa kabarır.

Bu binalar bütün kütleleriyle yoldan geçenlerin üstüne yıkılacak gibi duruyor. Sanki aralarında bir tesanüt varmış gibi birbirlerine omuz vererek yukarıya, hep yukarıya çıkıyorlar, ta gözün bütün menazır sahası tükeninceye kadar. İnsan merakla katlarını birer birer saymaya kalkar, sonra usanan göz onları onar onar tırmanmağa başlar; boyun kopacak derecede gerilinceye kadar baş yukarıya çevrilir, ve görülen son kat, hakîkatte, ancak bir kuş bakışı ile meydana konabilecek içerlek taraçalar serisinin birincisidir.

Gök kazıyan binalar. Bunların dişileri ve erkekleri var; bâzıları güneşe dikilmiş mâbetlere, başkaları Azteklerin ay ehramına benzer. Garp sahralarındaki Amerika şehirlerini yassılıklarla döşeyip yayan, alabildiğine varuşlar doğurup giden çılgın büyüme burada şakuli bir fışkırışla ifade olunuyor. New York a azametini, yarının manzarasını veren bu binalardır: Damsız, çatısız, başlarına taraçalar gerilmiş oldukları halde, *helikoptertere*, mustakbelin o kanatlı insanlarına muntazır bir vaziyette duruyorlar. Rakkamlar gibi şakuli mevcudiyet gösterirler, ufkî pencereleri dört köşeli sıfırlar gibi onlara âşari kîymetler ilave ediyor. Kayanın bağrına demir atmış, yerin içine dört beş kat gömülerek, dinamo.. kalorifer gibi ahşalarını vucutlarının bu en derin kısımlarında saklayarak, yer altı palamarlari-

Orta Manhattan ın bir kısmı: Yarının şehirleri hakkında bir fikir veren levha. Solda: dünyanın en yüksek binası olan Chrysler Building; Ortada, cephesiyle hepsine hakim olan bina Chanin Building dir.

le çelik potrellere, *pilonlara* bağlanmış olarak üst katların korkunç sallantısiyle yükseliyor. Atlantik fırtınalarının t e h e v v ü r ü çok defa onların çelik çerçevelerini burkuyor, fakat, bükülgen cılızlıklariyle mukavemet ediyorlar.

Artık hiç bir desteklik rolü oynamayan dıvarlar silinmiş gibidir; günde birer kat yükselmeğe müsaade edecek derecede çabuk örülen o içi boş tuğlalar ancak rüzgâra bir siper olabilirler, ve alt kısımlarını donatan granitler, mermerler, b i r k a ç santimetrelik kalınlıklariyle zînetten başka bir şey değildir. Tavanlar sadece çatıya kopçalanmış gibidir. Ağaç, tezyinatta bile, kullanılmaz; bu yanmaz kafesler yirmi ve daha ziyade asansörle ve saçlara benzeyen elektrik telleri demetleriyle delinmiştir.

New-York civarında yeni inşa edilen New-Jersey de bir mahalle..

Otuz sene evvel New York u tanımış olanlar bugün orada gördüklerine şaşıyorlar. O zaman gök kazıyan namı verilen binalar on kadar katlı, birbirlerinden ayrı, çok çirkin yapılardı. New York da konsolos şakirdiolarak bulunan Clavdel bana çirkinliklerini anlatmakla bitiremezdi. O zaman şehir kara idi, şimdi pembedir. 1879 da buraya, meçhul ve sefalet içinde, gelen Stevenson New York u: «Liver Pool» a benzeyen düz bir şehir, deye tasvir eder. İhtimal bugün hayranlıkla seyr ettiğimiz binalar da yarın hoşa gitmeyecektir. New York yenileştikçe daha güzel görünüyor.

Göklere baş çekmiş binalar çok yenidir, birincisinin tarihi 1881 dir. Şikago da, korka korka on katını Mişigan ın çamurları üstüne yükselterek doğmuştu. 1885 de inşası biten *Home İnsurance Building,*

Aşağı Manhattan da muazzam binalar kütlesi.— New Yorka gelen gemilerin güvertlerinden bu binaları ilk defa görenler hayret içinde kalırlar.

Woolworth Building, 60 katlı; tam eteğinde N.Y. un eski Partone si vardır, yakında yıkılarak yerine bir park yapılmak üzeredir.

ilk defa olarak, dıvarsız yapılmıştır. Bununla mîmaride büyük bir terakkî hatvesi atılıyordu; şüphesiz Gotik üslubundan sonra atılan en büyük hatve budur..

Bu san'atın zuhuruna Avrupanın yardımı olmuştur; İngilterede Portlan çimentosunun, Almanyada Besemer çeliğinin keşfinden evvel öyle binalar yaratılamazdı. Fikir ise Le Duc isminde cessur bir Fransız mîmarı tarafından, 1880 den evvel, «armatürü demriden, dıvarları sadece o demiri sarıp saklamaktan başka bir şeye yaramayacak bir bina» deye tasvir edilmiştir. Fransızlar için kayb olup giden bu fikir Fransanın Güzel san'atlar mektebinde çalışan Amerikalı talebeler, hususiyle W. L. B. Cenney tarafından memleketlerine nakl edilmiştir...

İstenildiği kadar yüksek binalar yapmak imkânı bulunmuştu, fakat o yüksekliklere nasıl çıkılacaktı? 1850 de, su cenderesiyle tahrik edilmek üzere yapılmış olan asansör imdada yetişti ve daha sonra elektrikle hareket ettirilmesine yol bulundu.

1916 da, Avrupa şehirciliğinden müstefit olan New York belediyesi ilk defa olarak şehrin bediiliğiyle iştigal etti ve Zoning Law denilen kanun vaz' edilerek, ziyanın sokağa kadar inmesi için, yeni binalar muayyen irtifalarda silinmeğe ve içerlek taraçalarla yükselmeğe icbar ediliyordu. Bundan harikulade neticeler çıktı, hususiyle binaların kuleleri yaldızlar ve elektrik tenviratiyle süslendikten sonra.

Skycrapers ne Babil kulelerinden ne de Amerika yerlilerinin *pueblo* larından ilham alınarak yapılmıştır. Bir san'at üslubu tarihî bir devrin ifadesi ise Amerikanın, bugün, bir mîmari üslubu yaratmış olduğunu söylemeğe hakkı vardır.. Birer katedral oku gibi göklere alın yükseltiyorlar; bu hamlelerinde hem tesavsıf hikmeti hem de îktisadi sebepleri vardır. Bu *"bulutlar evleri"* derin ve uzvi bir güzellik gösterirler. Bu sabah Broadway de yürürken düşünüyordum ki, bir Yunanlı Partenon un karşısında ne duyuyor idise zamanımızın insanı da her halde bu binalar önünde aynı hisleri duyar.

⁂

BROADWAY in bu noktasında sokak diğerlerinden daha oyuk, gürültüsü daha tegannili, rengi daha başka türlüdür; buraya yayılan hasis ışık içine güçlükle kırık dökük bir güneş nufuz edebiliyor. Ses kadar dim dik, cebr edilmiş bir menazırla arkaya yaslanmış bu yapı yarlarına ev ismi verilebilirmi? Onlar göğü kazmayorlar, kubbesini yıkıyorlar. Aralarına girilir girilmez, zann olunur ki, gittikçe daha sıklaşan şakuller bir akordeon telleri gibi bükülerek dizilizor, ve muvaziler baş döndürecek gibi iniyor ve nihayet bir birlerine lehimleniyor.

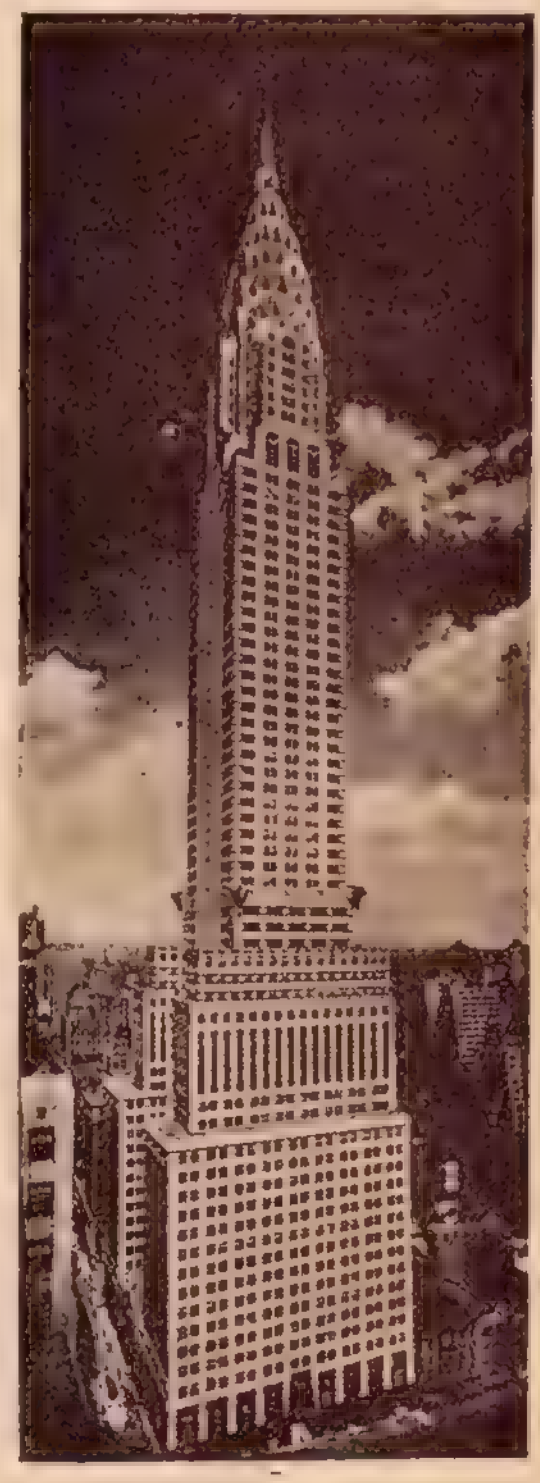

Chrysler Building, 77 kat (32 asansörlü)

Bunlardan birine, mesela Cunard Building e girelim: mermerden ve granitten holunda tavan kubbelerinin mozayiklerine ve Erzra Winter in en meşhur dünya kâ-

şiflerinin seyahatlarını temsil eden dıvar resimlerine, mavi okyanuslariyle gözleri alan haritalara, deniz alegorilerini mücessemleştiren bronz frize bakalım. Bu New York un dekoratif san'atinin en mühim abidelerinden biridir. İçerisinin zihinde braktığı intibala dışardan verdiği intıba muvazene halindedir.

Fulton Street köşesinde de biraz duralım; buradan uzun bir zaman New York binalarının şahı mevkiinde kalan Woolworth Building i nazarımızla kucaklayalım; altmış kat bürolariyle iş adamları için bir nevi katedral.. Granit ve mermerden holuna girilince, size, horoz ibiği renginde forma giymiş amazon kızları birer mücella bakır kasa gibi duran yirmi sekiz asansör den birinin kapısını açar. Bu şakuli şimendifer beni bir dakikadan daha az zamanda elli altıncı kata çıkarıyor; buradan New York, Siyam kralının bahçeleri ortasında inşasiyle eğlendiği o minyatür şehir kadar görünüyor. Güneşli Atlantik denizinden gözlerim kamaşmış, kendimi gökler içinde buluyorum, öyle bir yükseklikte ki buradan Avrupayı göreceğim zann ediyorum. Rüzgâr kamçılayor, elbiselerimi hırçınlıkla hırpalayor; yanımda aşık çiftler öpüşüyor, bâzı Japonyalılar gülüyor, birkaç Alman manzara kartları satın alıyor.. Böyle bir yükseklikten şu ufalan paytahtı nasıl tasvir etmeli: bu artık bir topografya, bir nirengi ameliyatı oluyor, edebiyat değil. Önümde Şark nehri, mâdeni elastikliklerile uzanan bir sıra köprünün bacakları arasından Brooklin e dökülüyor. Aşağıda, şu düz satıhlar, şu dama tahtaları sokak değil, en yüksek evlerin taraçalarıdır; bunların üstünde, tepelerine bulutların kondoğu kuleler yükselir. Her zirvede dumanlar, buğular bir miğferin kenarına takılan sorguçlar gibi. Şimdi gözlerimle, şu petekleri sıra sıra tâkîb ederek iniyorum; en aşağıda, tramvayın küçük sarı tırtılı iki mâdeni tel üzerinde ilerleyor. Yukarda, Orta Şehrin dört köşeli renk renk kafesleri saf ve parlak kış semasının içine dikiliyor. Zahmetle, uzakta, Great Cenhran garının altın yaldızlı kubbesini seçebiliyorum. Buradan New York un planı, geniş ve basit bir ıskara gibi, kolaylıkla okunuyor: bulvarlar güneşli, çapraz sokaklar mavi ve donuk bir gölge ile dolu. Baş dönmemi gayretle bastırarak çelik — Karnegi çeliği — renginde ki Şimal nehrine doğru eğiliyorum: yüzü baştan başa gemilerle kaplı ve suyu uzakta, New-Jersey sahilinde teşekküle başlayan şu Vulken sitesinin belirsiz dumanları içinde kayb oluyor.

Babil hükümdarı Nebupadnezzar, sarayının damından aşağıya bakarken böyle yüksek binalar görmedi.— New York da Chaning Building.

AKŞAM oluyor. Skyscraperler, bu insan kovanları, bütün yorgun kütlelerini boşaltıyorlar. Gündüzün, insanlar şakuli bir tasnif altında iken, şimdi gece için ufkî bir tertibe geçecekler. Binaların alt kısmındaki döner kapılar, çılgın fırıldaklar gibi çevrildikçe sokağa insan fırlatıyor: koyu düzgün sürülmüş keçiderisi mantolu kâtip hanımlar, boncuk gerdanlıklı stenografl a r, mêmurlar, işçiler. Avrupa sokaklarında *kalabalıklar* görülmez gibidir. Kalabalık seyr etmek için Asyaya gitmeli veya buraya gelmeli: burada kalabalık — gevşek, yumuşak, sıkılması mümkün bir canavar halinde— bir siyahi boksörün ölümünü ister, Valentino nun tabutu önünde aşktan yerlere yuvarlanır, Lincoln un türbesi önünde ağlanan bir baba için göz yaşları döker, Lintberg i bir nişanlı gibi kucaklar. Kalabalık dalgası Brodwayden ta yukarlara kadar boylar, sel gibi Brooklyn köprüsünü basar, Elevated i (yâni hava şimendiferini) istîla eder, yer altı demir yolunu boğar. Sonra bu âni kalabalık intizamsızlığı yerine ferdî bir dağılma intizamı kaim olur: herkes eğlenecek yerlere çekilir...

RİP VAN WİNKLE

İrving Waşington dan *Tercüme eden: AHMET CEVAT*

Bu Hikâye Amerikaya ilk gelen Felemenk Muhacırlarının tarihine pek meraklı ihtiyar bir muharrir olan müteveffa Diedrich Knikerboker in kâğıtları arasında bulunmuştur.

HUDSON un yukarı kısımlarında seyahat edenler muhakkak Kaatşkill dağlarını hatırlarlar. Nehrin garbında, bütün o yerlere hakim tepeleri ta uzaklardan görülür. Her mevsim değişmesi, her hava değişmesi, hattâ günün her saati bu dağların sihirli renk ve şekillerinde bir değişiklik husule getirir, ve, uzak yakın, bütün köy kadınları için onların bu değişen manzaraları yanılmaz barometreler gibidir...

Bu peri âlemi dağlarının eteklerinde, yolcu, tam yukarı tarafların mor renkleri en yakın peyizajın taze yeşiline karıştığı yerde, ağaçlık bir köyün çam damlarından kıvrıla büküle yükselen hafif dumanları seçer. Bu, ilk Felemenk muhacırlarından bâzıları tarafından kurulmuş çok eski bir köydü, hattâ Felemenkten getirilmiş sarı tuğlalardan, pencereleri kafesli, çatıları fırıldaklı birkaç evciği hâlâ duruyor.

Bu köyde ve bu köhne evlerden birinde -memleket bir İngiliz vilayeti olduktan nice sene sonra- tabiatı hoş ve basit, Rip Van Winkle isminde bir adamcağız yaşayordu. Felemnkli vali Peter in sipahilik günlerinde çelebilikleriyle şöhret alan ve Fort Christina muhasarasında onun maiyetinde bulunan Van Winkle ailesi ahfadındandı. Bununla beraber, dedelerinin askerlik meziyetlerinden pek az şey mîras almıştı. Hoş geçinilir bir komşu, yumuşak başlı, tam mânasiyle kılıbık bir koca idi. O nevi adamlardan idi ki evlerinde hırçın bir disiplin altında ağızları var dilleri yok. Şüphesiz evlilik gailelerinin kızgın fırınında en sert karakter çeliği bile yumuşar, bükülür; ve yatakta kadının sızlanması kadar sabır ve feragat faziletlerini telkîn eden öğüt olmaz. Bununla beraber bâzan karı koca hayatında kadının sert olması az çok çekilir bir nîmet olur; ve eğer bu doğru ise, Rip Van Winkle bu nîmetten kat kat istifade ediyordu denilebilir.

Şurası muhakkak ki Rip köyün bütün hatuncağızları arasında beğenilen bir adamdı, ve aile çekişmelerinde hepsi ondan tarafa çıkarlar, akşam toplantılarında gündüzün dâvalarını fasl ederlerken kabahati hep Madam Van Winkle e atarlardı. Köyün çocukları da onu nerede görseler sevinçle bağrışarak selamlarlardı. Rip oyunlarına karışır, oyuncaklarını yapar, onlara perilere, cinlere veya yerlilere dair masallar anlatırdı. Ne zaman köy tarafına sapsa bir alay çocuk etrafını sarar, eteklerine yapışır, omuzlarına tırmanır, ve bir ceza görmekten korkmaksızın ona bin türlü oyun oynarlardı. Hayvanlar bile dostları idi: bütün civarın hiç bir köpeği ona havlamazdı.

Rip in bütün kusuru faideli işlere bir türlü ısınamaması idi. Bu huyu sebatsızlığından, gayretsizliğinden ileri gelemezdi, çünkü, elinde bir tatar mızrağı uzunluğunda bir kamış, ıslak bir kaya üstünde, sabahtan akşama kadar, tek bir balık yemine vurmasa bile, yerinden kımıldamamacasına balık avlamaktan usanmazdı. Omuzunda kocaman tüfeği, dere tepe demez, çalılığa bakmaz, bataktan korkmaz, bütün gün yabani güvercinlere saçma savurmaktan bıkmazdı. En ağır işlerde bile komşuların yardımına koşar; mısır ufalamak, çit örmek gibi imecelerin hiç birinden geri kalmazdı. Köyün kadınları bütün ufak tefek siparişlerini ona yaptırırlardı. Bir lakırdı ile, Rip herkesin işini görür, yalnız kendininkini ihmal ederdi.

Ona göre kendi çiftliğinde çalışmak beyhude idi: tarlası köyün en nekes yeriydi, ne yapsa öyle bir toprakta her iş aksi gidecekti. Çitleri durdukları yerde çürüyüp yıkılmağa mahkûmdu; ineği bir türlü yola gelir hayvan değildi. Fena otlar her yerden ziyade onun tarlasında sürerdi... Hasılı köyde en bakımsız onunki idi.

Çocukları öyle perişan kîyafette idi ki görenler babaları var demezdi. Hele oğlu küçük Rip tam kendi-

si: hım demiş burnundan düşmüş; her şeysi ona öyle benzerdi ki huylarının da halis mîrasçısı olacağına şüphe yoktu.

Rip o bahtiyar kalenderlerdendi ki yedikleri ekmek, beyazmı imiş karamı imiş, aldırmazlar, elverir ki tasası az olsun. Kendi kendine kalsa ömrünü ıslıkla geçirecek; fakat karısının çenesi rahat durmazdı; kulaklarının dibinde tenbelliğinden, avareliğinden demediğini brakmazdı. Sabah, öğleyin, akşam vır vır dili işler, zavallı Rip ne dese, ne yapsa kadının bir çıkırık gibi çene çalacağı şüphesizdi. Bütün bu dırıltılara Rip in karşılığı mâlûmdu: omuzunu sallar, gözünü kırpar, fakat bir söz bile söylemezdi. Bununla beraber çok defa susması bile karısının yeni bir yaylım ateşine sebep olurdu: o zaman Rip kendini kapıdan dışarıya atmaktan başka yapacak bir şey bulamazdı; her kılıbık kocanın da son baş vuracağı çare budur.

Rip in bir kafadarı varsa o da köpeği Volf idi ki sünepelikte efendisinden aşağı kalmazdı. Madam Van Winkle onların her ikisine tenbellik arkadaşı nazariyle bakar, hattâ Volf u kocasının yoldan çıkmasına en büyük sebep bilirdi. Doğrusunu söylemek lazım gelirse ormanları karış karış gezip dolaşmakta gayreti söz götürmez bir hayvandı, fakat dünyada bir kadının dili ile başa çıkacak gayret mi var? Volf eve girdimi burnu kırılır, kuyruğu yere sarkar veya bacaklarının arasına kıvrılırdı; hanımına yan yan göz atar ve bir süpürge sapı veya kepçe göründümü uluya uluya kapı arkasına silinirdi.

Rip Van Winkle in evlilik seneleri ilerledikçe zaman kötüleşiyordu; sert huy yaşla yumuşamaz, ve keskin dil kullanmakla körleşmeyen, bilakis daha ziyade bilenen yegâne alettir.

Bir zaman, avunmak için, köyün filozoflarının, ukalâsının ve diğer avarelerinin daimi klübü gibi bir şey olan kahvehaneye kapağı atardı; bunlar Kral Üçüncü Jorj un kırmızı yüzlü portresi altında tahta peykeler üzerinde toplanırlar, köyün bitmek tükenmek bilmeyen dedikodusunu ederler veya hiç bir mevzuu olmayan şeyler anlatırlardı. Tesadüfen bir yolcudan ellerine eski bir gazete parçası geçtiği gün yürüttükleri derin siyasi münakaşaları dinlemek için bir devlet adamı ne sarf etse azdı. Köy hocası Derrik Van Bummel gazeteyi bet bir tecvit ile okurken karşısında aldıkları büyük vaziyetler görülecek şeydi: ve memleket havadisini kafalarına yerleştirdikten aylarca zaman sonra aralarında ne müzakereler cereyan etmezdi. Köy hocası alim adamdı doğrusu; en kocaman kamusun en iri kelimesi bile onun gözünü yıldırmazdı...

Köyün efkârı-umumiyesi kahvehanenin sahibi Nikola Vedder in kontrolu altında idi; o, sabahtan geceye kadar kahvehanenin avlusunda yerleşir; ancak güneşten bir ağacın gölgesine sığınacak kadar kımıldardı; öyle ki buranın müdavimleri hareketlerine ve işgal ettiği yerlere bakarak, bir güneş kadranı üzerinde imiş gibi, saati bilirlerdi. O hemen hiç lakırdı söylemezdi, fasılasız çubuğunu çekerdi. Bununla beraber taraftarları (çünkü her büyük adamın taraftarları olur) onu pek güzel anlarlardı. Ne zaman söylenen veya okunan şey hoşuna gitmese çubuğunu hiddetle çektiği, dumanını kısa kısa ve çabuk çabuk savurduğu görülürdü; hoşlandığı zaman ise dumanı yavaş yavaş, rahat rahat çekerdi, sonra hafif ve sakin bulutlar halinde saçardı. Bâzan da çubuğu ağzından uzaklaştırır, hoş kokulu duman burnu üstünde kıvrılır, tastik makamında başını sallardı.

Talihsiz Rip için huysuz karısından burada da rahat yüzü yoktu. Apansızın meclisin sükûnu ortasında bomba gibi patlar, âzaların hepsini paylardı; hattâ Nikola Vedder in mukaddes şahsiyeti bile cadaloz dilinden kurtulmazdı; onu da pervasızca, kocasını tenbelliğe alıştırmakla itham ederdi.

Fıkara Rip büsbütün kendisini ümitsizliğe kaptırmamak ve tarla işleriyle karısının dilinden kurtulmak için tüfeğini omuzlayıp ormanlara yollanırdı. Orada bir ağacın altına oturur, çantasında ne varsa çıkarır, bet-bahtlık arkadaşı Volf ile paylaşırdı. Sanki köpeğe: "Zavallı Volf, demek isteyordu, hanımın cefasına katlanmağa mecburuz; ama sen hiç merak etme: ben yaşadıkça başka bir dostun himayesine muhtaç kalmazsın." Volf da kuyruğunu sallar, efendisinin yüzüne zeki zeki bakar, ve, şayet köpekler bir merhamet duyabiliyorsa, Volf un da bütün kalbiyle bu hissi ızhar ettiğine inanıyorum.

RİP, latif bir son bahar günü, bu avare gezintilerinden birinde, kendi de farkına varmaksızın Kaatskill dağlarının yüksek bir kısmına tırmanmıştı. Sevgili idmanı yabani güvercin avına çıkmıştı, ve tenha vadiler tüfeğinin patlayışlariyle inleyordu. Yorgun argın, ikindiliyin, üstü dağ otlariyle örtülmüş yeşil bir tepeciğin ağaçları altına âdeta çöktü; buranın altı derin bir uçurumdu.

Buradan etrafı dalgın dalgın seyr ederken gözü bir

az da ayaklarının altındaki dereye nufuz etmeye başladı.. Akşam yavaş yavaş yaklaşıyor, dağların mor gölgeleri vadilere uzanıyordu, muhakkak köye gelmeden karanlık basacaktı. Madam Van Winkle in dehşetli karşılamasını düşünerek içinden derin bir ah çekti.

Tepeden aşağı inmekte iken uzaktan bağıran bir ses duydu: "Rip Van Winkle." Etrafa bakındı, fakat dağlara doğru kanat çırpan bir kargadan başka bir şey göremedi. Muhayyilesinin aldattığına hükm ederek yoluna devam etmek üzere iken aynı sesin sakin dağ havasını deldiğini işitti: "Rip Van Winkle." Aynı zamanda Volf da sırtının tüylerini kabarttı, efendisinin yanına sokuldu; uluyarak dereden aşağıya korka irkile baktı. Rip şimdi içini müphem bir korkunun sardığını hiss ediyordu; o da aynı istikamete baktı ve ağır bir yükün altında, zorlukla kayalara tırmanmağa çalışan garip bir mahlûk gördü. Bu tenha yerde bir insana rasgeldiğine şaşıyor, bunun civar köylülerden yardıma muhtaç kalmış biri olabileceğine ihtimal veriyordu.

Yakından yabancının acayip manzarasına daha ziyade taaccüb etti: bodur, yusyuvarlak, gür ve çalı gibi saçına kır sakalı karışmış bir ihtiyarcıktı. Geyimi eski Felemenk modasında; beli kayışlı çuha cepken; dizlik dizlik üstüne, en üstte sıra sıra düymeli, dizleri püsküllü bol bir şalvar. Omuzunda dolu ve ağır görünen bir fıçı taşıyor, Rip e yardım etmesi için işaretler ediyordu. Rip, bu yabancıya karşı daha ziyade bir çekingenlik, bir vesvese duydu ise de, mûtat eyiliksevenliğiyle yanına gitti; birbirine yardım ederek, nöbetleşe fıçıyı taşıyarak,

eski bir sel yatağına benzeyen lağam gibi dar bir yerden tırmandılar. Tırmanırken, zaman zaman, derinlerden gök gürültüsü gibi sesler işitiliyordu. Rip bir an durakladı, fakat bunların süreksiz yağmurlara mahsus gürlemeler olabileceğini düşünerek ilerlemede devam etti. Nihayet her tarafı, kenarlarına eğri büğrü ağaçlar sarkan yalçın uçurumlarla sarılmış, amfiteatr biçiminde düzlük bir yere çıktılar.

Buraya girdikleri zaman yeniden acayip şeylerle karşılaştı. Ortada yabani yabani bakışlı insanlar *dokuz-çomak* oynayorlardı. Kiminde kısa lata, kiminde çuha cepken; bellerinde yatağanlar, hançerler; çoğunda bol uzun şalvarlar. Kîyafetleri gibi yüzleri de bir tuhaftı: kiminin başı kocaman, yüzü geniş, gözleri ufacık ve derin çukurlara gömülü; bir başkasının yüzü sırf burun; başında şeker kellesi biçiminde beyaz bir külah, bir yanına da kırmızı horoz kuyruğundan sorguç takılmış. Hepsinde sakal vardı, ama ne sakallar! Biçim biçim, renk renk.

İçlerinden biri, halinden kırk kere feleğin çenberinden geçmiş gibi görünen bir ihtiyar, her halde reisleri olacaktı; üstünde kaytanlı cepken, mor şalvar, belinde geniş kırmızı kuşak altında kocaman kılıç, külahı hepsininkinden yüksek, sorgucu hepsininkinden büyük; ayağında burunları kalkık püsküllü pabuçlar. Rip in en ziyade tuhafına giden şey muhakkak eğlenmeğe çalışan bu adamların yüzlerindeki ciddiyet, aralarında hüküm süren derin sükût idi. Dünyada bundan daha gamlı bir eğlence olamazdı. Yuvarladıkları toplardan dağlara kadar aks eden gök gürlemeleri bu acayip şeylerin en tuhafı idi.

Rip ile arkadaşı yaklaşınca birden bire oyunlarını kestiler, camit heykeller gibi donarak şaşkın gözlerini Rip e çevirdiler. Arkadaşı fıçının içindeki içkiyi kocaman piyalelere boşalttı ve kendisine hizmete baksın deye işaret etti. Rip titreye büzüle doldurulan piyaleleri sunuyor, onlar da sessiz sadasız dikerek oyunlarına dönüyorlardı.

Yavaş yavaş Rip in korkusu geçti, tabiaten hep susuzluk duyan bir adamdı. Bir piyaleyi de kendi yuvarlamaktan nefsini men' edemedi. Birinci tecrübeyi ikincisi ve başkaları tâkîb etti. Hisleri bulandı, gözleri başının içinde dalgıçlık ediyor, başı yere sarkıyordu. Nihayet derin bir uykuya daldı.

* * *

UYANDIĞI zaman, kendini, yeşil tepede ihtiyar adamı ilk defa gördüğü yerde buldu. Gözlerini uğuşturdu. Parlak güneşli bir sabah doğuyordu... Yavaş yavaş uykuya varmadan evvel olup biten her şeyi hatırladı: fıçıyı taşıyan garip adam — dağ içindeki dar dere — kayalar arasında o yabani amfiteatr — o neş'esiz *dokuz çomak* oyunu — niyahet piyaleler dolusu içki. "Ah, o piyale, o menhus piyale," deye duşündü; «Şimdi Madam Van Winkle e ne mâzeret bulmalı?.»

Tüfeğini aradı, fakat o yağlanmış, parıl parıl parlayan güzelim av filintası yerine her tarafı paslı, horozu düşmüş, kundağı çürümüş, eski bir tüfek buldu. Şimdi şüphelenmeğe başlamıştı: mutlaka dağ adamları ona

bir oyun oynamış, içki ile uyuşturmuş, tüfeğini değiştirmişlerdi. Volf da ortada yoktu; fakat belki de bir keklik veya sincap kovalamağa gitmişti. Yanına çağırmak için ıslık çaldı, ismiyle seslendi; fakat hepsi boşuna. Dağlar ıslığını, sadasını geri çevirdiler; görünürde köpek yoktu.

Dün akşamki eğlence yerini ziyaret etmeğe, onlardan birini görürse köpeğini ve tüfeğini sormağa karar verdi. Ayağa kalktığı zaman oynak yerlerini tutulmuş, bacaklarını yürümeğe iktidarsız buldu. «Şu dağlarda gecelemek bana hiç gelmez» deye düşündü; böyle sefahetler benim neme gerekti? Şimdi romatizmaya tutulmuşsak hatunla işimiz var.»

Büyük zahmetlerle derenin içinden, o lağım gibi dar yerlerden sürüne dayana geçti, fakat o yalçın kayalar arasından o amfiteatr biçimindeki açıklığa bir türlü çıkamadı. Her yerde kayalar üstünden düşen suların çağıltısı işitiliyor, buğusu tütüyordu. Fıkara Rip hayran hayran bakınıyor, köpeğine ıslık çalıyordu. Bir alay karganın uçurumlu dere üstüne sarkan bir ağaçtan yükselen istihzalı gakgaklarından başka ıslığına cevap yoktu.

Sabah zevale doğru ilerleyor, zavallının karnı adam akıllı acıkıyordu. Köpeğinden tüfeğinden ümidi kesmek de ona pek ağır geliyor, bu hal ile karısının karşısına çıkmak onu pek düşündürüyordu. Fakat dağlar arasında açlıktan ölecek değildi ya. Paslı namluyu omuzladı; mütevekkil, köyün yolunu tuttu.

Köye yaklaştığı zaman birçok insanlara rasgeldi, fakat hiç birini tanıyamadı. Acayip şey: köyde tanımadığı adamlarmı vardı? Elbiselerinin modası bile değişmişti. Onlar da onun yüzüne dik dik bakıyorlar, ve ellerini çenelerine gotürerek tuhaf işaretlerde bulunuyorlardı. Tabiî bir zevkle o da elini çenesine götürdü ve sakalının bir karıştan fazla uzadığını gördü.

Artık köyün kenarına girmişti. Tanımadığı bir sürü çocuklar arkasından gelerek eğleniyorlar, eski dostları

köpekler bile her geçtiği yerde havlayarak üstüne yürüyorlardı. Köyün kendisi de değişmişti: çok daha geniş olmuş, ehalisi de artmıştı. Hiç bilmediği sıra sıra evlere rasgeliyor, eski tanıdığı evleri görmeyordu. Kapılarda acayip yazılar yazılı idi, pencerelerde tuhaf çehreler görülüyordu, her şey acayipti vesselam.

Güçlükle evinin yolunu buldu. İçinde bir korku ile, Madam Van Winkle in tiz sesi nereden gelecek deye kulağı kirişte, oraya yaklaşıyordu. Bir de ne görsün? Evi evlikten çıkmış, kapılar rezelerinden ayrılmış, pencereler kapalı; açlıktan yarı ölü sıska bir köpek çöplükte uzanmış yatıyor. Rip ona ismiyle seslendi, fakat soysuzlaşan hayvan dişlerini göstererek başını başka tarafa çevirdi. Bu fena bir darbe oldu. Zavallı Rip: "Kendi köpeğim bile beni unutmuş." deye içini çekti.

Evin içine girdi; ama Madam Van Winkle in-Allah için söylemeli - o titiz hamaratlığı ile bakılan ev nerede, şimdiki metrûk, ıssız harabe nerede?

Bu ıssızlığın kalbe çöken kasveti karısının, korktuğu hırçınlıklarını unutturdu; yüksek sesle onu, çocuklarını çağırdı; boş ve tenha odalar, bir an, sesiyle doldu ve tekrar her şey sükûta daldı.

Daha ziyade durmadan dışarıya fırladı; eski iltica-gâhına, köy kahvehanesine koştu, fakat onun da yerinde şimdi bir harabe duruyordu; açık pencerelerinin bâzıları eski şapkalarla yamanmış, kapısının üstünde, boya ile: "Ünyon oteli, Jonathan Doolittle" deye yazılı. Eski Felemenk kahvehanesini gölgelendiren ağaç da kalkmış, yerine dikilen uzun sırığa yıldızlı ve yollu bir bayrak asılmış. Bütün bunlar acayip ve anlaşılmaz şeylerdi. Bununla beraber, altında, o kadar defa mesut bir sükûn içinde çubuk çekmiş olduğu Kral Jorj un lâl çehreli portresinin yeri belliydi. Yalnız bu resim de acayip tarzda değişmişti. Dar kırmızı setre bol mavi olmuş, krallık asasını tutan el şimdi kılıç kabzası tutuyor; başta sorguçlu bir şapka; ve altında iri harflerle: CENERAL WAŞİNGTON deye yazılı. Her zamankinden fazla bir yığın halk kapının önünde toplanmış fakat içlerinde Rip in hatırlayabildiği hiç bir kimse yok. İnsanların şekil ve şemaili gibi huyu, hareketleri bile değişmişti. O eski uykulu, sakin Felemenk *flegması* yerine şimdi telaşçı, çekişken, işgüzar bir ruh hüküm sürüyordu. Köyün başfilozofu o geniş... mes'ut yüzlü Nikola Vedder niçin şimdi, aynı yerde, faydasız nutuklar yerine çubuğunun dumanlarını savurmayordu? Ya Mektep hocası Van Bummel neden şimdi de eski bir gazeteden memleket havadisini tane tane, teraziye çekerek îzah etmeyordu? Şu cepleri basma kâğıtlar dolu, kindar bakışlı, sıska herif de kim oluyordu? O vatandaş hakları-intihabat-kongre âzaları-76 kahramanları,.. deye sert sert bahs ettiği şeyler neydi? Bütün bu Babil kulesi dilinden hiç bir şey anlamayan zavallı Rip içinden lahavle çekiyordu.

Rip, uzun kır sakaliyle, paslı çürük tüfeğiyle, eski püskü elbisesiyle ve arkasında bir alay kadın ve çocuklarla nihayet kahvehane politikacılarının dikkatini celb etti. Şimdi onu merakla, tecessüsle baştan ayağa süzüyorlardı. Hatip tâ yanına giderek ve kulağına eğilerek hangi tarafa rêy vereceğini sordu. Bön bön bakakaldığını gö-

rünce, bir başkası omuzlarından kucaklayarak "Federal mi, veya demokrat mı" olduğunu bir sır gibi anlamak istedi. Rip yine bir şey anlamadı. Bunun üzerine sorguçlu sivri şapkasiyle çalım satarak yanına kadar gelen bir centilmen, bir eli kalçasında bir eli bastonunda, sert bir çehre ile sordu: "Bu adam ne deye tüfekle, palaska ile intihabat yerine geliyor? Maksadı köyde bir ihtilal çıkarmak mı yoksa?"

Büsbütün afallayan zavallı Rip bütün kuvvetini toplayarak kendini müdafaa etti:

"Beyler, ben fakîr, sakin ve buranın yerlisi bir adamım; allah kralımıza ömür versin, ben onun sadık bir bendesiyim."

Bir anda göğüslerden bir hiddet fırtınası koptu:

"Bir Tory. Bir casus. Bir mülteci. Def olsun buradan. Atın şunu dışarıya."

O sivri şapkalı cakacı adam güçlükle intizamı iade edebildi, sonra kaşlarını on kat daha büyük bir sertlikle çatarak, meçhul ve suçlu adamdan sordu: buraya ne deye gelmişti? Kimleri arıyordu?

Zavallı Rip têminat vermeğe çalıştı: fenalık isteyen adam değildi, burada her zaman komşuları toplanırdı, onları aramağa gelmişti.

"Âla. Kimlerdi o komşular?- İsimlerini söyle."

Rip biraz düşünür gibi oldu ve sordu: "Nikola Vedder nerede?"

Bir an içinde herkes susmuştu. Sonra bir ihtiyar cevap verdi: "Nikola Vedder mi? O öleli on sekiz sene kadar oluyor."

Mektep hocası Van Bummel nerede?

"Van Bummel mi? O muharebeye gitti, şimdi de kongre âzasıdır."

Tanıdıklarının bir ikisini daha sordu; kimi eceliyle ölmüş, kimi muharebeye gitmiş, geri dönmemişti. Bu muharebe ne muharebesi idi? Kongre nasıl şeydi? Ölümlerini haber almak korkusu ile başka dostlarını sormağa ağzı varmayordu. Yês içinde ağlamaklı bir sesle bağırdı:

"İçinizden Rip Van Winkle i tanıyan hiç kimse yokmudur?"

"Rip Van Winkl i mi? Elbette tanırız: te şurada duvara dayanan adamdır."

Rip baktı ve hayalen o dağlara tırmandığı zamanki kendi haline benzer bir adam gördü; bahs ettikleri ve gösterdikleri mutlaka kendinden başka fakat isminin varisi Rip olacaktı. Zavallı adam artık düşünmek melekesini bile kayb etmişti. Kendi hüviyetini de şaşırmıştı, mevcudiyetinden şüpheye düşüyordu. Sorguçlu adam sordu: "Sen kimsin? Adın ne?"

Rip buna ne deyebilirdi.

"Kim olduğumu bir allah billir. Ben şimdi ben değilim, papuçlarımı giymiş bir başkasıyım. Ben evelki gece bendim, dağda uykuya vardım, değiştim; beni değiştirdiler, tüfeğimi değiştirdiler. Dünyada her şey değişmiş.. "Ben de değişmişim.. İsmimi söyleyemeyorum, kim olduğumu ben de bilmeyorum."

Dinleyenler bakıştılar. Elleriyle, ağız ve burunlariyle aklından şüphe ettiklerini gösteriyorlardı. Hattâ bu saçmalayan deli herifin böyle silahlı olarak gelmesi tehlikeli bile görünüyordu. Elinden bir kaza çıkabilirdi. Bu mülahaza üzerine yanından ayrılan ayrılana. O sorguçlu, sivri şapkalı cakacı adam hepsinden daha öteye çekildi. Tam bu buhranlı anda, kucağında tombul bir çocuk taşıyan genç bir kadın geçti. Sakallı yabancı adamı yadırgayan çocuğa: "Ağlama, Rip, ağlama, dedi, dede bir şey yapmaz."

Çocuğun ismi, kadının sesi, birden, Rip in zihninde bir sürü hatıralar uyandırdı. Kadına sordu:

"Hanım, isminiz ne?"

"Jüdith Gardenier."

"Ya babanızın ismi?"

"Ah, babamı sormayın.

"Zavallının ismi Rip Van Winkle idi. Bir gün tüfeği ile, köpeği ile ava gitmişti, bir daha eve dönmedi. Köpeği geri geldi, kendi yoktu. Kendi kendini mi öldürdü? Yerliler mi kaldırıp götürdü? Kimse bilmeyor. Ben o zaman küçük bir kızdım."

Rip in sorulacak bir suali daha kalıyordu; onu da titrek, bitik bir sesle sordu: "Ya anneniz ne oldu?"

(Devamı 78 inci sahifede)

(Rip Van Winkle resimlerinden) · *MUHİT in İlavesi*

"Bâzı ahvalde sert bir zevce bir nîmet sayılabilir..."

WAŞİNGTON İRVİNG

(1783-1859)

MÜVERRİH olduktan başka çok kîymetli «essai»leri olan Waşinkton İrving asıl masal ve hikâyeleriyle meşhurdur. Amerika klasiklerinin birincisi sayılır. Kendisinden evvel Amerikanın beynelmilel şöhreti haiz hiç bir muharriri yoktu.

İrving New Yorkludur; o zaman bu şehrin ancak yirmi beş bin nufusu vardı, bir kısmı Felemenkli bir kısmı İngilizdi. İrving eserlerinin mevzularını ve malzemesini en ziyade bu küçük New York tan ve civarından almıştı.

Çocukluğunda kuvvetli bir bünyesi olmamakla beraber, zamanının çoğunu avcılıkta, omuzunda tüfek, yanında köpek, dağları bayırları dolaşarak geçirirdi. Daha sonra eserlerinde bu yerleri ve sergüzeştleri tasvir etmiştir. Bâzan şehrin Felemenkli kısmına geçer, orada ihtiyar Felemenklilerin ağzından pek hoşuna giden masallar dinlerdi.

Evde babasının kütüphanesine kapanarak okumayı çok severdi. Sıhhati bozuktu, ıztırapları eksik olmazdı, bununla beraber neşeli ve yumuşak tabiatlı bir gençti. Muharrirliğe istîdadı erkenden anlaşılmıştı, fakat o devirde Amerikada, henüz bir muharririn kalemiyle geçinmesine imkân veren gün doğmamıştı.

Waşington İrving (1783-1859).

İRVİNG hukuk tahsiline başlamıştı, fakat daima bozuk giden sıhhati nişanlısının ölümü ile büsbütün bozulmuştu. Bunun üzerine ailesi onu Avrupaya tepdilhavaya gönderdi; İngiltere, Holanda, Fransa ve İtalyada dolaştı. Döndüğü zaman, «Salmagundi» ismiyle mizahi bir eser yazdı, biraz daha sonra «Bürlesk» (gülünç) vadide şöhret bulan diğer bir eseri: «Dünyanın yaratılışından Felemenk hanedanının sonuna kadar New York un tarihi» çıktı; bu eserini muharrir «Diedrich Knickerbocker» isminde muhayyel bir Felemenk muharririnin kalemine atf ediyor.

İrving, kardeşlerinin ticari işlerine bakmak üzere, tekrar Avrupaya seyahat etti, zamanın meşhur muharrirleriyle tanıştı, yeni ilhamlarla New York a döndü. Bu sefer bütün gayretiyle yazmağa koyuldu. En meşhur eseri olan «The Sketch Book» (taslak kitabı) bu zamanda yazıldı. İngilterenin meşhür edibi Walter Scott un delaletiyle birİngiliz tabii, muharrire iki bin dolar vererek bu kitabı bastı.

İrving Avrupaya birkaç defa daha seyahat etti ve memleketinin siyasi mümessiliğini de yaptı. 1842 de İspanyaya sefir gitmişti, burada İspanyanın tarihine alâkadar oldu, «Elhamra»sı ve « Kolom » un hayatı için malzeme topladı. Ömrünün son onüç senesini Amerikada kendi evinde, şöhretiyle meşhur olan Tarrytown a yakın bir yerde geçirdi; masallarında tasvir ettiği Başsız Süvarinin dolaştığı mevkîde medfundur.

«The Sketch Book» en ziyade mâruf olan eseridir. Bu nushaya tercümesini derc ettiğimiz Rip Van Winkl ve «Uyuyan çukurun masalı», «Başsız Süvari» ve daha başka hikâyeleri bu kitaptadır. İnsan bunları okurken o masalları anlatan Felemenkli halkın bahtiyar, asude hayatını canlı olarak yaşar. İngiltereden aldığı malzeme ile de Westminster Abbey ve Shakespiare in memleketi skeçlerini yazmıştır.

NEW-YORK DA TİYATRO

Paul Morand dan *Tercüme eden: YAŞAR NABİ*

1914 de Amerikan tiyatrosu Avrupada, denilebilir ki, hemen tamamiyle meçhuldü. Halbuki, onaltı sene sonra, *Shaw Boat, Mary Dugan, Rosemary, Black birds, Halleluyah* v. s. Paris de, *What price glory, Strange Interlude* isimli eserler Londra da büyük muvaffakiyetler kazanıyorlar. Aradaki zaman zarfında neler geçti? New York a gidelim. En meşhuru *Tyson* olan tiyatro acentelerinden — çünkü tiyatrolarda bilet gişesi hemen hiç mevcut olmayan bir şeydir — birine girelim. Yüz kadar telefoncu, dirsekleri üzerine dayanmış, hepsi bir yüz kadar telefona söz söymektedirler. "*Ziegfeld* de bir koltukmu arza ediyorsunuz?... On sekiz günlük yerler tamamen tutulmuştur... *Empire* de mi?.. Belki bir hafta sonra yer bulunur." Tiyatrolarda hiç boş yer bulunmaz. Muvaffakiyet kazanmış bir eserin oynandığı tiyatrodaki bütün yerler daha ilk temsilinden itibaren, on veya onikı hafta müddetle acenteler tarafından kiralanır. En ön koltuklar, onaltı dolar (32 lira) olan *Opera* müstesna, umumiyetle üç yeya dört dolaradır (6 veya 8 lira); lakin mutavassıtlar bu fiatı gizlice iki ve üç misline çıkarırlar. New York da tiyatro pahalı bir eğlence yeridir; buna mukabil bahşış yoktur ve program meccanidir.

Amerikalılara komedi zevkini veren İngilizlerdir; ilk ingiliz kumpanyası 1752 de oynadı. Aktörler, o zaman evden eve dolaşarak, programı tevzi ediyor ve bilet satıyorlardı; on sekizinci asrın nihayetinde New York da ki İngiliz zabitleri temsillerde maalmemnuniye birinci rolleri alıyor ve sarışın mülazımlar, Shakespeare devrinde olduğu gibi, kadın kîyafetinde sahneye çıkıyorlardı; 1775 de yâni Londra dan oniki sene sonra New York da *Dedikodu Mektebi* temsil ediliyordu. Birinci amerikan komedisi, *Royal Tyler* in *Contrast* ı *Sheridan* ın tesiri altındadır. Romantik devirde *Dunlap* ve *Payne* Avrupanın bütün artıklarından istifade ediyorlardı. Aşağı Şehir in meşhur tiyatrolarında sadık bir seyirci kitlesi bütün bir ömür sevdiği san'atkârları tâkîb ediyor, onları buketler altına gömüyordu. Her neslin kendine mahsus bir aktör tipi vardı; Davenport facıayı İngilterede olduğu kadar güzel oynayordu. Booth Hamleti temsil eden san'atkârların en büyüğü oldu. Ne Columbia darülfünununun tiyatro kısmında ve ne de N. Y. Library de hassaten New York tiyatrosuna dair eyi bir eser bulabildim, lakin, zamanın romanlarını ve gazetelerini gözden geçirirken, 1890 a kadar New York un daima Londra yı tâkîb etmiş olduğunun farkına varırız. Bütün bu ondokuzuncu asır tiyatrosundan ne kaldı, diğer memleketler ne tanıdı? Hiç.

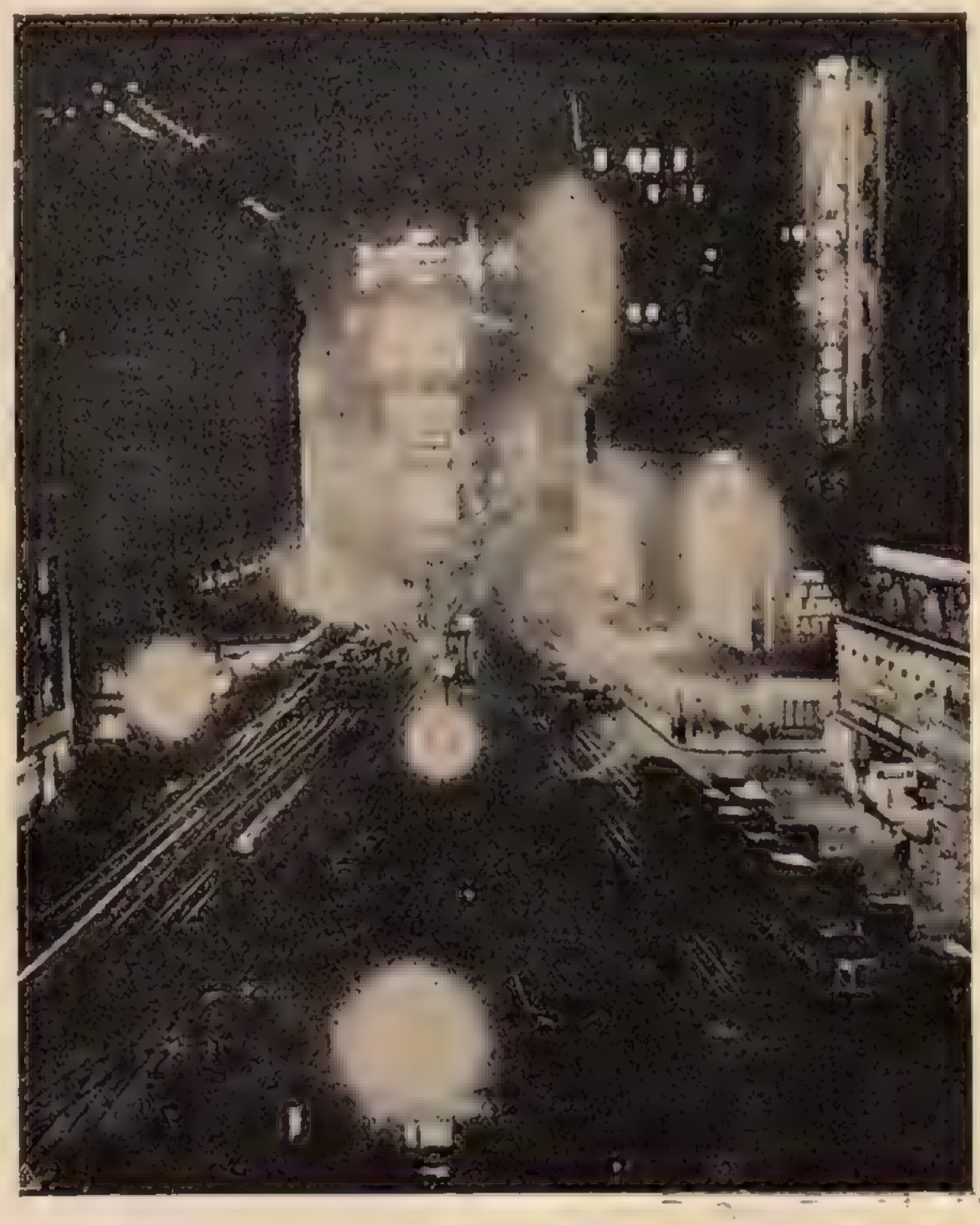

Broadway ve 7 nci cadde, sinemalar, tiyatrolar, ziyadar reklamlar merkezidir.

On dokuzuncu asır sonunda New York un inkişafı derhal sahnede tesirini gösterdi. Bu hemen 1900 den itibaren polisiye vaya ekzotik piyeslerle başladı *Madam Butterfly* (Kelebek Hanım). Yapılan henuz büyük bir şey olmasa bile hiç olmazsa Avrupaya da artık medyun değildi. Harpten hemen evvelki nesilden biz

yalnız bir isim biliyoruz: *Romancı* müellifi *Edward Sheldon*. 1906 da *Clyde Fitch* mörs (ahlâk) komedisi tarzını tekrar ihya ediyor ve *Güzel bir Kısmet* isimli ve Amerikalı kadınlarla eski dünya hanedanlarına mensup erkeklerin izdivaçlariyle istihza eden bir eser vucuda getiriyor.

TİYATRO muhiti *Union Square* dan bugünkü Broadway caddesine intikal etti. *Augustine Daly* ve *Charles Frohman*, ilk büyük impresaryolar, dolarları sayesinde Avrupa temaşa yıldızlarını sahnelerine çektiler. *Sarrah Bernard, Réjane, Irving, Calvé, Ellen Terry* New York a geldiler. Bu *Wilde* ve *Pinero* nun komedilerinin, *Ibsen* ve *Bernard Shaw* un ilk piyeslerinin tarihî devriydi. Frohman komedi için neyse *Oscar Hammertein* opera için o idi. İngilizvari, *Geisha* tarzında yeni musikîli komediler: *Kukla*, New York güzeli müthiş bir muvaffakiyet kazanıyor ve ancak Viyana operetı tarafından tahtından indiriliyor. Müzik-hol de diğer taraftan gitgide inkişaf ediyor. Paris in bütün yıldızlarını görmek isteyorlar. Müzik hol ingiliz usullerini kabul ediyor, fakat yine New York a has olarak kalıyor. *Aşağı - Şehir* de, Musevi mahallelerinde *burlesk* (gülünç) denilen hususi bir temaşa tarzı doğuyor.

Broadway da, *burlesk* kelimesi *burlesque* olur (Alman *k* sı). 14 üncü ile 35 inci sokak arasında kayb olur; şimdi daha elegan, fransızvari denmeye hak kazanan bir mahalledeyiz; burada vodviller ve lüks foliler, bizimkilere buzeyen yüksek revüler vardır. Biraz daha yukarıda musikili komedilere ve tam mânasiyle komedilere geliriz; bunun içinde tamamiyle New York a has olan ve komediyle trajedi halitası *melodrama (Broadway, Mary Dugan dâvası, Bir Amerika Faciası)* vardır ki bizim anladığımız mânada eski melodramla karıştırmamalıdır.

Bir akşam için *Braodway* dan ayrılarak oldukça uzak olan *Hobeken* e gidelim. *Hoboken Manhattan* dan yarım saat mesafede, *New-Jersey* nehrinin eskiden ancak sallarla yanaşılan sahilindedir; bugün, *Hudson* altından tünelle geçiliyor. *Hoboken* bir alman mahallesidir. Muharrir ve artistlerden mürekkep bir grup şair *Chistopher Morley* in teşvikiyle yüz sene evvelki melodramı yeniden moda haline koymak için bu civarların sahnesini intihab etmeyi düşündü. Bütün New York geçen kış *Vieux-Rialto* ya koşuyordu, buna biraz da polisin gözünden uzak olarak, gizlenmeden Alman birahanelerinde mükemmel bira içmek arzusu saikti. Oynanan melodramın ismi *Akşam Karanlığında* idi ve bunun altında ikinci bir isim daha vardı: *Ne kız, ne kadın, ne dul.* Seyirciler delicesine eğleniyor, favorili ve silindir şapkalı aktörlerin tiratlarını dinlerken kırılıyordu. Dramın kahramanı olan kadın "Ne de olsa o benim kocamdır ve onun için hayatımı feda ederdim!„ dediği zaman salon bravolar ve "tekrar!" nidaları altında yıkılıyordu...

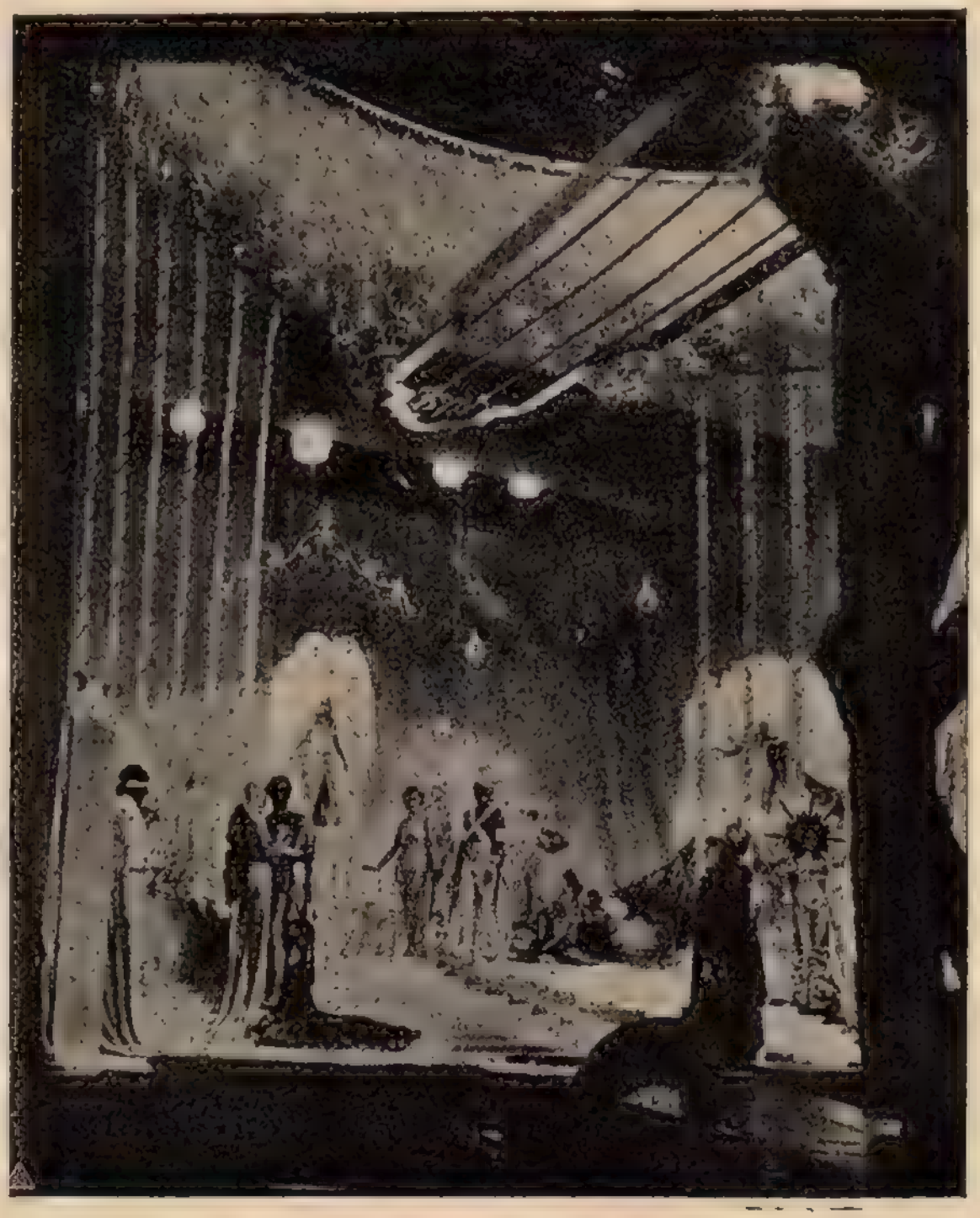

Ziegfild Foli de bir revü sahnesi.

NEW York kadar tiyatro seven hiç bir şehir yoktur; New York da *iki binden fazla* tiyatro salonu vardır. Burası Müttehit Cümhuriyetlerin (son aylarda en eyi aktörlerin sesli filim çevirmek için Los Angeles e gitmesine rağmen) temaşa merkezidir. Hemen her zaman, sekiz on kişiden aşağı akşam yemekleri tiyatroda nihayet bulur; gece kabarelerin ekserisi hakîkî revüler gösterirler. Bir iki seneden beri, hemen her yer-

de, ve büyük bir muvaffakiyetle, gece yarısından sonra, sabahın üçüne kadar devam eden ikinci suvareler verilmeye başlandı.

Çok meşhur *Metropolitan Opera* (ki bugün, müsevi tiyatrosu olan *Grande Opera House* ın yerine kaim olmuştur) 39 uncu ve 40 ıncı sokaklar arasındadır, lakin yakında yıktırılacaktır: ve buna layıktır. New York sosyetesi, Londra sosyetesi gibi, Opera abonelerine bizden çok daha sadıktır. 1868 den beri gelen nesiller orada *Le Trouvère* i aynı zevkle dinlemeye katlanıyor. En eski tiyatrolar arasında Balesco, Lycam, Astor, Ambassador, Century, Garrick ve *Knickerbocker* vardır ki burada *Coquelin, Sarah Bernard, Jane Hading* ve *Tree* oynamışlardır; bunlar hassaten komedi tiyatrolarıdır, *Cameo, Broadway, Rialto, Criterios, Loew, Tivoli, Ziegfeld* operet tiyatrolarıdır ki birçokları sinemaya inkılab etmişlerdir. *Ziegfeld* de *Ziegfeld Roof, Amsterdam* ve New York un en şirin salonu olan *Ziegfeld Theatre* vardır. 1927 kânunu-sanisinde *Show Boat* (Temaşa Gemisi) un gördüğüm ilk temsili en parlaklarından biri oldu. *Morosco, Times Square, Etlinge* (ve onun mükemmel zenci revüleri), *(Playhouse, Shubert, Casino, Empire, Ritz, Bijou, Henry Miller's* salonları daima doludur. Ve bu temsiller hatır ve hayale gelmeyen spekülasyonlara meydan vermektedir. Bir *Gilbert Miller*, bir *David Belasco* gibi büyük impresaryoların haricinde, bir sahne sahibi olan aktörlerin (ki pek nadirdir) haricinde, temsili ancak bir hafta idame edebilecek bir sermaye ile bir piyes lanse etmeye hazır, taliini tecrübe eden, temaşa san'atının tamamen cahili, kararsız spekülatörler, meçhul iş adamları arasında bir günlük devamı olan binlerce kombinezon vucuda gelir. Piyesler ancak tamamen kemale geldikten ve vilayetlerle şehir civarında tecrübe edildikten sonra New York da gösterilir. Bütün matbuat, edebiyat ve sinema âlemi dâvet edilir ve hazır bulunur. Muvaffak olmuş bir eser iki üç sene mütemadiyen oynanır.

NEW YORK lular eyi seyircidirler, daima vaktinde gelir, eyi dinler, kolayca eğlenir.

New York aktörleri mükemmeldirler; onların arasında bir Düse, bir Guitry aramak beyhude bir zahmet olur, lakin vasatileri Avrupanınkilere faiktir. Bizim aktörlerimiz yumuşak oynarlar. Onlarınkilerde tabiilik, görülmemiş bir dinamizm vardır; detektifleri detektiflere, efendileri efendilere benzerler; kadınlar her şeyden evvel gençtirler ve çok muhtelif tipler yaratmasını bilirler bunlarda şiddet, büyük bir komedi kudreti mevcuttur ve güzelliklerine ehemmiyet vermezler, karikatürden korkmazlar, ve Amerikalı kadında daima görülen o ani kahkaha ve göz yaşı buhranlarını mükemmelen aks ettirirler.

Amerikanın avant-garde tiyatrosu bizdekinden çok daha çabuk muvaffakiyet kazandı; halka daha çabuk indi. 1915 de *"Washington Square Players"* tiyatrosu İbsen den, Maeterlinck den, yeni eserlerden başka bir şey oynamayordu: bu yirmi sene teahhurla Paris in *Oeuvre* ü idi. Harp biter bitmez *Theatre Guild* ve *Provincetown Players* tiyatroları Dreiser in, Eugène O'Neill in millî eserlerini sahneye koyuyorlardı. Artık tiyatro Hollywood un tesiri altında idi. An'anevi tarzlar terk edilmişti; kısa tablo perdenin yerini tutuyordu. Artık bir münekkit ihtiyar görünmek endişesiyle bir piyes hakkında "bu tiyatro değildir" demeye cesaret edemeyor. Sinemanın, mâkul olmak hissi müstesna, bütün tahdidattan kurtardığı bir mvhayyile *İmparator Jones, Büyük Kıllı Maymun* gibi eserlerde tezahur ediyor. Bu tiyatro tamamiyle Amerikaya hastır. Sonra Freud ün tesiriyle cinsî meselelerden serbestçe bahs etmek hakkı yavaş yavaş Amerikan tiyatrosunda yer bulmaktadır. *Esir Kadın*, bu zevk ve îtidal mahsulü ilk tecrübe, o kadar büyük bir rağbet kazanmıştır ki birçok

(Devamı 79 uncu sah.)

Metropolitan Opera da bir gala gecesi.

AMERİKAN ŞİİRİ

Sahile Atılmış Tahtalar Ateşi.

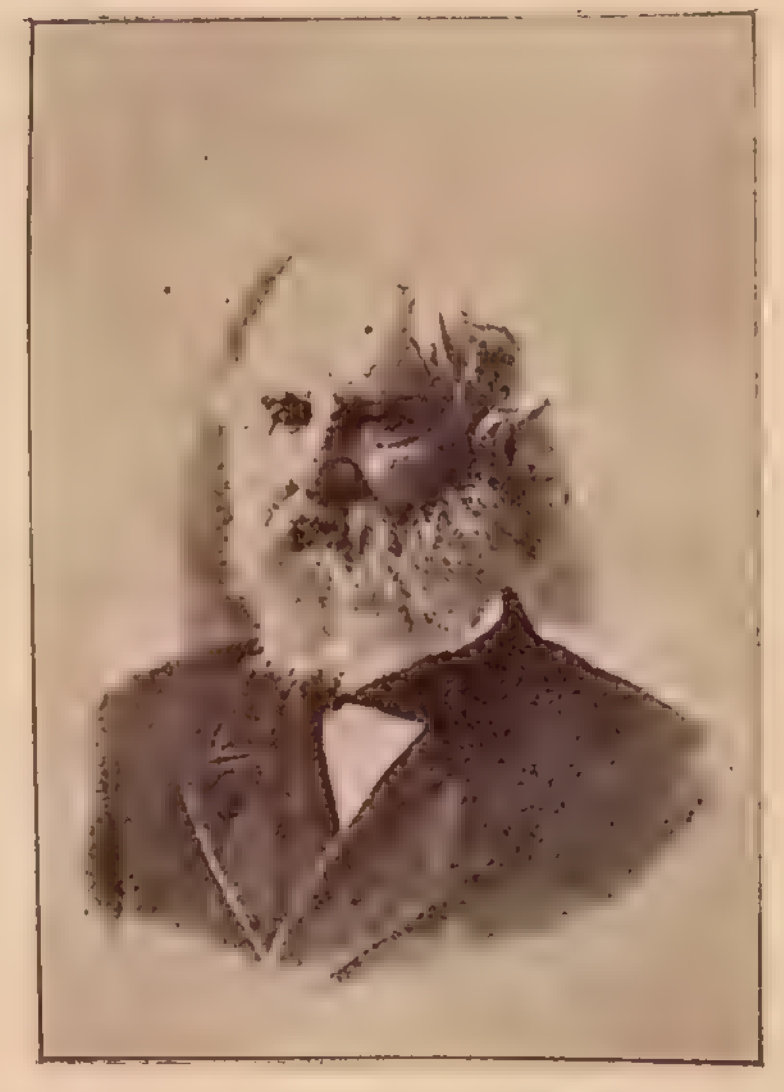

H. W. Longfellow (1807-1882)

Eski çiflik evinde oturuyorduk,
Koya bakan pencerelerinden
Nemli ve soğuk deniz ruzgârı
Ferah ferah, gece ve gündüz, içeri giriyordu.

Az ötedeki limanı görüyorduk;
Acayip, eski biçimde tenha şehri;
Deniz fenerini; istihkâmları bozulmuş kaleyi;
Tuhaf, siyah tahta evleri görüyorduk.

Oturup, geceye kadar, konuştuk,
Gece basıp küçük odayı doldurıncaya kadar.
Yüzlerimiz solup görünmez oldu,
Yalnız seslerimiz karanlığı deliyordu.

Geçmiş sahnelerden bahs ediyorduk.
Evvelce de konuşmuş ve düşünmüş olduğumuz şeylerden,
Olan ve olabilen şeylerden,
Değişenlerden ve ölmüş olanlardan bahs ediyorduk;

Dostların kalplerini dolduran her şeyden,
Öyle şeyler ki ilk defa, acı bir sızı ile sezilir,
Ondan sonra hayatların gayeleri ayrılır,
Ve bir daha birleşemez.

Kalbin ilk ince ihtizazından bahs ediyorduk,
O ihtizaz ki sözler ifadesinden âcizdir;
Ya ancak bir kısmı anlatılabilir,
Veya anlatılışına fazla mubalegalar karıştırılır.

Konuşurken aldığımız tonlarda,
Eyice fark ediyorum, bir tuhaflık vardı:
Hatıranın yaprakları, sanki,
Karanlıkta gamlı bir fışırtı ile çevriliyordu.

Zaman zaman sözler dudaklarımızın üzerinde can verirdi,
Tıpkı kazazede gemi tahtalarından
Yakılan ateşten, birden bire,
Alevler fışkırıp söndüğü gibi.

Alevlerin ışıltısı bir parlayıp dinerken,
Açık denizde vukua gelen kazaları düşündük,

Direkleri kırılan gemileri, selamlanan
Ve bir daha cevap vermeyen gemileri.

Çerçeveleri içinde tıkırdayan pencereler;
Sahilde uğuldayan deniz;
Sert rüzgâr; çıtırtılı alevler;
Hepsi belli belirsiz lakırdımıza karışıyordu:

Kendilerine birer hisse ayırıncaya kadar
Dimağda yüzen tahayyüllerden,
Kalbin çoktan zayi olan
Ve artık maziden haber getirmeyen hadiselerinden.

Ey yanan alevler! Ey hasrette kalan gönüller!
Hakîkaten onlar birbirine çok yakındır:
Dışarda kazazede gemi tahtalarından yakılmış ateş,
İçerde yanıp, kor olan düşünceler.

H. W. Longfello

Dünya Buhranında Amerika

1930 başında, îktisadi buhranın en şiddetli aylarında, New York a seyahat eden Fransız îktisatçısı Francis Delaisi ordaki vaziyeti anlatıyor.

TAM bir sene evvel, New York a gittiğim zaman bütün caddeleri elma satan işsizler tutmuştu: sınai buhran vardı. Herkes gibi ben de bu halin tesiri altında ilk New York un en büyük kredi müessesesi olan *Chase Bank*ın ekonomisti (iktisatçısı) Mr. Benjamin Anderson u ziyaret ettim, kendisine sordum: "Başınıza ne hal geldi? Bu buhranın sebebi nedir?„

Tevazu ile:

— "Biz de bir şey anlamayoruz, dedi. Henüz meseleyi tetkîk ile meşgulüz. Fakat şimdiden hayretimizi celb eden sabit bir vak'a var ki, onu size de arz edeyim.

"1919 dan 1929 a kadar halkın Amerika bankalarına tevdi ettiği paralar 26,5 milyar dolardan 44,2 milyar dolara çıktı. Bu rakkamlar arasında 17,7 milyar kadar çoğalma farkı var ki 66% nispetindedir.

"Bu fark dört yüz yirmi beş milyar frank eder. Muhayyileleri şaşırtacak bir rakkam!

"Bundan ecnebilerin kısa veya uzun vâdeli mevduatı olan $ 5,6 milyarı çıkarsak bile fark yine $ 12,2 milyar (305 milyar frank) kalır.

"Bu para nasıl birikebildi? Amerikanın on senede hakîkî olarak bu kadar zenginleşmiş olması mümkün değildîr. Şimdi görüyoruz ki meğer biz *kredi enflasyonu* yapmışız (yâni sanayie luzumundan çok fazla îtibar vermişiz). Her halde bizim banka usullerimizde aksayan bir şey var."

Ben sordum :

— Fakat o aksayan şey nedir ?

— Biz de onu araştırıyoruz; daha kendimiz de bilmeyoruz.

— Peki ama, 425 milyar frangı ne yaptınız ? deye ısrar ettim.

— Kendim de henüz bilmeyorum. Fakat ihtimal New York ta da bunu size söyleyecek birini bulursunuz.

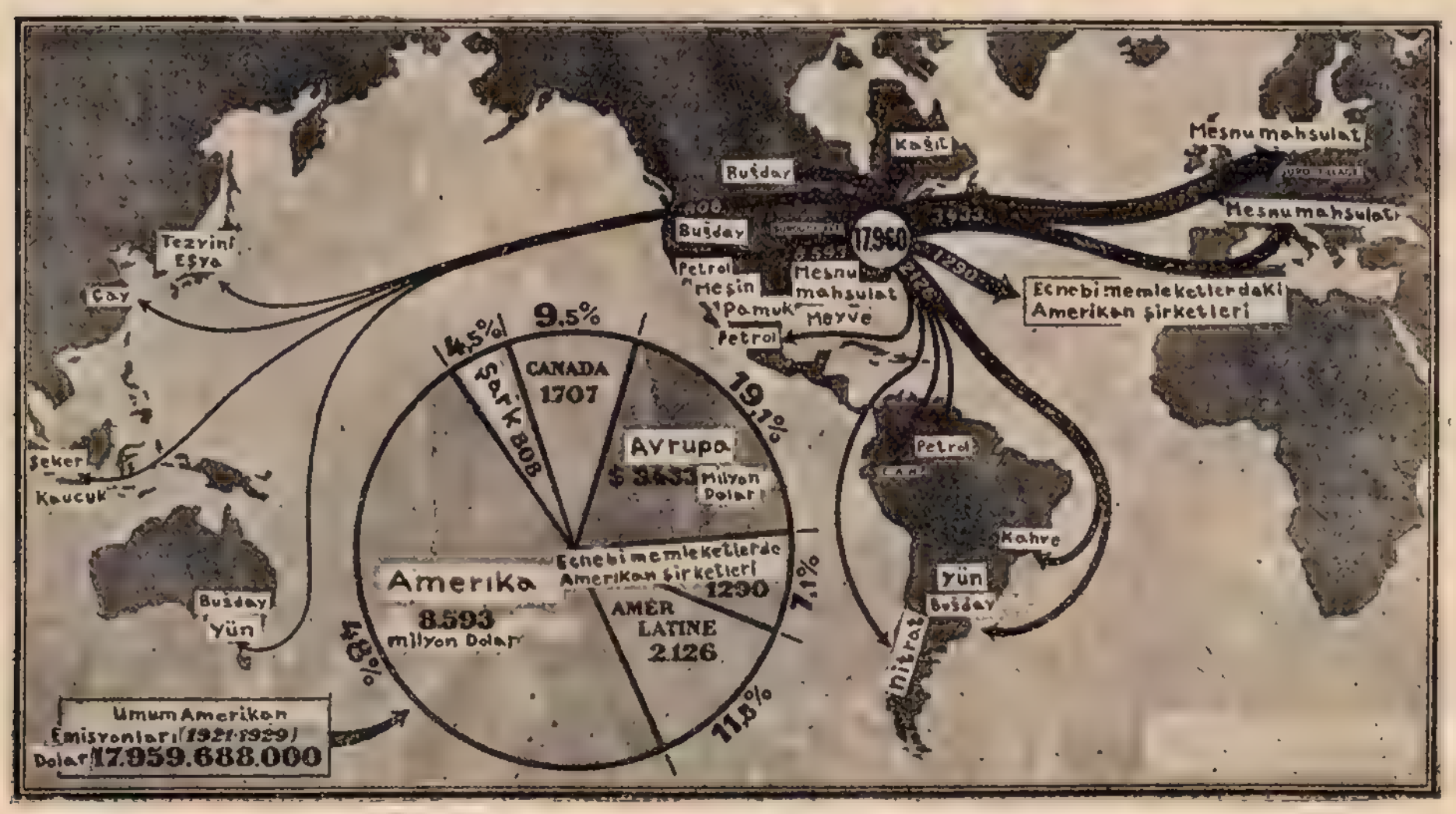

Amerika sermeyelerinin bütün dünya ya îkrazat mîktarı

New York istatistikler şehridir. Bana dediler ki bu şehirde 28.000 kişi anket yapmak, rakkam tasnif etmek ve rapor yazmakla meşguldür.

Dört gün süren bir araştırmadan sonra ticaret nezaretinin on dördüncü katında, bu işlerle uğraşan mêmuru buldum; lutuf ve nezaketle raporunun provalarını bana tevdi etti. İşte bu raporun içinde keşf ettiklerim:

1921 den 1929 a kadar Amerika pazarına çıkarılan yeni paraların mecmuu: 17.929.000.000 dolara yahut: 449.000.000.000 franga baliğ olur.

Bu paraların $ 5,7 milyarı Birleşmiş Hukûmetler (Müttehidei-Amerika) dahilinde kullanılmıştır. Bunun da $ 5.516 milyonu federal hukûmete, 48 devlet hukûmetine ve belediyelere îkraz edilmiş ve en büyük kısmı gaz, elektrik, tramvay, yol, mektep... gibi umumi menafi işlerine sarf olunmuştur.

Muhtelif sanayi, nakliye, banka, zirai kredi, alım satım şirketleri... gibi hususi teşebbüsler tarafından da $ 3.976 milyon (81 milyar frank) kiymetinde paralar çıkarılmıştır.

Memleket dahilinde kullanılan $ 8,6 milyar çok yüksek bir miktar ise de Amerika borsasında suskripsiyonları yapılan (yâni satın alınan) miktarın ancak 48% idir. Demek ki Amerika, bütün iktisadi inkişafına rağmen, pazarlarına dökülen sermayelerin yarısını bile hazm edememiştir. Sam Amcanın kendi tesarrufunun ancak 3 de ikisini kendi memleketinde kullanabildiği görülüyor.

Amerika bankaları, gişelerine akıp gelen paralara bir faiz kazandırmak için onların büyük bir kısmını ecnebi memleketlerde yerleştirmek mecburiyetinde kaldılar. New York un bankalar caddesi ve borsa merkezi olan *Wall Street* bu suretle dünyanın en büyük sermayeler pazarı oldu.

Muharebe zamanında ve ondan sonra orta halli Amerikalı tasarrufa ve faize haris bir adam olmuştu. 100 dolar biriktirdi mi, bankaya koşuyor, aksiyon satın alıyor, hattâ iki saat sonra mesela bir gramofon satın almak için aynı bankadan 60 dolar borç kaldırdığı görülüyordu. Bankalar aksiyon namına ne çıkarsalar derhal alıcısı bulunuyordu. Artık bu tehalük karşısında Wall Street bankeri ne yapsın? İngiliz bankeri gibi, gişesinin arkasında dursun da kasalarındaki parayı dilenmeğe gelenleremi tahsis etsin? O hiç Amerikalı enerjisini göstermekten geri kalabilirmi idi? Binlerle banka adamlarının New York dan beş kıt'aya dağıldığı ve kasalarından taşan dolarları isteyenlere saçtıkları, tellal gibi "dolar isteyen varmı dolar?" deye çağrıştıkları görüldü.

İşte bu suretle 1921 den 1929 a kadar ecnebi memleketlere şu îkrazat yapıldı:

Kanadaya	$ 1.707.746.000
Latin Amerikasına	$ 2.126.024.000
Uzak Şarka	$ 808.737.000
Yekûn	$ 4.642.507.000

Sekiz senede 116 milyar frank. Bununla beraber yedek sermayeler bir türlü tükenmediği için ihtiyar Avrupaya da müracaat olundu. 1925 e kadar muharebe borçlarının tesviye tarzları ile iştigal olundu. Avrupanın hemen her memleketinde para altın *etalon* üzerine kurulduktan ve bütçelerde muvazene hasıl olduktan sonra

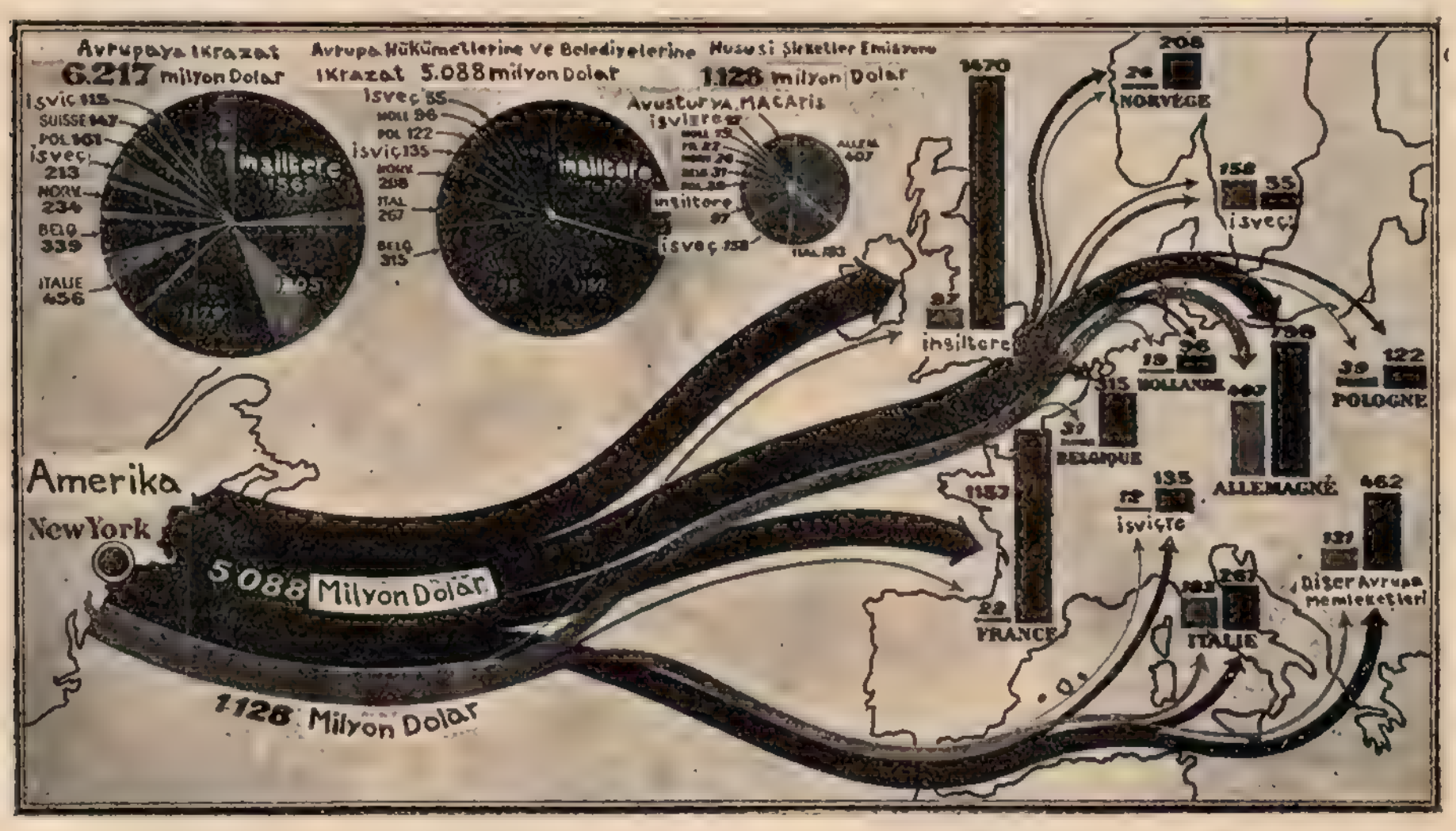

Amerikan sermayelerinin Avrupaya îkrazat miktarı

Amerika bankerlerinin Avrupaya da tehacümü oldu. Sekiz senede Amerikanın para borsasında Avrupanın aşağı yukarı seksen altı milyar franklık aksiyonları satıldı. Bundan başka Avrupada çalışan Amerika şirketlerinin çıkardığı $ 1,3 milyarı da diğer îkrazlara ilave ederseniz Amerikanın sekiz senede $ 9,36 milyar sermayelerini harice çıkardığını görürsünüz.

Bu cesim miktarlara muharebe senelerinin de îkrazları katılacak olursa bunların yekûnu $ 13,8 milyara (345 milyar franga) baliğ olur.

Bu halde, bu hummalı mali muamelelerin hakîkî ve mübrem sebebi şu oluyor: sür'atli bir büyümenin ısıtmaları içinde kalan bir uzviyetin biriken fazla kanlarını boşaltmak ihtiyacı.

Amerikanın Sermayeleriyle Görülen İşler.

1915 den 1929 a kadar Amerika borsalarında satılan aksiyonların baliğ olduğu yekûn $ 22,36 milyardır. Bunun 63% ü Amerika hukûmetlerine, 37% si hususi teşebbüslere gitmiştir. (Bu miktar $ 8.22 milyardır).

Bunun üç milyar küsur doları (77 milyar frankı) Amerikanın kendi sanayiine, $ 3.63 milyarı ecnebi şirketlere, $ 1.51 milyarı ecnebi memleketlerde çalışan Amerika şirketlerine gitmiştir. Bunların mecmuu 29 milyar franktan fazladır.

İptidai Maddelere ve Erzaka.

Amerikalılar tabiî olarak, kendi sanayilerinin inkişafını têmin edecek iptidai maddeleri: Meksika ve Venezuella petrollarını, Bolivya kalayını; Şili nitratını, Cava kauçuğunu, v.s. düşündüler. Sonra bâzı erzaka: Kuba şekerine, Brezilya kahvesine, Çin çayına.. ehemmiyet verdiler. Kendi çifçileri için harikulade zirai makineler yaptıktan sonra aynı aletleri (hattâ veresiye olarak) başkalarına, Kanada, Arjantin, Avustralya çifçilerine de sattılar. Öyle ki dört büyük buğday memleketinde ekin sahaları üç milyon hektar kadar arttı.

Avrupa haricinde iptidai maddelerin ve erzakın yetiştirilmesi için, bu suretle, 92 milyar frank kullanıldı.

Avrupa Sanayiine.

Avrupa sanayiinin inkişafı için îkraz olunan paralar 36 milyar franktan fazladır. Bu paraların ancak yüzde onu Avrupanın zirai teşebbüslerine, yüzde doksanı sanayi memleketlerine gitmiştir. Almanyaya dört yüz on milyon dolar, İtalyaya 183 milyon dolar, Isveçe 156 milyon dolar verilmiştir... Amerikalılar paralarını ancak büyük, idaresi muntazam firmalara vermeği tercih etmişlerdir.

Birkaç sene evvel Belçikalı .bir fabrikatör büyük bir Amerika bankasından üç milyon frank istîkraz etmek istemişti. Banker kendisine: «Teessüf ederim ki üç milyon... dolardan daha küçük bir miktar îkraz edemeyoruz. Pek eyi anlarsınız ki paralarımızı binlerle küçük teşebbüslere dağıtacak olursak kontrolu pek güç olur; böyle bir kontrolu yalnız yerli bankalar yapabilir."

Görülüyor ki Amerika borsası yalnız büyük, sağlam, muntazam firmalara mali îkrazlarda bulunmuştur; bu şartları da en muvafık olarak almanyada bulabilmiştir; bilhassa Ren nehrinin ötesindeki Alman sanayii, Amerika sanayii gibi *"rasyonalize"* olduğu için, Amerikanın îtibarını kazanabilmiştir.

Belediyelere ve Hukûmetlere İkraz.

Sam Amca anladı ki ecnebi sanayiini bu derece inkişaf ettirmek kendisine korkunç rakipler hazırlamaktan başka bir şey değildir; ondan sonra hiç bir şey îmal etmeyen, belki siparişlerde bulunan hukûmet ve belediyelere îkraz etmeyi tercihe başladı, tiyatrolar müzeler, stadyumlar... devri açıldı.

Kolonyada muhteşem bir matbuat sergisi açtıran belediye reisi bir Fransız muharririne şöyle demişti:

" İşin en şık tarafını bilirmisiniz? Bu saraya başladığım zaman belediyenin kasasında altmış bin marktan fazla para yoktu."

Şimdi Almanyanın Amerikaya hiç harp borcu yoktur, ancak sanayi ve îmar işlerine sarf olunmak üzere aldığı sermayeleri borçlanmıştır, hepsi de uzun vâdelidir (imparatorluğun, belediyelerin ve hukûmetlerin borçları 798 milyon dolar, hususi teşebbüslerin borçları 407 milyon dolardır.)

Halbuki İngilterenin Amerikaya harp borçları ile beraber bütün borcu $ 1.568 milyon, Fransanınki de $ 1.179 milyondur.

Panik ve Buhran.

Umumi revaç ve refah (boom and prosperity) devrinde borsaya çıkarılan her türlü esham öyle bir tehacümle satılıyordu ki *brokerler* bu alım satım muamelelerine para yetiştirmek için vâdesiz *(call money)* istikrazlara başladılar ve faizi tedricen yüzde on ikiye ve daha yükseğe kadar çıkardılar. Bu suretle halkın tasarruf ve kazanç hırsını artırdıkça artırdılar.

Tasvir ettiğimiz îktisadi tanzim bütün dünyayı mükemmel surette işletiyordu. Sam Amca kendisini Refah hanıma nişanlı sanmakta pek haklı görünüyordu. Öyle bir kazanç devri açılmıştı ki esham borsaları istîlaya uğradı, ve nihayet Call Money istîkrazları ve diğer spekülasyon oyunları başladı. Fakat az sonra bu halin devam edemeyeceği anlaşıldı.

Sanayii inkişaf eden memleketler birbirlerine karşı kendilerini gümrük târifeleriyle bir müdafaa istihkâmı içine aldılar, fakat sanayiin almış olduğu inkişafa dahilî pazarlar artık kifayet etmeyordu. Her şeyde istihsal o kadar arttı ki çıkarılan şeyleri satın alacak pazar bulunmayordu; istihsal edilen eşya satılmayınca faizler ödenemeyor, eshamın temettuu têmin olunamayordu. Sınai

teşebbüslerin temettu ve faiz getirmediği duyulunca halk *broker*lerin gişelerine koştu, vâdesiz hesaplarını kapamağa, ellerindeki eshamı satmağa, para çekmeğe tehacüm etti; iflaslar tevali ederek umumi panik husule geldi. O zaman büyük bankalar da sermayelerini toplamağa ve büyük tasfiye ameliyesine giriştiler, ve bu hareket kurulmuş olan Babil kulesinin yıkılmasına başlangıç oldu.

Buhrana karşı Mali Tedbirler: Yeniden Sermayeler İhracı

"Le mois" mecmuasının mart nushası Amerikada malî vaziyetin son safhasını gösteren bir makale neşr ediyor. Bu makaleden anlayoruz ki, Şimalî Amerika, büyük mali tasfiyeyi geçirdikten sonra, kredilerini kısmaktan, paralarını toplamaktan husule gelen dahilî işlerin daralmasına çare olarak tekrar yeni ve geniş krediler açmağa karar vermiştir.

Buhran sebebiyle açıkta kalan içşilere iş bulmak için hukûmetler ve belediyeler tarafından büyük bir îmar hareketi açılmıştı. Her tarafta yeni parklar, tiyatrolar, stadyumlar, yollar... yaptırılıyor, açıkta kalan işsizlere işler bulunuyordu; öyle ki işsizlerin sayısı sekiz milyondan beş milyona indirilebilmiştir. Yalnız New York belediyesi 200.000 den fazla işçi kullanacak îmar işlerine girişmiştir.

Şimdi de, federal hukûmetin ve Reisicumhur Hoover in tensibiyle, vasi' bir mali ıslah hareketi hazırlanıyor; bunun neticesinde az zamanda Amerikada açıkta hiç işçi kalmayacak ve tasarruf sermayeleri yeniden faydalanabilecektir, deniliyor. İhrac edilmesi kararlaştırılan krediler iki milyar dolar (51 milyar Frank) miktarında olacaktır. Bu kredilerin dağıtılması ve memleket içinde tedavüle çıkarılması işleriyle, sureti-mahsusada yaratılan yeni bir banka teşkilatı meşgul olacaktır, bu teşkilatın ismi Reconstruction Finance Corporation dır. Mali müşkülata uğrayan şirketler ve şahıslar *Federal Reserve* denilen sisteme merbut bankalarda bulamadıkları krediyi bu yeni teşkilatta arayacaklardır. Esasen Şimali Amerikada bu gibi mali "Corporation" lar meçhul değildi; harp zamanında istihsali teşvîk için War Finance Corp. ve bankaların bir nevi kooperatifi sayılabilen National Credit Corp. buna benzer mali teşekküllerdi. Yeni mali Corporation dan Amerika hukûmetinin maksadı son buhrandan müteessir olan bütün şirket ve şahıslara kredilerini açmak ve tekrar istihsal ve îmal faaliyetini memleketin her tarafına iade etmektir. Krediler şu suretle tevzi olunacaktır:

5 milyar frank çifçilere; 5 milyar frank nafia işlerine; 5 milyar frank sigorta ve tekaüt şirketlerine; 5 milyar frank demir yollarına; 5 milyar frank gişelerini kapamış bankalara... tahsis olunmuştur.

Bu geniş programın tetkikinden anlaşılıyor ki Amerika hukûmetinin istikbal için hazırlamak istediği faaliyetten maksadı en ziyade dahilde îmar ve istihsali inkişaf ettirmektir. Başka memleketlerin sanayiine krediler verilmeyecek, rakipler yaratılmayacak. Hakîkaten, yukarda da gördüğümüz gibi Amerikada son buhran sebebiyle, bundan sonra ecnebi memleketlerin yalnız nafia ve îmar işlerine para vermek kanaati hasıl olmuştur.

Bu sermayeler nasıl tedarik edilecek?

Federal hukûmet kendi haznesinden bu sermayelerin dörtte birini koyacak, diğer kısmı dahilî istikrazlarla têmin olunacaktır. Federal hukûmetin bütcesinde büyük bir açık mevcut olduğundan, ister istemez yeniden kâğıt para basmak mecburiyeti vardır. Hukûmetin böyle bir enflasyondan çekinmediği görülüyor. Şimdiden Federal Reserve Board a paraların altın karşılığını yüzde kırka kadar indirmeğe müsaade etmiştir. Şimdiki halde para karşılığının 67% si altın, 33% ü ticari kâğıtlardı; şimdi düşünülen yeni emisyonlarla altının nispeti 40% a, ticari kâğıtların nispeti 60% a çıkacaktır. Buna dair olan kanun meclisin reyinden geçmiştir.

İlk netice : Eshamın yükselmesi

Bu kanun kabul olunduktan ve yeni mali korporasyon teşekkül ettikten sonra, hemen Wall Steerit in bütün kâğıtları yükselmeğe başlamıştır. New York un borsası demek olan Stock Exchange şimdiden birkaç sene evvelki ravaç ve refah faaliyetine tekrar kavuşmuştur.

Bu büyük mali tedbir misali buhrandan kurtulmak isteyen diğer memleketler için ehemmiyetli bir derstir.

Buhranlarda parnnın altın karşılığını çoğaltmaya asla yanaşılmaz. En büyük ehemmiyet durgun işleri faaliyete geçirmek, açıkta kalan işçilere iş bulmak çarelerine verilir. Bu maksada vasıl olmak için yeni kâğıt paralar basmaktan çekinilmez, enflasyondan korkulmaz. Hukûmetler ânın îcab ettirdiği derecede têdiye vasıtalarını çoğaltmak için her türlü fedakârlığa katlanırlar.

New York Belediyesinin Misli Görülmemiş Bir Teşebbüsü

BU büyük paytahtın göbeğinde bir Radyo Site si yaratılıyor. Bunun için 229 ev yıkılmıştır; bu evler Manhattan ın en pahalı semtinde, 5 inci ve 6 ncı caddeler arasında idi. Bu teşebbüs Newyorkluların en geniş ve en cesurane yapıcılık misali olacaktır.

Amerika istatistikçileri bu işin başarılması için görülecek işlere dair en çarpıcı rakkamları neşr ediyorlar; 10.000.000 gündelik iş sarf olunacaktır; inşaat yerinde 56.080 işçi çalşmağa başlamış, malzemenin yetiştirilmesine de 46.000 insan çalışacaktır.

Bu inşaata 6 milyar frank (600.000.000 Türk Lirası) sarf olunacaktır.

Amerika belediyelerinin açıkta kalan işçilere iş bulmak için giriştikleri büyük teşebbüslerin belki de en büyüğü budur.

Radyo Sitesinde 10 bina bulunacaktır. Bunlar Mew York un en azametli yapılarından olacaktır. Temelleri dinamitle kazılıyor; en sağlam kayalara demirleneceklerdir.

Bu binaların başlıcası 70 katlı bir *skyskraper* dür. Bu binanin işgal edeceği 100.000 m.m. arsanın beher metre murabbaı 2 buçuk milyon franktır !

İkinci bina beynelmilel sesli konserler salunu olacak, bir yanından 31 katlı bir *gratsiyel* yükselecektir. Konserler salonunun mukabilinde sesli sinema salonu yapılacaktır.

Ticaret büroları için her biri 45 katlı iki *building*, ve yalnız 6 katlı diğer bir bina.

Metropolitan Opera dan başka, Radyo Sitesinde, ikinci bir Opera binası da inşa edilmek isteniliyor; bunun müzakereleri yapılmaktadır.

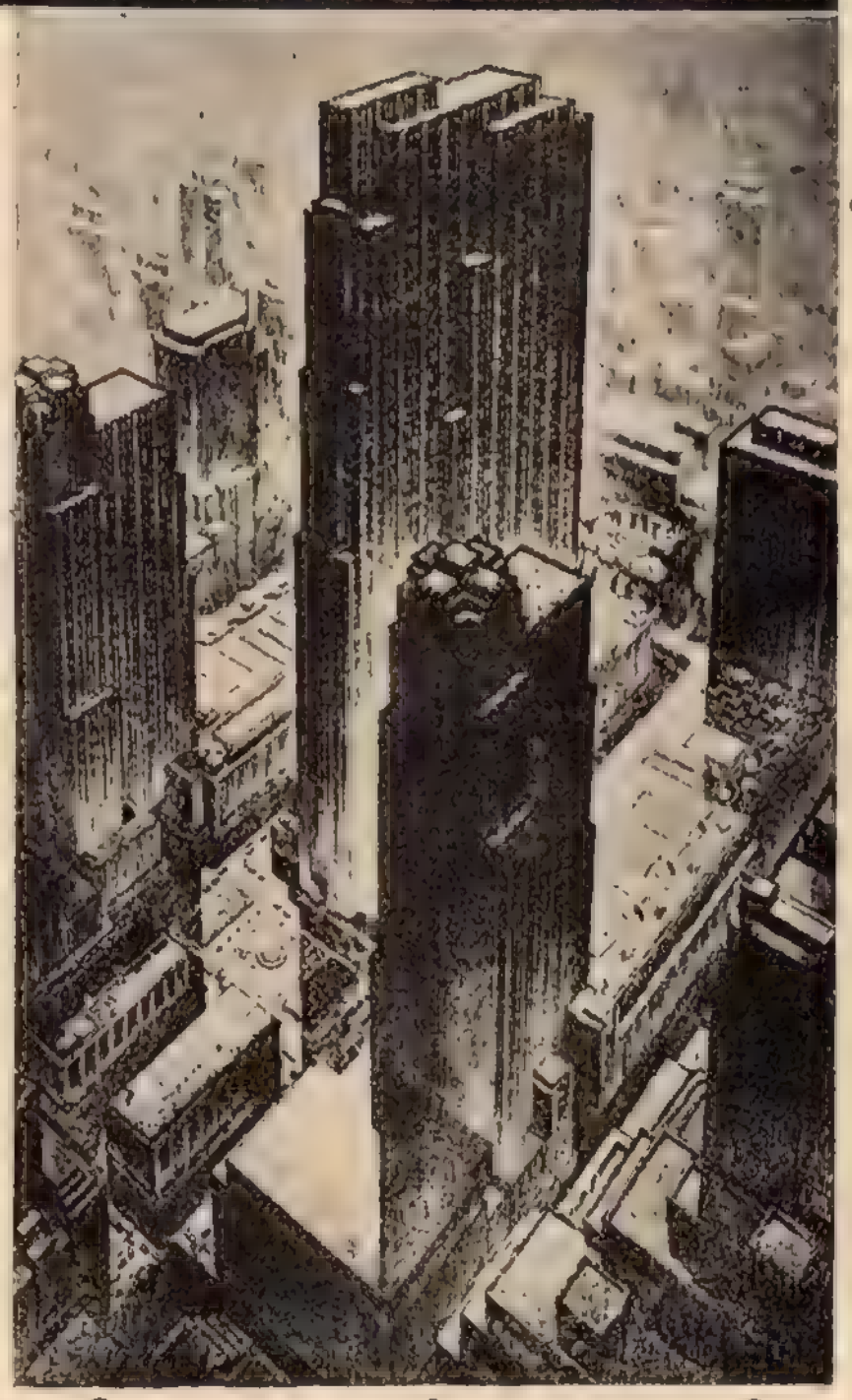

Yukarıda : Radyo sitesinin alacağı manzara
Aşağıda : Radyo sitesini yapmak için yıkılan binalardan

Maşinizm Nedir

Ve Bundan Nasıl Bir Cemiyet Doğar.

(Vu nün nushai-mahsusasından) *Claude Blanchard*

ESKİDEN ne satın alınsa mümkün olduğu kadar çok dayanıklı olmasına dikkat edilirdi. Her şeyin yapılması için ne emekler sarf olunmuş olduğu ona bakmakla anlaşılırdı, fiatı da ona göre olurdu; kimse ucuz bir malın dayanıklı ve nefis olmasını elbette bekleyemez.

Makina çıktıktan sonra el emeği ve semereleri hakkındaki telekkiler tamamiyle değişti. Eskiden sırf zenginlere mahsus olan birçok şeylerin istimali en mütevazı ve fakir aileler arasında umumileşti. Herkese bir ucuz lüks zevki geldi.

Fabrika mâmulâtının bu derece yayılmasından kütlelerin ruhiyatında pek büyük değişmeler hasıl oldu. Arzularda istikrar kalmadı, değişiklik ve yenilik ruhi bir ihtiyaç oldu. Müşteri yeniye olan iptilasını tatmin için yalnız ucuzluk arayor, malın dayanıklılığına ve nefisliğine pek bakmayor. Fabrikatorlarla müstehlik arasında zımni bir mukavele mevcut imiş gibi, herkes, mesela bir otomobilin üç seneden, bir hazır elbisenin bir mevsimden ziyade dayanamayacağını bile bile satın alıyor. Bir *skyscraper* yaptıran milyarder bu yapının ömrünü ancak otuz otuzbeş sene olmak üzere hesaplayor. Tam hızla çalışan makinaların müstahsalatı harcanabilmek için eskime mümkün olduğu kadar tez olmalıdır, yoksa sınaatın ölümü muhakkaktır. Bunun neticesi olarak Fransada bile artık bugünkü nesil, babalarının zamanında olduğu gibi mallarını boyuna tâmir etmek seciyesini kayb etmiştir. Bu itiyat şimdiki halde ancak Asyada kalmıştır.

Muharebeden evvel de makinaların istihlâk ahlâkı ve zevk hassasiyeti üzerine tesiri görülüyordu; fakat hakiki maşinizm devrine muharebeden sonra Amerika sınaatının tam hızla çalışmağa başlamasiyle girilmiştir.

Pitsburg ta fabrikalar

..... Geçen gün, sinemada, *zincirvari istihsal* e ait, hakîkî fabrika hayatından alınmış bir film seyr etmiştim. Her taraftan makinalar sigaralar, konserva kutuları, mâdeni kalemler kusuyordu, hem öyle bir tehevvür, öyle bir hızla ki hiç bir kudret durdurtamazdı...

Rasyonalize denilen büyük istihsalin cazip ve aldatıcı taraflarını görmek için Amerikanın Birleşmiş Cumhuriyetlerine gitmelidir.

Avrupa, bu istihsal metotlarından ilham almış ise de o baş döndürücü hızla onları tatbîk edememektedir. Usuller kopya edilmekle beraber, Detroit fabrikalariyle Fransanın Javel fabrikaları arasında büyük fark vardır. Ford un umumi müdürü bana demişti ki: "Paris te sizin de *rasyonalize* fabrikalarınızı gördüm; nafile; beceremeyorsunuz. İşçiler arasında fazla yer kalıyor, bundan da çok zaman kayb oluyor. Eyi bir randman almak için işçiler birbirlerine dirsek dirseğe dokunmalı ve her biri işin ancak gayet küçük bir kısmını yapmalıdır."

Hakîkaten Detroit fabrikalarında, yüzlerle ameleden müteşekkil zincirler gördüm; hepsi, yüzlerine kadavra manzarası veren yeşil civa ışığı altında, spazmozlu bir faaliyet çılgınlığı içinde idi... Düşününüz ki bir otomobilin sür'atini gösteren aletin iğnesini bir pens ile alıp yerine komak bir işçi kadının gördüğü iştir ve işi yalnız bundan ibarettir: her gün, sekiz saat zarfında, aynı hareketi 4000 defadan ziyade tekrar eder.

İşçiliğin bu manzaralarında korkunç bir şey vardır. Sanki maşinizmin istihsal bolluğu ile tèmin olunan refahın fidyesi bu işkence ile ödeniyor.

Amerika maşinizminde öyle misallere tesadüf olunur ki, makinanın önünde, insan tamamiyle silinir, ona hiç bir iş kalmaz. Michigan hukûmetinde bir fabrikanın aşağıdaki hikâyesini bana anlatmışlardı: birkaç sene evvel, bu fabrika, oniki bin amele çalıştırarak, günde, saç demirden otomobiller için 2000 şasi îmal ediyordu. Fabrikanın müessisi öldüğü zaman, oğlu onu *otomatik* bir hale sokmak istedi. Üç sene süren fennî araştır-

Otomatik elmacı: deliğe 25 sent atınca, taze ve tatlı bir elmayı avucunuzun içinde bulursunuz.

malardan sonra maksadına nail oldu. Bugün maşinizmin en otomatik derecesine çıkarılan bu fabrika yalnız 200 amele ile günde 12.000 şasi îmal edebiliyor.

Dünyada bir tane olan bu fabrikayı gidip ziyaret edebildim. Silhuetleri tufandan evelki canavarları andıran aletler uzun boyunları ve kocaman çenelerle mücehhez başları ile eğilirken çivileri ısırıyorlar ve tekrar kalkıyorlar; demirden başka mahlûklar da çömelir gibi iniyor; tezgâhtaki parçaları çeviriyor, kesiyor, hizaya getiriyor, birbirlerine ekleyor, ve bütün bu işler hiç bir iradi müdahale olmaksızın görülüyor. Mâdeni yaprakların yüzünde mıhladızlı eller geziniyor, kalınlıklarını ve düzgünlüklerini yoklayor. Sonsuz görünen sıra sıra atelyeler içinde insan unsuru kayb oluyor. Makina öyle harikulade bir sıhhat, intizam

Detroit de Amerikan maşinizminin en cihanşümul Kralı Henry Ford

Büyülü Masalar

Amerikanın Worcester şehrinde, bir otelin lokantasında, büyülü bu masalar kullanılmaktadır. Müşteri masasına oturduktan sonra, istediği yemekleri bir kâada yazar, bir delikten atarak mutfağa gönderir. İstenilen yemekler mutfakta hazırlanır, bir etajerin üstüne konur, müşterinin masasına makina ile gönderilir. Müşteri birdenbire masasının ortasından, yemeklerle donanmış olan etajerin önüne geldiğini görür. Afiyetle yemeğini yer, hesap pusulası da aynı etajerle kendisine gönderilmiş olduğu için onunla kasaya geçerek parasını verir. Bu makinalı masalar sayesinde en lüks lokantalarda bile ucuz ucuz yemek yimek mümkün olacaktır.

ile işleyor ki insanın ona nezaret etmesine bile luzum kalmıyor.

MAŞİNİZMİN en fena neticelerinden biri amelenin ol maharetini tamamiyle unutmasıdır. Eskiden işçiliğe verilen mâna ile, artık bugün işçi kalmamıştır.

New York da büyük Saks mağazalarının müdürü Mr. Adam Ginbel den işitmiştim ki, şimdiki halde, Şimali Amerikada saraçlık san'atında maharet sahibi iki düzinadan fazla işçi yoktur. Artık ütü kullanabilecek çamaşırcı kadın bulamayorsunuz; bir kolalı gömlek onbeş türlü makinadan geçer ve üçüncü kullanıştan sonra onu giyilmez bir hale gelmiş bulursunuz.

"İhtisas amelesi" hüsnü-tâbiriyle anılan adam dımağının en iptidai reflekslerini kullanan bir şey olmuştur. Onun için işin hiç bir cazibesi yoktur. Ellerinin yaratıcılık istîdadından zerre kadar haberdar değildir. Fabrikaların çelik in'ikâslı serabı içinde bir somnanbül gibi hareket eder.

Bu fabrikalar,-ki daima buhranların tehdidi altında bulunuyorlar, -faaliyetlerini kesmeğe mecbur olunca başka hiç bir iş görmeğe îktidarı olmayan milyonlarla insanları sokağa dökerler.

Maşinizmin harikulade bo istihsaline bir istihlâk têmin etmek için Amerika ticareti görülmemiş ve işitilmemiş usullerle ilancılığa müracaat ediyor. Satılacak şeylerin haddi hesabı yok; bunları nasıl olursa olsun, en mümkün tezlikle satmak lazım. Avrupada hâlâ köhne bir fikrimiz var. Tütüncü tütün, aşçı biftek satar zann ederiz; ve mesela aperitif satan bir çarşının çarşılığına akıl erdiremeyiz. Bu kafa ile ne çocukmuşuz biz. Gözlerimizi açalım da Amerika şehirlerinde, ögleyin, *drugstor* denilen eczahanelere girenlere bakalım; bunlar orada muşambalar dolabiyle gebelikten sakındıran cihazlar dolabı arasında otururlar ve sahanda pişmiş, üstlerine vanilyalı krem dökülmüş, yumurtalarla karınlarını doyururlar. Yahut, isterseniz, Şimali Amerikanın Garp mıntakasında Piggley denilen *standart* (yâni tam numunelik) bakkaliyesinden birine girelim; burada müşteri beğendiği malı kendi paket yapar ve çıkarken almış olduğu bir çift kunduranın veya bir paket şekerlemenin parasını verir; yahut "Pick and Pay" (alınız ve parasını veriniz) namı verilen mağazalardan birini ziyaret edelim; isimleri satış tarzlarını anlatmağa kâfidir. New York taki *skyscraper* iyle bütün dünyada meşhur olan Mr. Woolworthun "five an'ten" (beşere onara) denilen çarşılarını da ihmal etmeyelim: kırmızı camekânlariyle bütün Amerika şehirlerini süsleyen bu mağazaların mensup olduğu şirket, daha geçen sene, buhrana rağmen ayda 33,000,000 dolarlık satışlar yapardı. Bunlarda her ne tahayyül ederseniz ve hepsi aynı fiatta olmak üzere satılır: cebe sığar her türlü oyuncaklar, zemberekli biblolar, kaş cımbızları, şimendifer yolculuğu için kroke oyunları... Size orada iki buçuk franga bahçe iskemleleri, mukavva şemsiyeler, hasılı "puse ile silinmez" têminatiyle dudak boyasına kadar her şey bulunur, dersem belki o çarşılara dair bir fikir edinebilirsiniz.

Mihanik erbabının dehası işte bu neticelere îsal ediyor.

Daha çabuk yetiştirmek için Waşington un Standart bürosu inşaatçıların bile malzeme numunelerini

runlarında bağa gözlükler, laboratuvar haline konmuş limonluklarda sun'i çiçekler yaratmağa uğraşıyorlar. Tabiatın mahsulleri bile Sam Amca nın ihtira pençesinden kurtulamayor. Amerikada meyvalarda bile tabiî hassalar aranmaz. Aşılarla cebr edilmiş meyvalar büyük bir cesamet ve parlak renkler arıyor, fakat tatsızdır. Odunu etüvde kurutarak yapılan mobilyalar, sıcak görünce, çatlar dağılır. Massachusset in bir sınaatçısı rende kazıntılarını sıkıştırarak mobilya yapar; bunları üç senede eskidikten şonra geri alır ve cüz'i bir para mukabilinde yenileriyle değiştirir. Bu eskimiş şeyler fabrikaya gider, yeniden toz haline konur, sıkıştırılır ve atelyelerden yeni üslupta mobilya olarak çıkarlar: XV inci Lui stili yerine Direktuvar veya Rejans. Reklamlarda şu fikirler okunur: "Neye daima aynı dekor içinde yaşamalı? Sınaat bügün size yenilik ve değişiklik içinde idealinize göre yaşamanıza müsaade ediyor."

***

FAKAT yumurtaları, deyeceksiniz, yumurtaları da fabrikalarda yumutlatmazlar ya. Bunda da acele edersenız yanılırsınız. New York yakınında civa ışığı ile yaratılmış sun'i şafaklarla tavukların günde iki defa yumurtlatıldığını gördüm. Horoz akşam saat sekizde öter Broadway büildinklerinin tepelerinde doğan elektrik güneşini selamlar.

Rasyonalizasyon mani haline getirilmiştir, ne acayip misalleri var! İşte Mayo biraderlerin klinikleri; bir şehir kadar büyük daireler; bunlarda operasyonlar iş bölümünün en ince prensipleriyle yapılır. Bir apandisit ameliyatı on mütehassısın elinden geçer, bir otomobil imal olunur gibi.

Sınaatın bu yeni prensip ve usulleri yavaş yavaş bütün avrupayı istila ediyor. Almanya her memleketten ziyade Amerikayı taklid ediyor, Fransa dahi zannımızdan fazla Amerikalaşmıştır. Dayanıklı ve ağır nefasette şeylerin ananevi memleketi olan İngilterede bu zevkî dokunulmamış bir halde bulacağımı ümid ediyordum, fakat son aylarda Londra yı ziyaret ettiğim zaman orada da Seefridce mağazaları gibi Amerika usullerini taklid eden ticarethaneler gördüm: asansörlerini "aşk paradı" kîyafetlerinde genç amazonlara açtırıyorlar; ve Piccadilly de, Regent Street te M. Woolworth un o mâhut kırmızı camekânlı mağazalarının aynını buldum... Sovyetler Rusyası da, istihsalılı, Amerika maşinizmini bütün hızı ile tatbîk ediyor....

"Rasyonalizasyon"!

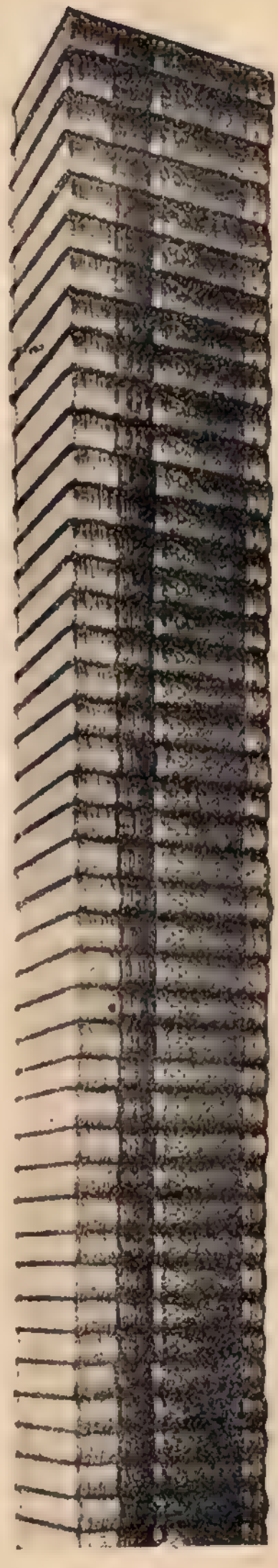

HER şeyi mantıkın son haddine kadar götürmek iptilasıl *Maşinizm*in ticari sistemil Reklamı!

Amerikada bundan müteessir olmayan hiç bir şey yoktur. Yalnız sınai medeniyet mustahsalâtı değil harsin en mânevi eserleri de aynı reklamcılıkla satılığa çıkarılıyor, ve bu usule muracaat etmede mâruf naşirler bile bir beis görmeyor. Şu bir istif mücellet kitapları görüyorsunuz. Bunlar Doktor Eliot un tertip ettiği ve bastırdığı bir kütüphanedir. Ciltlerinin sayısı söylenmeyor, istifin bilmem kaç kadem uzunluğunda olmasiyle kitaphane tavsif ediliyor. Reklamında Doktor Eliyot, Harward darulfünununun kırk senelik emini ve Amerikanın en büyük terbiyecisi olduğu zikr ediliyor. Reklamın ruhu şu: *"günde 15 dakika"* şiarındadır. Evet günde yalnız 15 daklka okuyacaksınız, ve bununla, tanıdıklarınızın en yüksek tahsil görmüşünden daha eyi bir tahsil kazanmış olacaksınız: "Hem de ne ucuz, bilseniz; adi romanlara verdiğimiz paradan daha ucuzl" deye ilave ediliyor.

İşte "Rasyonalizasyon" tatbikatı bu derece ilerlemiştir.

AMERİKANIN
10 KRALI
1 CHRYSLER
OTOMOBİL KRALI
2 EASTMANN
FİLİM KRALI
3 Eugen GRACE
ÇELİK KRALI
4 J. P. MORGAN
MALİYE KRALI
5 Owen D. YOUNG
ALEKTRİK KRALI
6 Robert DOLLAR
ARMATÖRLER KRALI
7 G. GILLETTE
TRAŞ BIÇAKLARI KRALI
8 John D. ROCKFELLER
PETROL KRALI
9 Daniel GUGGENHEIM
MÜCEVHER KRALI
10 Philippe D. ARMOUR
DOMUZ KRALI

Denizaltı Gemilerinin Fennî Kulağı

Bu fennî kulak sayesinde denizaltı gemilerinde mahpus kalan insanlar kurtulabiliyor

Sam Amcanın 5 denizaltı gemisi; bunlara "fenni kulak" bağlamıştır.

Batmış tekneyi keşf eden fennî kulak budur, mîknatis ile tutulur.

DENİZIN dibine inen bir denizaltı gemisinin bozulduğunu, orada kalıp yokarıya çıkamadığını düşününüz; ne korkunç vaziyet, değilmi? Tayfasını ölümlerin en fecii tehdid eder.

İşte böyle pek elîm bir hale uğrayan gemilerin insanlarını kurtaracak bir alet keşf edilmiştir. Buna *Haber veren fennî kulak* namı verildi.

Bu fennî kulak esrarlı bir telefondur. Denizin dibinde kalan geminin tayfası bunun vasıtasiyle imdatlarına koşan gemi ile konuşabiliyorlar; nerede ve ne halde olduklarını haber veriyorlar. Derhal kurtarıcı gemiden denizin dibine hava hatları gönderiliyor; kazaya uğrayanların muhtaç oldukları gıdaları dalgıçlar yüklenip onlara götürebiliyorlar. Sonra, birer birer insanlar da yokarıya alınarak kurtarılabiliyor.

Tabiî, denizin derinliği fazla olursa dalgıçların oraya kadar yetişmesi mümkün değildir; fakat umumiyetle denizaltı kazaları mûtedil derinliklerde vukua gelir, bu suretle bu fennî îcadın amelî kîymeti fevkalade büyüktür. Aletin esası *Mıknatıs* kuvvetidir. Bu mıknatıslı telefon hem denizaltı gemisinde hem de kurtarıcı gemide bulunur.

(Rip Van Winkle resimlerinden) *MUHİT in İlavesi*

"... Yetişmekte olan neslin küçük mümessilleri arasında ahbaplar peyda etmişti."

Amerika Tarihinde

iki büyük sima:

George Washington ve Abraham Lincoln

Yazan: NAHİT SIRRI

MAZİSİ, en kısa mazili Avrupa memleketlerinden de daha kısa olan Şimalî Amerika, siyaset sahasına bir asırdan da az fasıla ile çok büyük iki şahsiyet vermiştir ki, bunların biri George Washington diğeri de Abraham Lincoln dır. Bu iki büyük ismin insan hafızalarına aks ettirdikleri hayallerin ve düşüncelerin kuvveti ve çeşidi, en büyük harp ve siyaset reislerini de kıskandırabilecek ve hayran edebilecek kadar güzeldir. Washington, bin bir müşkülata rağmen istiklalini almağa azm etmiş bir milleti çelikten bir irade ile, mevcut bütün bu müşkülatı yenerek istiklale kavuşturmuş, sonra kendine teklif edilen taht ve tacı redd ederek mütevazı' bir vatandaş hayatı geçirmek üzere bir köşeye çekilmiş olan millî bir kahramandır. Lincoln ise, vatanında büyük bir kitlenin.. 1.770.000 zenciden tam 1.538.000 kişinin sırf zenci oldukları için esir yaşamalarına tahammül edememiş ve memleketinin iktisadi hayatı için bu halin pek büyük menafi temin etmesine hiç ehemmiyet vermeyerek bu adamların hüriyetlerini kazanmaları uğrunda dahilî bir harbi tereddütsüz göze almış ve gayesi uğrunda kendi canını da vermiş olan, hakîkaten mefkûreci bir insandır.

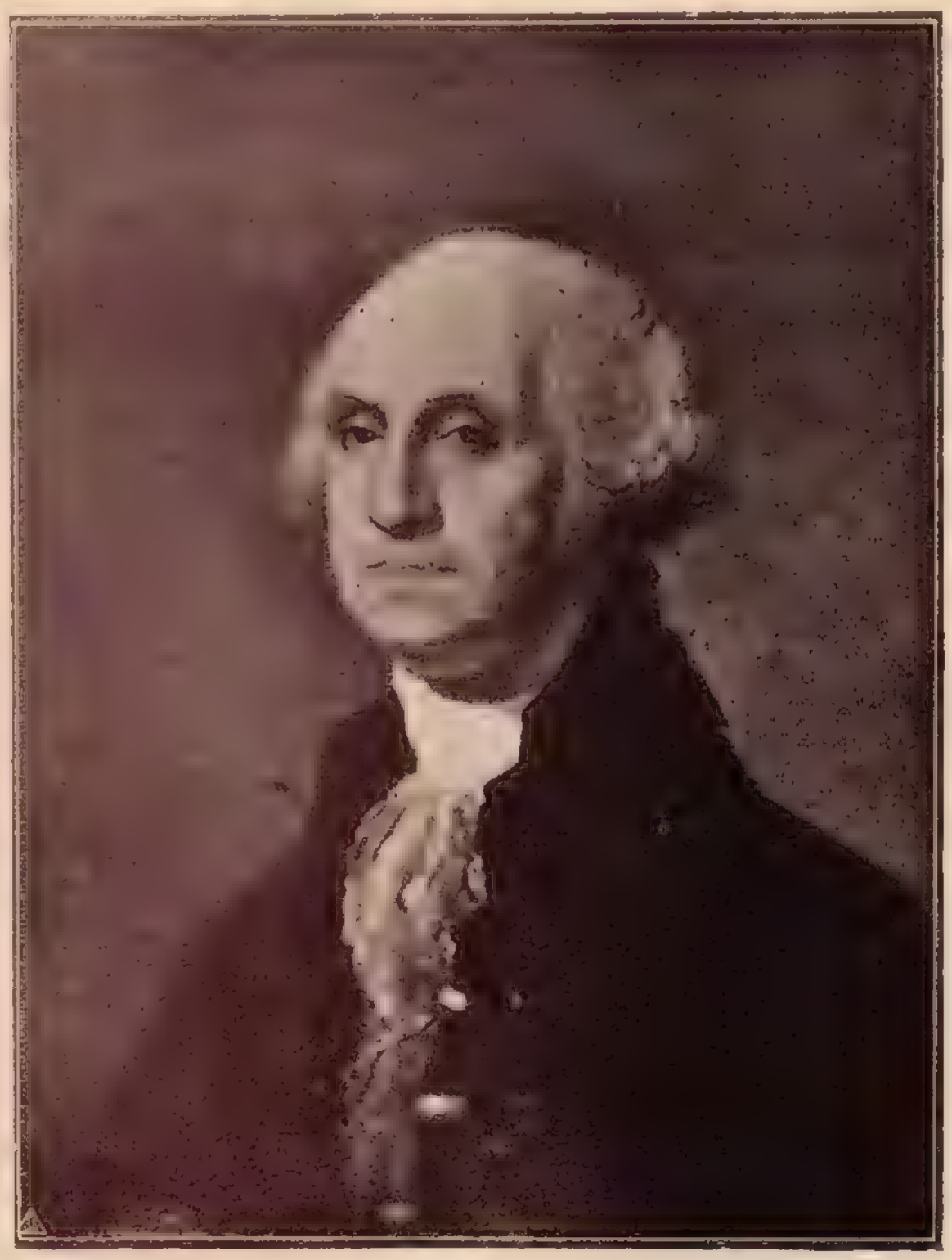

George Washington.

Geçenlerde tevellüdünün iki yüzüncü senei-devriyesi tes'id edilmiş olan George Washington, 22 şubat 1732 de İngiliz teb'ası olarak dünyaya gelmişti. İngilizler Amerikaya girmişler, ve şimdi adına Şimalî Amerika Müttehit Hukûmetleri denilen cesim erazinin hemen her tarafını ele geçirerek, burayı 9 muhtelif eyalete ayırmışlardı. Bu 9 eyaleti, İngiliz Kralları birer paşalık şeklinde ötekine berikine veriyor ve bu paşalıklar Londra'yı ve Londra dan gelenleri zengin ediyordu. Bu 9 eyalette yaşayan bütün halk, Britanya adasındakiler için sadece Amerikalı olmakla beraber, onlar bu isimle birbirlerini anmayorlar, yaşadıkları yerlerin ve paşalıkların haricindekileri yabancı sayıyorlardı. Bir Amerika vicdanı-millisini muhtelif sebepler vucuda getirdi; bunların biri, Kanadanın Fransızlardan İngilizlere geçmesi ve bu suretle Amerikalılarla İngilizlerin tamamen baş başa kalmaları olmuştur. Diğer taraftan yer yer büyük mektepler açılmış ve meşhur Franclin in fenni keşifleri bir Amerika milleti bulunduğu kanaatını vermişti. İngilizler Amerikayı sade Britanya adasının zenginleşmesi için yaratılmış sanmakta inad ediyordu. Mesela isteyordu ki: Amerika kendi mahsulâtını hep İn-

Charles Martin Loeffler.

Amerika yerlilerinin ve zencilerin folklorunu toplamak teşebbüsü başkaları tarafından da tâkîp olunmuş, Arthur Farwell bu esas üzerine bir mektep kurmuştur. En istîdatlı bir âzası olan H. F. Balknap Gilbert in Zenci rapsodisi ve Kongo dansı bu mektebin en ziyade şöhret bulan eserleridir.

Yerlilerin folklorundan alınmış mevzular üzerine Kadman da üç opera bestelemiş, bunlardan *Salem sihirbaz kadını* en muvafakîyetlisidir. Çarls Sanfond Skilton ün maharetle orkestraya koyduğu *Hintli dansları* radyo ve gramafon plaklariyle bütün amerikaya yayılmıştır.

Bugünün Amerika bestekârlarından ve iş adamlarından John Alden Carpenter in senfonileri zikr olunmaya layıktır. *Bir çocuk arabası içinde sergüzeştler* i çok eğlenceli bir eserdir ve Amerikanın bütün orkestraları ve Avrupanın en büyük senfoni cemiyetleri tarafından tanılmıştır.

1920 de, 36 yaşında ölen Çarls Tomlison Griffe in braktığı enfes eserleri arasında, mevzu itibariyle millî tarihimizin bir kahramaniyle alâkadar, *Kublayhanın otağı* tekrar tekrar çalınan şehametli, rengi kuvvetli bir semfonidir.

Deems Taylor, Wagneri her hususta tâkîb eden bir bestekârdır; Wagner gibi Selt efsaneleri kahramanlarından Tristan ın aşk destanını mevzu alarak yarattığı opera Amerikada en çok oynanan eser olmuş ve New York metropolitan tiyatrosunun üç mevsimlik repertuvarını işgal etmiştir, bu fazla oynanma rekorunu henüz diğer hiç bir tiyatro eseri kıramamıştır.- Lewis Carroll un meşhur masalı olan *Acaibat memleketinde Alis* i mevzu alarak «Ayna arasından" ismiyle yarattığı orkestra suiti de hemen her tarafta muvaffakîyetle oynanmıştır.

Ernest Bolch İsviçreli ise de Amerika ismindeki orkestra sonatı ile Amerika bestekârından sayılır; bu eserin sonuna millî marşı teganni için bir koro ilave olunmuştur. 1926 da oynanan bu eser, üç kısmında, bütün amerika tarihini temerküz ettirir, hattâ son senelerin büyük îktisadi buhranını hayrete layık bir zekâ ile vukuundan evvel tasvir eder.

Macdowell in şairane evi.

Şimdiki halde Şimalî Amerikanın musikîsini kudretli istîdatlarla temsil eden tekmil bir genç nesil vardır. Amerikanın beynelmilel klasik musikî üstatları mertebesinde bestekârları yetişmiş değildir, fakat parlak bir mazisi olan Amerika musikîsini büyük bir istîkbalin beklediğine şüphe yoktur.

bestekâr Waşington İrving in - bu nushada tercümesini verdiğimiz - Rip Van Winkle ini opera haline çevirmiştir. Aynı devirde Stephen Foster şöhret bulan bir melodisiyle vatandaşlarının hassas kalplerinde büyük bir yer kazanmıştı. Melodinin ismi *Old Folks at Home* dir.

Bu ilk musikî izcilerine Liszt in dostu ve mümtaz bir muallim olan New York lu büyük piyanist Wiliam Mason ile viyolonist Theodore Thomas ı ilave etmelidir. Böylece atılan musikî tohumları ilk başaklarını Amerikanın en münevver şehri olan Boston da vermiştir. Burada yetişen Horatio William Parker (1863-1919)in Hora Novissima sı, Cesar Frank ın Beatitude leriyle mukayese olunabilir; Mona ismindeki operası da New York Metropolitan Operasının 10.000 dolarlık mükâfatını kazanmıştır. Mevzuu, Romalılar istîlasında büyük Britanya prenseslerinden Mona nın yabancı fatihlere husumeti ile Roma valisinin oğluna aşkı arasındaki kalbî mücadelenin şikâyetidir. Musikîsi muhtelif derece ve kuvvette parçalardan terekküb eder, bilhassa koro kısımlarında müellifin muvaffakîyeti büyüktür. Bu eser çabuk unutuldu; musikîsi daha hafif olan Fairyland isminde diğer bir opera da aynı mukadderatı takîb ederek, on bin dolarlık mükâfatı kazandıktan sonra repertuvardan atılmıştır...

Amerikanın yetiştirdiği en büyük kompozitör Edvard Mak Dowell dir, fakat 1901 de ölen, *Rosaire* in müellifi Ethelbert Nevin de ondan küçük değildir. Her ikisi Amerika ruhunun *"hisli"* tarafına hitab etmişlerdir. Birincinin çocuklara samimî muhabbetini ispat eden ve yalnız Amerikada değil bütüu dünyada teganni edilen şanları vardır. Fakat Edvard Mak Dowell in şahsiyeti büsbütün başkadır; Amerikanın Şumann ı namını alan bu

Ethelbert Nevin

san'atkâr musikî tarihinin en büyük şöhretleri arasında sayılmazsa da, hususiyle piyano musikîsi sahasında beynelmilel repertuvarı zenginleştiren eserler yaratmıştır. *Trajik, Heroik, Nordik, Seltik* isimleriyle meşhur olan dört sonatının mevzularında necabet vardır, musikîleri müheyyiçtir; boş ve şişirilmiş gösterişleri yoktur. Birinci sonatta Rachmaninoff un en eyi piyeslerini hatırlatacak güzellikte bir *largo* kulağı meftun eder. Heroik program dahilinde têlif edilmiştir. Kral Arthur masalından mülhemdir. Nordik sonatında İskandinavya memleketlerinin *sagalar* masallarındaki erkekçe karakter tasvir ediliyor, öyle cümlelerle ki barbarlık ruhileşiyor ve ancak genç, kuvvetli milletlerin destanî şehameti kalıyor. Seltik sonatı *drüide* lerin inandığı mûcizeleri ve ormanlar esrarını mevzu alan bir Rapsodidir.

Ormanlara aşık olan Mak Dowell ormanların şiirini daha lirik olarak o güzel *orman memleketleri eskisleri*nde teganni etmiştir; bunlar halk tarafından en sevilen eserleri olarak kalmıştır; hususiyle *bir yabani güle ve bir nilüfere* ithaf olunan eskisler en büyük şöhreti kazanmıştır. Mak Dowell büyük bir musikîşinas olduğu gibi büyük bir şairdir de; şiirlerinin musikî ifadesi için orkestrayı da büyük bir üstat gibi kullanabilmekle beraber, en ziyade piyanoyu tercih eder. Novelette; İrtical, Lehlı kadın ve hususiyle Deniz piyesleri *(Sea Pieces)* Mak Dowell in bütün kudretini en eyi aks ettiren eserlerdir. Birçok da senfonileri vardır. İki güzel suitinden biri olan *Hintli suit* hakîkî bir şaheserdir. Amerika yerlilerinin nağmelerini terkib ederek yarattığı eserler arasında *matem marşı* en güzel musikî sahifelerinden birini teşkil eder.

Arthur Farwell

Henry F. Gilbert

Charles Wakefield Cadman

Amerika Musikîsi

"Le Mois" mecmuasından:

HALKTAN her hangi bir adama Amerika musikîsi hakkındaki fikrini sorarsanız ihtimal *jazz* (cazbant) tan başka bir Amerika musikîsinin mevcut olduğunu hatırına bile getirmeyecektir. Halbuki Fransa musikîsi Monmartr şansonetinden ve Almanya musikîsi Johann Straus un epigonlarından ibaret olmadığı gibi *jazz* da tekmil Amerika musikîsini temsil etmez. *Jazz*, halk musikîsinin bir fazla tenemmi şeklidir ki, şimdi, o da büzülmeğe başlamıştır. *Jazz*, aldığı ehemmiyetle, kendine bend ettiği san'atkârlarla, kazandığı nufuzla elbette zamanımızdaki musikî inkişafının en faal amillerinden biri sayılmağa layıktır. Amerika musikîsindeki tarihî mevkîi de tâyin olunmalı ve bilinmelidir.

Jazzın tespit edilmiş bir tarihî vardır, babası 1895 de, cenupta revaç bulan *rag-time* musikîsidir; 1915 de bu musikîden doğduğu kayd edilmiştir. Başlıca karakterleri olan gözlerden yaş getirecek hassasiyet ve «eyi çocuk» samimiliği Amerikanın daha ilk millî havalarında vardı. İstîklal muharebesinden hiç olmazsa yirmi beş sene evvel teganni edilen meşhur Yankee Doodle şarkısı-ki hâlâ sokak çocuklarının ağzından düşmeyor-bu iptidai halk neş'esinin ilk görünüşlerindendir. On sekizinci asır sonlarından kalan HAIL COLUMBIA ve The Star Sprangled Banner millî ilahileri (hymne) aynı neş'eli nağmelerle doludur, fakat Amerika musikîsinin ikinci manzarasını teşkil eden *hislîlik* ideolojisinden mülhem olmuş eserlerdi. 1861-1865 dahilî harbi de aynı evsafta birçok şarkılara vucut vermiştir; bunların en meşhuru cumhuriyet muharebe şarkısıdır.

Amerikada hakîkî musikî kültürü 1848 de, Almanyadeki irtica tazyîklerinden kaçan inkîlapçıların Amerikaya gelmesinden başlar. Yirmi beş Alman musikîşinastan teşekkül eden Germaniya Society orkestrası ilk defa olarak New York ta ciddi musikî repetisyonları yapmıştır. Fakat bu memlekette hiç bir zaman gösterişli ve komik îlancılık haklarını kayb etmez; bu orkestranın da muvafakîyetleri, az zamanda, Jullien isminde birinin müthiş îlanları ve oyunlariyle bastırılmıştır; 1200 parçadan mürekkep bir repertuvar; her programda klasik bir uvertür, iki senfoni; opera mevzularına temas eden büyük bir fantezi; sonra bir çok kadriller, valsler, mazurkalar, polkalar, skotişler, tarantellalar, galoplar, vs. Bu programların komik ve popüler kuvvetlerini artırmak için Jullien daha eyisini de bulmuştu: kendi bestelediği bir *tulumbacılar kadrili* ne kemanların bir *piyanissimo* siyle başlar, sonra birden bire etfaiyenin gelişini haber veren çanlar duyulur ve üç tulumbacı takımı bütün hızlariyle sahneyi basar, camlara hortumlariyle su sıkar, orkestra da muzaffer bir fortissimoya geçerdi...

Bu yabancı unsurların istîlasından sonra, yerli musikî hareketi başladı. İlk Amerikalı kompozitör Anton Philip Henrih büyük bir eser vermemiştir. William Henri Fry ın yaptığı ilk opera 1865 de oynanmıştır. Rossini, Bellini, Donizetti, Auber gibi üstatların zaif bir in'ikâsı olan bu operanın ismi Leonora idi. Esasen Amerika kompozitörleri hiç bir zaman lirik sahneye paydar eserler verememişlerdir.

On sene sonra George Briston isminde başka bir

John Knowles Paine

Horatio Parker

Edward Alexander Macdowell

ninde bir mezar kazmayı düşündüm. Nihayet onu bodurumun dıvarına gömmeye karar verdim.

Bodurum bu işe çok müsaitti. Dıvar gevşek örülmüş ve kabaca sıvanmıştı. Bodurumun bir tarafında ocak taklidi bir çıkıntı vardı. Buranın tuğlalarını söküp cesedi içine gömecek, dıvarı tekrar ve eskisi gibi örecek olursam hariçten şüpheyi mucip bir şey görülemeyecekti.

Tahminimde aldanmamıştım. Ele geçirdiğim bir demir çubukla tuğlaları söktüm, cesedi arka dıvara dayadım, sonra pek az zahmetle dıvarı tıpkı eskisi gibi örüp kapadım. İşi bitirdiğim zaman her şeyin yerli yerinde olduğunu görerek memnun oldum. Dıvarın açıldığı hiç belli değildi. Etrafıma mzuafferane göz gezdirdim:

— Hiç değilse emeğim bu işte boşa gitmedi, dedim.

Bundan sonra ilk işim bu cinayete sebebiyet veren hayvanı aramak oldu; artık onu gebertmeye eyiden eyiye karar vermiştim. O sırada elime geçmiş olsaydı işi bitikti; fakat anlaşılan hayvan, hiddetimin feveranından korkup kaçmıştı. Bu menfur hayvanın yanımdan uzaklaşmasiyle ruhumda hasıl olan ferahlığı târif veya tasvir etmek imkânsızdır. Kedi o gece evde görünmedi; bu suretle hiç olmazsa bir gececik olsun evin sükûneti ihlal edilmedi. Gözlerimi sıkı sıkı ve rahatça kapadım ve ruhumda bir cinayet vebali olmasına rağmen *uyudum.*

İkinci ve üçüncü gün de geçtiği halde kedi yine görünmedi. Yine serbest bir insan gibi nefes aldım. Canavar fena halde korktuğu için evden büsbütün kaçmıştı... Artık onu bir daha görmeyecektim... Saadetime payan yoktu... İşlediğim cinayetin vebali beni pek fazla rahatsız etmeyordu. Bâzı tahkîkat yapılmışsa da lazım gelen cevaplar verilmişti. Hattâ evde tahariyat bile yaptılar, fakat bittabi bir şey bulamadılar. Artık atiyen huzur ve sükûnuma müemmen nazariyle bakıyordum.

KATLİN dördüncü günü bir polis müfrezesi hiç umulmadık bir zamanda eve geldi, ve bina dahilinde yeniden sıkı bir surette taharriyat icrasına başladı. Cesedi sakladığım yerin bulunamayacağından emin olduğum için hiç endişe duymadım. Polisler taharriyatta benim de bulunmamı istediler. Aramadık hiç bir köşe bucak brakmadılar. Nihayet üçüncü veya dördüncü defa olarak boduruma indiler. Kılım bile deprenmedi. Kalbim, uyuyan mâsum bir insanın kalbi kadar, sükûnetle atıyordu. Bodurumu baştan başa yürüdüm. Kollarımı göğsümün üstünde kavuşturarak serbestçe dolaştım. Polis mêmurları tamamen mutmain olarak gitmeye hazırlandılar. Kalbimin sevinci zapt olunamayacak kadar büyüktü. Zaferimi eyice duymak

Sinir Hastalıkları Mutahassısı

Dr. CAHİT CEVAT

Hastalarını *her gün saat 14 den 18 e kadar Laleli* de *Şair Haşmet sokağı 27 numaradaki* muayenehanesinde kabul eder.

Salı günleri meccanen

ve onları mâsumiyetime bir kat daha inandırmak için mutlaka bir şey söylemek isteyordum.

Polisler merdiveni kısmen çıkmışlardı. Nihayet:

— Efendiler, dedim, sizin şüphelerinizden kurtulduğumdan dolayı çok memnunum. Hepinize sıhhat, biraz da nezaket temenni ederim. Güle güle, efendiler. Bu, gayet eyi inşa edilen -serbestçe söz söyleyeceğim deye ağzımdan çıkan sözü kulağım işitmeyordu. - hattâ fevkalade eyi inşa edilmiş bir evdir, deyebilirim. Bu dıvarlar, -gidiyormusunuz, efendiler, - bu dıvarlar gayet sağlam yapılmıştır.

Bu sözleri söylerken, elimde tuttuğum bastonu, sırf meydan okumanın verdiği hızla, karımı gömdüğüm tuğla dıvarın tam o kısmı üzerine birkaç defa hızlı hızlı vurdum.

Aman yarabbi... Bastonumdan çıkan sadanın ihtizazı sükûta dalar dalmaz, mezardan bir ses bana cevap verdi. Evvela bir çocuk hıçkırığı gibi boğuk ve cılız iken uzun, yüksek ve mütemadi bir çığlık haline gelen gayrıtabiî ve gayrıbeşerî bir ses. Yarı dehşet, yarı muzafferiyet ifade eden, yekdiğerine karışmış olduğu halde ancak cehennemden gelebilecek, çırpınan, lânet ve ezaya duçar olmuş, can çekişen ruhlarla lânet içinde, sermest olmuş zebanilerin boğazlarından çıkabilecek bir feryat..

Kendi düşündüklerimden bahs etmek cinnet olur. Düşmemek için dıvara dayandım. Merdivendeki polis kafilesi bir müddet büyük bir korku ve dehşet içinde, olduğu yerde kaldı. Bir dakîka sonra oniki kuvvetli kol dıvarı yıkmaya başladı. Ceset, rutubetten epey çürümüş olduğu halde seyircilerin karşısında ayakta duruyordu. Başında, kırmızı ağzı ardına kadar açılmış, tek gözü parıl parıl yanar bir halde o korkunç hayvan, beni cinayete sevk eden, sonra da cinayetimi haber verip beni cellada teslim eden kara kedi duruyordu. Mezarı örerken bu canavarı da karımın cesediyle beraber diri diri gömmüşüm...

bir şey dikkatimi celb etti. Birkaç dakikadan beri fıçının üstündeki şeye dik dik bakıyordum; bu şeyin daha evvel gözüme çarpmamasına hayret ettim. Yaklaşıp ona elimle dokundum. O, siyah bir kedi idi, gayet iri, Pluto kadar iri bir kara kedi. Yalnız bir noktası müstesna olmak üzere tıpkı Pluto ya benzeyordu. Pluto nun vucudunun hiç bir yerinde beyaz tüy yoktu. Halbuki bunun hemen bütün göğsünü kaplayan gayrımuayyen fakat geniş bir beyaz leke vardı.

Kendisine dokunmam üzerine derhal ayağa kalktı, mırıldandı, vucudunu elime sürdü, dikkatimden son derece memnun olmuş göründü. Bu tam benim aradığım mahlûktu. Derhal hayvana talip oldum. Fakat meyhaneci ona sahip çıkmadı; ona dair hiç mâlûmatı yoktu; hayvanı ilk defa görüyordu.

Okşamaya devam ettim ve eve gitmeye hazırlandığım zaman hayvan benimle beraber gelmek ister gibi bir tavır aldı. Ben de müsaade ettim. Ara sıra durup onu okşayordum. Eve geldiği zaman hemen alıştı ve karımın derhal muhabbetini kazandı.

Bana gelince çok geçmeden ona karşı bir nefret hissim uyandığını fark ettim. Bu, tahminimin tamamiyle aksi idi; nasıl ve neden olduğunu bilmeyorum, bana olan bariz düşkünlüğü nefretimi mucip oluyor, beni usandırıyordu. Çok geçmeden nefret ve tusanç hissi gayz ve adavet derecesine yükseldi. Hayvandan kaçıyordum. Hicaba benzer bir his ve evvelce yaptığım vahşetin hatırası ona fena muamele etmeme mâni oluyordu. Onu birkaç hafta ne dövdüm, ne de başka suretle canını yaktım; fakat tedricen, gayet tedricî surette ona tahammülfersa bir istikrahla bakmaya ve onun müstekreh mevcudiyetinden tıpkı vebalı bir nefesten kaçar gibi kaçmaya başladım.

Ondan nefretime sebep, eve geldiği gecenin sabahı, onun da Pluto gibi bir gözünün kör olduğunu keşf etmem oldu. Kedinin bu hali onu karımın indinde bir kat daha kîymetlendirdi. Çünkü daha evvel de söylediğim gibi, bir zamanlar benim vasfı-mümeyyizimi ve en sade ve en saf zevklerimden bir çoğunun membaını teşkil eden insani hisler karımda da mevcuttu.

Benim kediye karşı olan nefretimle onun bana olan düşkünlüğü beraber artıyor gibi idi. Adımlarımı öyle bir ısrar ile tâkîb ediyordu ki karie anlatamam. Oturacak olsam ya iskemlemin altına yatar, yahut dizimin üstüne sıçrayarak iğrenç nüvazişlerini ibzal etmeye başlar. Kalkıp yürüyecek olsam bacaklarımın arasına dolaşır, beni yere düşürecek gibi olur; yahut uzun ve keskin tırnaklarını elbiseme takarak göğsüme tırmanır. Böyle zamanlarda onu bir vuruşta gebertmek isteyordum, fakat kısmen eski cinayetin hatırası, ondan ziyade hemen itiraf edeyim, hayvanın bana telkîn ettiği müthiş *korku* beni öyle bir hareketten men' ediyordu.

Başında, kırmızı ağzı ardına kadar açılmış, o korkunç hayvan duruyordu.

Bir gün, zaruret saikası ile mecburen oturduğumuz eski bir binanın bodurumuna, karımla birlikte, bir şey almak için inmiştim. Kedi, dik merdivenden peşim sıra indi ve inerken beni beyin üstü düşürerek âdeta çıldırttı. O zaman elime geçen bir baltayı kaldırdım ve o vakte kadar elimi tutan çocukça korkuyu unutarak öyle bir nişan aldım ki şayet inmiş olsaydı kedi derhal olduğu yerde kalacaktı. Fakat bu darbe karımın eliyle tevkîf edildi. Bu müdahale mel'un hiddetimi büsbütün körükledi, kolumu karımın elinden kurtardım ve baltayı beynine gömdüm. Gık demeden olduğu yere düşüp öldü.

Bu korkunç cinayeti işledikten sonra büyük bir soğuk kanlılıkla cesedi saklamak işine koyuldum. Cesedi, ne gece ne gündüz, evden çıkaramayacağımı biliyordum. Böyle bir teşebbüste bulunsam komşular tarafından görülmek tehlikesi pek fazla idi. Aklıma birçok projeler geldi. Bir aralık cesedi ufak ufak doğrayıp ateşte yakmak aklıma geldi. Bodurumun zemi-

saikasiyle yoluma çıktıkları zaman pek fena muamele etmekte hiç beis görmediğim halde, kediye karşı hâlâ biraz muhabbet besleyordum ve bu muhabbet beni ona karşı fena muameleden alıkoymaya kâfi geliyordu. Fakat hastalığım gittikçe bastırdı. Dünyada içkiden büyük afet olurmu? Ve son zamanlarda ihtiyarlığa yüz tuttuğu için haysuzlaşan Pluto bile hırçınlığımın seyiesini çekmeye başladı.

Bir gece, şehirde her zaman gittiğim yerlerin birinden fena halde sarhoş olarak döndüm. Kedi sanki benden kaçıyor gibi geldi. Hayvanı yakaladım. Bir fenalık yapacağımdan korkarak dişleriyle elime korkunç bir yara açtı. İçimde şeytani bir hiddet kudurdu. Ondan sonrasını bilmeyorum. Sanki eski benliğim birdenbire bedenimden fırlayıp kaçmıştı; korkunç bir bethahlık vucudumun bütün elyafını titretmeye başladı. Yeleğimin cebinden çakımı çıkarıp açtım. Biçare hayvanı boğazından yakaladım, gözlerinden birini yuvasından taammüden oyup çıkardım. Bu mel'un vahşetimi yazarken hicabımdan yüzüm kızarıyor, yanıyorum, titreyorum.

Geçirdiğim sefahet gecesinin dumanı uyku ile dağılıp sabahla beraber şuurum da avdet ettiği zaman irtikâb ettiğim cinayetten dolayı yarı dehşet, yarı nedametten ibaret bir his duydum; fakat bu zaif ve mütenakız bir histi ve içimdeki ruh değişmemişti. Yine sui-istîmale daldım ve hareketimin hatırasını şarap içinde boğdum.

Bu esnada kedi yavaş yavaş eyileşti. Vakıa, kayb olan gözün çukuru korkunç bir manzara arz ediyordu; fakat kedi artık muztarip değil gibi duruyordu. Evde bermûtat sessiz sadasız dolaşıyor, fakat gece olur olmaz ben yaklaşınca müthiş bir korku içinde kaçıp gidiyordu. Vaktiyle beni seven bir hayvanın bana karşı bu derece aşikâr bir nefret ızhar etmesi beni bayağı üzüyordu; demek bende, bundan üzülecek kadar eski kalbimden bir nişane kalmıştı. Fakat çok geçmeden bu his yerine hiddet kaim oldu. Bir sabah soğuk kanlılıkla kedinin boynuna bir ip takıp onu bir ağaca astım; onu gözlerimden yaşlar boşanarak, kalbim en acı nedametlerle burkularak astım; beni sevdiğini bildiğim *için* ve beni darıltacak bir şey yapmadığını hiss ettiğim *için* astım; müthiş bir günah işlediğimi bildiğim *için* astım.

Bu vahşeti işlediğim günün gecesi (Yangın var) feryatlariyle uykudan uyandım. Karyolamın cibinliği alevler içinde idi. Bütün ev ateş almıştı. Karım, hizmetçi, bir de ben güçlükle canımızı kurtardık. Her şey kökünden mahv olmuş, bütün varımı yokumu alevler yutup bitirmişti. Ondan sonra kendimi büsbütün mêyusiyete kaptırdım.

Ertesi gün yangın yerini dolaştım. Duvarlardan biri müstesna olmak üzera hepsi yıkılmıştı. Bu duvar evin ortasına isabet eden ve pek kalın olmayan bir bölme duvarı idi. Karyolamın başı bu duvara dayalı dururdu. Burası yeni sıvanmış olduğu için sıva ateşe karşı epey mukavemet etmişti. Bu duvarın etrafına sıkı bir kalabalık toplanmıştı; birçok kimseler büyük bir dikkatle bir şeyi muayene ediyorlardı. (Tuhaf şey), (Tuhaf şey) sözleri ve daha buna benzer sözler kulağıma çalınarak beni meraka düşürdü. Yaklaştım ve duvarın üstünde büyük bir kedi şeklini dehşet içinde gördüm. İntiba cidden harikulade add edilecek derecede vazıhtı.

Yeknazarda bir mûcizeye haml ettiğim bu manzara beni târifsiz bir dehşet içinde braktı. Fakat neticede muhakemem imdadıma yetişti. Kediyi eve bitişik bir bahçede astığımı hatırladım. Yangın var feryadı üzerine halk en evvel bahçeye dolmuştu. Kalabalık içinde biri, ağaçta asılı duran kediyi ipten koparıp açık pencereden odama atmış olacaktı. İhtimal bu hareket beni uykudan uyandırmak maksadiyle yapılmıştı. Yıkılan diğer duvarlar vahşetime kurban giden hayvanın ölüsünü yeni sıvanmış duvara bastırmış ve bu suretle, gördüğüm resmi meydana getirmişti.

Bu şayanı-hayret vak'a, üzerimde derin bir tesir yapmaktan hâli kalmadı. Aylarca kedinin hayali gözümün önünden gitmedi; ve bu müddet zarfında nedamete benzeyen, fakat nedamet olmayan yarım bir his duydum. Hattâ hayvana acıyacak kadar ileri vardım ve mûtadım veçhile dolaştığım fena yerlerde, evvelkinin yerini tutmak üzere aynı cins ve eşkâlde bir hayvan kollamaya başladım.

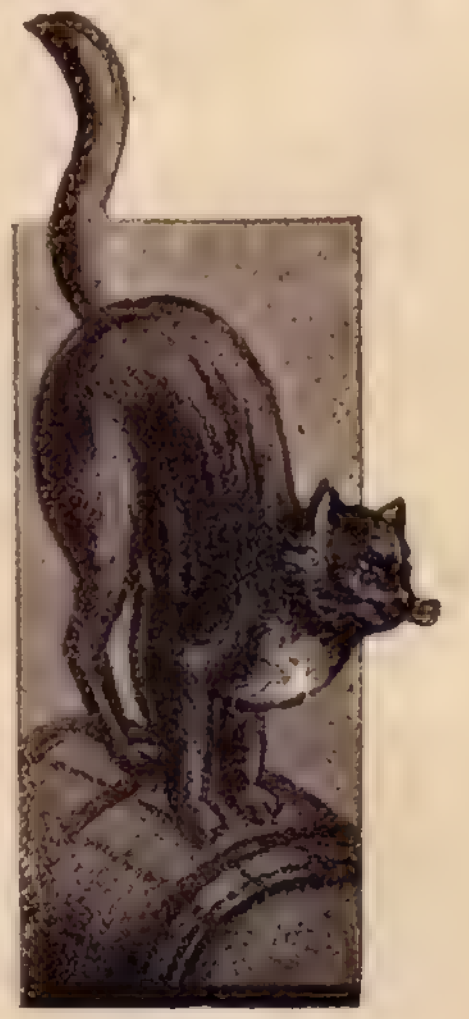

Bir gece bir fezahat ininde yarı sızmış bir halde otururken, oranın başlıca mobilyesini teşkil eden kocaman bir cin veya rum fıçısı üzerinde duran siyah

KARA KEDİ

Edgar Allen Poe dan *Tercüme eden: KÂMRAN ŞERİF*

YAZMAK üzere olduğum bu vahşi, fakat vahşetine rağmen yine de gayet alelade hikâyeye ne kimsenin inanacağını umuyorum, ne de kimse inansın diyorum. Bunu ummak hakîkaten cinnet olurdu, çünkü anlatacağım şeyi evvela kendi aklım almayor; öyle olduğu halde deli olmasına deli değilim, muhakkak ki rûya da görmeyorum. Maksadım aile içinde geçmiş bir takım vekayii vazıh, muhtasar bir surette ve hiç bir şey ilave etmeksizin âlemin gözü önüne sermektir. Vakıa bu hadiseler, neticeleri îtibariyle, beni dehşet içinde brakmış, azapla kıvrandırmış, harab etmiştir. Öyle olmakla beraber bunları tahrife kalkışmayacağım. Bu vekayi bana sadece dehşet verdi, fakat birçok kimseler onları müthiş olmaktan ziyade aykırı görecekler-dir. Bu vehmalut gulyabani hikâyesini iptizal derecesine indirecekler de bulunabilir, fakat benim kendi idrakimden daha sakin, daha mantıkî ve daha çok az seriütteessür bir idrake sahip olan kimse, tafsilatını dehşet içinde verdiğim bu hadiselerde pek tabiî sebep ve neticelerin alelade bir teakubundan başka bir şey görmeyecektir.

Edgar Allen Po-e ve el yazısiyle imzası

Çocukluğumdan beri hal ve tavrımdaki hilm ve mülayemet ve insaniyetkârlıkla temeyyüz etmiştim. Kalbimin yufkalığı o kadar zahirdi ki bu yüzden arkadaşlarımın istihzasına hedef olurdum. Bilhahassa hayvanlara çok düşkündüm; onun için anam babam evde çeşit çeşit hayvan beslememi hoş görürlerdi. Ekseri-zamanımı bunlarla meşgul olarak geçirirdim; hele hayvanlara yem verirken, onları okşarken ömrüm artardı. Bu huy benimle beraber büyüdü ve yaşımı başımı aldığım zaman başlıca zevk membalarımdan birini bu huy teşkil etti. Sadık ve zeki bir köpeğe karşı muhabbet duymuş kimselere bu suretle elde edebilecekleri hazzın mahiyet ve şiddetini îzaha pek de luzum yoktur sanırım. Bir hayvanın hissî ve fedakâr muhabbetinde öyle bir tesîr vardır ki İNSANın adi dostluğunu, kararsız sadakatini sık sık miheke vurmuş bir kimsenin doğrudan doğruya kalbine nufuz eder.

Erken evlendim. Zevcemin tabiat îtibariyle benden farklı olmaması beni çok sevindirmişti. Hayvanlara karşı olan düşkünlüğümü anladığı için zevcem en eyi cinsten olmak şartiyle rasgeldiği ehlî hayvanları eve toplamak hususunda hiç bir fırsatı kaçırmamıştı. Evde kuşlarımız, kırmızı balıklarımız, bir güzel köpeğimiz, tavşanlarımız, küçük bir maymunumuz, bir de *kedimiz* vardı.

Bu sonuncu şayanı-dikkat derecede iri ve güzel bir hayvandı, rengi kapkara idi; insanı hayrette brakacak derecede zeki idi. Kalben hırafatperestliğe biraz meyal olan karım kedinin zekâsından bahs ederken, siyah kedilerin tepdili-kîyafet etmiş birer cadı olduğu hakkında halkın zihninde yer tutmuş kanaati telmihlerle sık sık hatırlatırdı. Maamafi bu sözleri *ciddî* olarak söylemezdi.

Benim başlıca zevkîm ve arkadaşım olan bu kedinin ismi Pluto idi. Ona kendi elimle yemek verirdim. O da ev içinde peşimden ayrılmaz, hattâ sokaklara kadar ardım sıra gelirdi.

Pluto ile arkadaşlığımız birkaç sene böyle devam etti. Şimdi yüzüm kızararak îtiraf ediyorum: bu müddet zarfında umumi mizaç ve tabiatımda, içki belası yüzünden, gün günden fenalaşmak şartiyle, esaslı bir değişiklik hasıl oldu. Gün geçtikçe biraz daha sinirli, hırçın ve başkalarının hislerine karşı mubalâtsız oluyordum. Karıma karşı fena lisan kullanacak kadar ileri varıyordum. Hattâ daha ileri giderek karımı dövmeye başladım. Mizacımda husule gelen tebeddülü nihayet hayvanlar da anladılar. Onları yalnız ihmal etmekle kalmayordum, fena muamele de ediyordum. Maymuna ve köpeğe, tesadüfen veya bana olan muhabbetleri

Kurbağa Yetiştiren Çiftlik

BİZİM memlekette kurbağayı yalnız müslümanlar değil, hristiyan unsurlar da yemez. Umumi harpte çekilen bütün zahmetlere rağmen ne kurbağa ne kaplumbağa eti kimse yememiştir; halbuki Avrupa ve Amerikada bu hayvanların eti nefasetiyle şöhret bulmuştur. Ansiklopedilerde kurbağa art ayaklarının lezzetli bir yemek teşkil ettiğini görüyoruz.

M. W. Herriman bu file ile kurbağanın büyüklerini yakalar, küçükleri kurtulur. Bu file de onun icadıdır.

KALİFORNYADA bu hayvancıkları yetiştiren bir çiftliğin mevcudiyetini Popular Science mecmuası haber veriyor. Resimdeki adam bu çiftliğin sahibi M. Herriman dır. Çocukluğundan beri bu hayvanların türemelerini tetkik etmiş, bulduğu usul sayesinde şimdi çok para kazanmakta imiş.

Bu teşebbüs, dikkat sayesinde her adamın kazançlı ticaret yolları keşf edebileceğini gösterir.

Üç aylık kurbağa yavruları bu biçimde olur. Bundan daha fazla boy alırlar, sonra değişerek kurbağa şekline girerler.

Yengeç yavruları kurbağaların bir gıdasını teşkil eder. Bu kurboğs çiftliğine yengeçler de getirilmiş, kurbağaların beslenmesi kolaylaştırılmıştır.

rına hükm etmek lazımdır.»

***

JOHN Growe un-kitabın en şayanı-dikkat eselerinden birini teşkil eden tezi, cenup havalisinin Müttehit Amerika Cumhuriyetlerinde, eski Avrupa medeniyeti prensiplerini temsil eden yegâne mıntaka olduğudur. Onun düşündüğü medeniyet bittabi, sınaat devrinden evvelki İngiliz medeniyetidir ki, bu medeniyetin Avrupaya saldığı derin kökleri sınaat ancak yüz senede kurutabildi.

Diğer bir etütte Andrew Nelson asabi ve çarpıcı bir kalemle şu satırları yazıyor: «Onların terekkî ve inkişaf felsefeleri, şu veya bu usul sayesinde daha çabuk servet elde edebileceklerini

Louisiana da bahçe mahsulleri; domates, fasulya, ispanak, v.s.

Pekin (Amerikada) ördekçiliğin merkezidir (Bir ördek çiftliğinde yem zamanı)

söyleyerek çiftçileri kandırmak suretiyle, feci bir günah irtikâb ediyor. Bir çiftlik dolar yetiştirmek için değil, buğday yetiştirmek için yapılmıştır.»

Amerikaya son sayahatimde nazarı dikkatimi celb eden şey, îktisadi işlerin cenuplu dostlarıma hak verdirecek bir halde bulunduğudur.

Cenuplular, kendi mıntakalarına bu kadar feragat ve sadakatla bağlı olarak topraktan refah ve saadet çıkarmak hususundaki mücadelerinde, etraflarında beynelmilel bir alâka uyandıracaklardır. Yanlış bir yoldan götürülen, fakat akîbetini hiç olmazsa kendi kendine sormaya haklı olan dünya, onların bu tezini ihmal edemeyecektir.

Zirai mıntakalarda sınaat: Bu fakrikalar hububatın fazlalarını suni ve kimyevi muamelelerden geçiriyor; onları yağ, şurup, nişasta hallerine çevirerek ticaret pazarlarına atıyor.

kadar etmediği gibi. Mustahsılın, sırf yanlış bir telekkî ile giriştiği hayatın doğruluğunu kendi kendine ispat için uğraşır, didinir. Fakat bu güç vazife günden güne üstünden gelinemeyecek kadar güçleşmektedir.»

Hindi Amerikanın yerli kümes kuşlarındandır.

«Zirai cemiyet sınaatın muhtelif şûbelerinden, serbest mesleklerden, alimlerden, san'atkârlardan, şehirler hayatından vazgeçebilen bir cemiyet değildir. Zirai cemiyet, ihtimal kendisinde tabiî bir istîdat olarak, zirai istihsalin (servet, zevk, nufuz ve îktidar menbaı olmak üzere) en büyük mevkîi işgal ettiği bir içtimai organizasyondur; burada işlere zekâ ile ve acelesiz bir tanzim şekli verilir: bütün diğer sây şekilleri bu modelin icabatına tabi olur. Her nerede sınaatın tufeyli ve luzumsuz şûbeleri inkişaf hakkından mahrum brakılırsa orada zahmetsizce zirai cemiyet kurulabilir. Ziraatçilerin tezi şudur: toprak işleri istihsalin en eyi ve en mâkul mesleklerini teşkil ederler, cemiyetin îk tisadiyatında da tercih olunmaya layıktır, işçilerin ekseriyeti de ziraate intisab etmelidir.

«Netice: ne vakît ki bir cemaat, veya bir mıntaka, yahut bir ırk, veyahut tarihî bir devir sınaatçılık sistemi altında inler ve orada bu sistemin fenalıklarını görürse, ondan kurtulmanın çarelerini bulmalıdır. Buna imkân olmadığını söylemek güçlükten kaçınmaktan başka bir şey değildir. Ve eğer o cemaat, o mıntaka, o ırk veyahut o tarihî devir sınaatçılığın fenalıklarından kurtulmanın imkânı olmadığna inanıyorlarsa, siyasi kabiliyetlerini kayb ettiklerine ve acz içinde çırpınmaya mahkûm kaldıkla-

Yeni yetiştirilen çam ormanı. Fidelikten çikarılıp dikilen bu koru yedi yaşındadır.

New Orlean şehrinin ufuklarını hurma ağaçları çerçeveler.

edilmesini, servetlerin daha haklı bir tevzie mazhar olmasını isteyorlar: bunlar koope ratifçiler yahut sosyalistlerdir. Bâzan da *İdare Komiteleri* şekli altında yüksek kabiliyette teşkilatçı adamlar elinde istihsalin istihlake göre tanzimini, fiatların piyasa temevvüçlerinden müteessir olmayacak surette tespitini isteyorlar: bunlar Sovyetistlerdir. Onlar hukûmetin büyük bir îktisadi organizasyon yapmasını ve sonra bu organizasyonun hukûmetin yerine kaim olmasını isteyorlar. Biz komünizmi bir tehlike add ederiz; fakat bir *kızıl tehlike* değil; zira Amerikadaki sınai inkişafın bu kör gidişi gösteriyor ki, en sonunda, 1917 de Rusyada vucuda getirilen sisteme müşabih bir îktisadi sistem burası için de mukadderdir.»..

Terbiyeye gelince, sınaatçılığın elebaşıları bugünkü cemiyetin hastalıklarını terbiye ile tedavi etmek imkânına fazla ehemmiyet veriyorlar, fakat terbiye de, mekteplerin müessis ve müdirleri olan ticaret ve spekülasyon adamlarının elindedir; bunlar terbiyeye sadaka vermekle kendi maksatlarını ve prensiplerini de kabul ettirmek hakkını ele geçirmiş oluyorlar.

Kitapta bu hususta deniliyor ki:

«Onlar asrın fikrî terbiyesini de ihmal etmemek isteyorlar ve ücretle tuttukları mutahassıslar vasıtasiyle gençliğe -kendisine rağmen- bir kültür aşılayorlar. Tekrar ediyoruz: selamet bu yolda değildir. Yeni baştan tanzim edilmesi lazım gelen işlerin ön safında îktisadi hayatın kendisi bulunmaktadır. Hatalı zihniyetlerle hazırlanan darülfünunlar gençliği, hayata yanlış bir telekkî ile atılıyor; artık öyle bir hayatta kendisine öğretilmiş olan edebiyat ve san'at prensiplerini hakîkî mânalariyle nasıl bulabilir?..

«Sınai inkişafın içtinab edilmez neticesi olarak istihsal istihlakin hududunu tecavüz edecek derecede fazla olur. Bu fazlayı sürmek için mustahsiller, temiz idealistler rolünü takınarak, halkı, hile ve cebr ile, muntazam ve sadık müstehlikler olmaya sevk ve teşvîk ederler, çünkü başka türlü makinalarını işletmeye devam etmeleri mümkün değildir. Zamanın reklamcılığı bu ihtiyaçtan doğmuştur.

Muazzam bir meşe ağacı. Bu ağaç St. Francis Ville in medarı-iftiharıdır.

«Reklamcılık, müstehlikleri îknaa çalışıyor ki fennin sanayie tatbîk edilmesi sayesinde tam muhtaç oldukları şey yaratılıyor ve saadetleri bu şeylerin istihlakiyle husule gelir. Fakat hakîkatte müstehlikin saadeti mustahsilleri alâkadar etmeyor, işçinin refahı alâ-

tinden evvel ve luzumundan fazla atılmış olan bütün memleketlerde mâkes bulacaktır.

«Amerikan cemiyeti sınaatçıdır,yâni cemiyet hayat menmbalarını fennî tatbikat ve keşfiyat sahalarında arayor, demektir. Halbuki amelî fenlerden edilen istifade tarzı mantık haricine çıkmıştır; beşerî enerjilerimizi, maalesef, öyle istismar ediyor ki bizi acısını çektiğimiz bir esarete atmış bulunuyor. Sınaatçılık taraftarları bu ittihama doğrudan doğruya cevap vermeyi sevmezler; fenne muhabbet ve hürmetlerini siper ittihaz ederler. Hakîkatte, fenne ve istihsale hizmetleri vardır. Fakat fenni bu şekilde istismara da şüpheli bir gözle bakmak lazım geldiği unutulmamalıdır.

Hongchow da kaz sürüleri

«Fennin sây hayatına yapacağı yardım, bir alet veya bir metot sayesinde bu sâyi daha kolay bir hale koymak, ve işçiye, kendisini bu sâye hasr ettiği müddetçe îktisadi emniyetini mükemmelen têmin etmektir. İşçi ancak bu takdirde işini huzuru-bâl ve memnuniyetle ikmal edebilir. Fakat sınai rejimi bugünün işçisine bu imtiyazı verememiştir. İş şeraiti çok ağır, ıttıradı korkunç ve işçilik garantiden mahrumdur.

Eyi işin birinci esası faideli olmaktır, fakat ikinci esası da neş'e ile îfa edilir bir şây olmasıdır. Sây beşeriyet için belli başlı bir ihtiyaç unsurudur; fakat bahtiyarlığı têmin etmek şartiyle... Bir işçi, hayatını ve zekâsını hasr ettiği bir işten kendi bahtiyarlığını têmin edecek bir neticei-maddiye bekler... Bu pek tabiidir ve îzam edilecek bir talep değildir: beşerî hayatın saadetini tanımayan sây, ancak verdiği nîmet derecesinde muvaffakîyet görür,

«Sınaatçılık taraftarları da tasdîk etmişlerdir ki, maşinizmin ilerlemesinde de bâzı mahzurlar vardır. Mesela: fazla istihsal, işsizlik, servetlerin nispetsiz tarzlarda terakümü. Fakat sınaatçılar daha büyük, daha mükemmel ve daha fazla mîktarda makinalara sahip oldukça bu mahzurların ortadan kalkacağını zann ediyorlar. Onların programları daha cesim bir sınaatçılık istikametine müteveccihtir. Bâzan, sistemin kendi kendine, tanzimsiz teveccühsüz salâha doğru ilerlediğini görüyorlar: bunlar nikbin olanlardır. Bâzan sermayenin daha müfit olmasını, işçi sınıflarının refahının têmin

Göz alabildiğine Şeker kamışı tarlası.—Şeker kamışlarının boyu hakkında bir fikir edinmek için orta yerde başı görünen adamın at üstünde olduğu düşünülmelidir.

eden, fakat sonra bunların hepsini kuvvetli ve müşterek bir ilham ve telkîn ile bağlayan ve bu itibarla bütün eserin icmalini yapan çok kîymetli pasajlar var. Onları gözden geçirelim:

«Cenup mıntakası yahut memleketin başka bir kısmı için, bugün kimse siyasi bir istiklal hayalâtına kapılmaz. Zaten böyle bir fikir ve tasavvur ihtimali 1865 den beri ölmüştür. Fakat cenuplular mânevi, içtimai ve siyasi muhtariyetlerini ne dereceye kadar muzaffer Amerika İttihadının muzaffer prensipi uğuruna terk edecektir? Sual cevapsız kalıyor. Cenup bir akalliyet mıntakasıdır ve bu akalliyet hakkını bu âna kadar kıskançlıkla müdafaa etmiştir. Cenup kendi arzusunca yaşamakla beraber maksadı diğer mıntakaları da kendisine bağlamak ve sürüklemek değildir; resmî ve kanuni esasların tahdid ettiği hudutlar içine kapanarak kendi menfaatlarını bizzat düşünmeye müsaade edilmesini istemektedir. Hakîkaten — maalesef sabit olmuştur ki — cenup bugün oldukça zaiftir, onun için bugünkü

New Orleans da sarımsak hevenkleri

lidirler. Böyle gayede ları millî bir ziraatçilik hareketinin uzuvları add edilmek bahtiyarlığını duyacaklardır...

— Millî mi? deniliyor; belki de beynelmilel demek daha doğru olur. Zira Amerika cenupçularının fikirleri, insanların, sınaatçılık spekülasyonlarına vak-

Amerikanın sınaat idealinin bu havalide kabulü zaruri bulunduğu, ancak bu suretle kuvvet ve servet iktisab etmesi mümkün olacağı iddia ediliyor. İşte bu kitap o iddiaya karşı mücadele için yazılmıştır.

«Sınaatçılığı istemeyen, daha basit îktisat kaidelerine tevfikan, hattâ iptidai bir hayat yaşamak isteyen diğer birçok akalliyet mıntakaları daha vardır. Memleketimizde ziraatçiliği tercih eden yerler az değildir. Mâkul bir hayat sadece zekâ ve arzu işidir, bu hayat istenirken memleketin îklimi ve heyeti - umumiyesi hatıra bile gelmez. Cenuplu-ların kendi mıntakalarına karşı birçok vazifeleri vardır. Fakat fikirlerinde muvaffakîyet têmin edebilmek için kendilerine hüsnü-niyet ve samimiyet gösteren bütün teşekküllerle birleşmemüşterek bir grupun uzuv-

Muazzam bir ördek çiftliği

Amerikanın Başka Bir Cephesi

Topraktan dolar biçilmez; buğday biçilir.

Cenupta sınai inkişafa karşı bir aksülamel

Pierre de Lanux den *Tercüme eden: AHMET KASDİ*

İŞTE oniki genç muharririn kitabı önümde.. Bu kitapta bütün bir heyecanla beraber kuvvetli istîdatlar göze çarpıyor. Onlara göre Amerika, beğenmedikleri yollarda yürümektedir. Onlar, eski çiftçi ananesine sadık kalmak isteyorlar ve bugünkü mânasiyle «amerikanizm» den nefretle kat'ı-münasebet ediyorlar. Hem bu kitap îktisadi buhrandan evvel yazılmış olduğu için protestonun ehemmiyeti artıyor.

Evet, dün müspet bir şey ifade etmeyen bu kitap bugün bize mânalar ve hikmetlerle dolu görünüyor.. Bu harekete, sürüden ayrılarak, hadiselerin durdurulmaz yürüyüşünü istihkar eden birkaç münevverin orijinal ve ehemmiyetsiz bir teşebbüsü deyemeyiz. Zira: işte nihayet herkesin gözü önünde tecelli eden bir hakîkattir ki, hadiseler mantıklarını ve gidişlerini şaşırmıştır ve insanlar bu kaide ve mantık harici gidiş karşısında büyük bir heyecan geçirmektedirler.

Eserin ismi (*I'll take my stand)* dır *(Ben memleketimde yerleşeceğim, orada öleceğim,)* mısralariyle başlayan popüler bir cenup şarkısının nakaratından alınmış bir isimdir.

Muharrirleri arasında şair John Gould Fletcher, müverrih Allen Tate, gazeteci Stark Young, profesör John Greowe gibi kîymetli zatlar vardır.

Eseri teşkil eden oniki kısım hakkında ayrı ayrı tenkîtler yazmak ve daha doğrusu sitayişler kayd etmek daha kadirşinasane bir hareket olurdu. Fakat biz ancak mevzuun istinad ettiği ana hatlardan bahs edebileceğiz. Oniki muharririn müştereken yazdığı mukaddemede, muhtelif teklifleri ayrı ayrı mevzuu-bahs

Amerika nadası (Cenupta). Bu derin ve yılankavi nadas yağmur sularını tutmak ve toprağın nemliliğini artırmak içindir.

Amerika ecinni donanmasının en büyük gemisidir. Eski ismi Utah dır. Harbî kîymeti kalmadığı için ecinni donanmasına ayrılmıştır.

uzaktan radyo ile idare ve kontrol edilecektir. Lazım gelen mahalle gelince radyo anahtarına basılarak bütün gemi patlatılacaktır. Bu ecinni gemilerinin vazifesi yalnız düşman gemilerini batırmak değildir, bunlar kesif duman bulutları yapacak ve asıl donanmanın harekâtını saklayabilecektir.

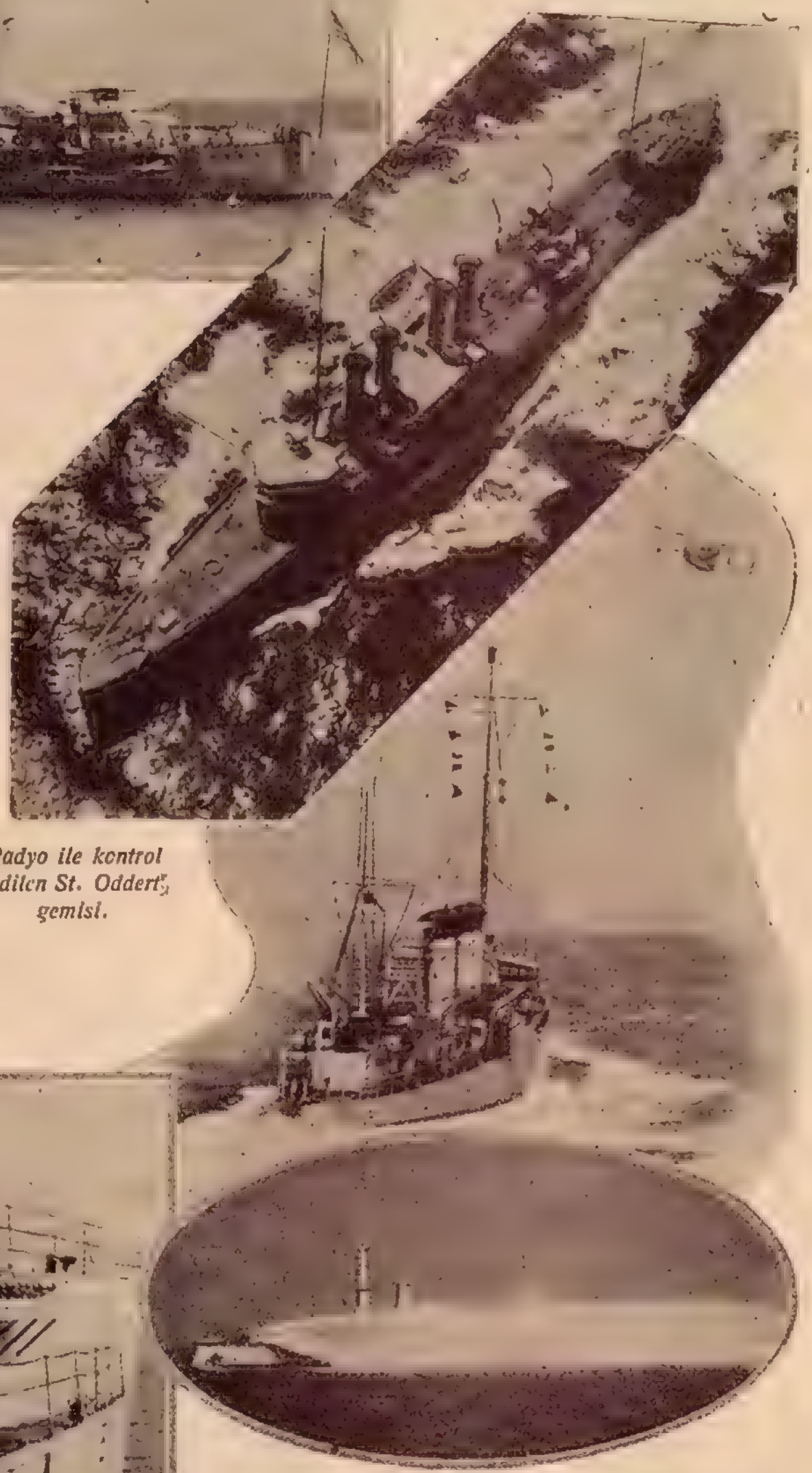

Radyo ile kontrol edilen St. Oddert gemisi.

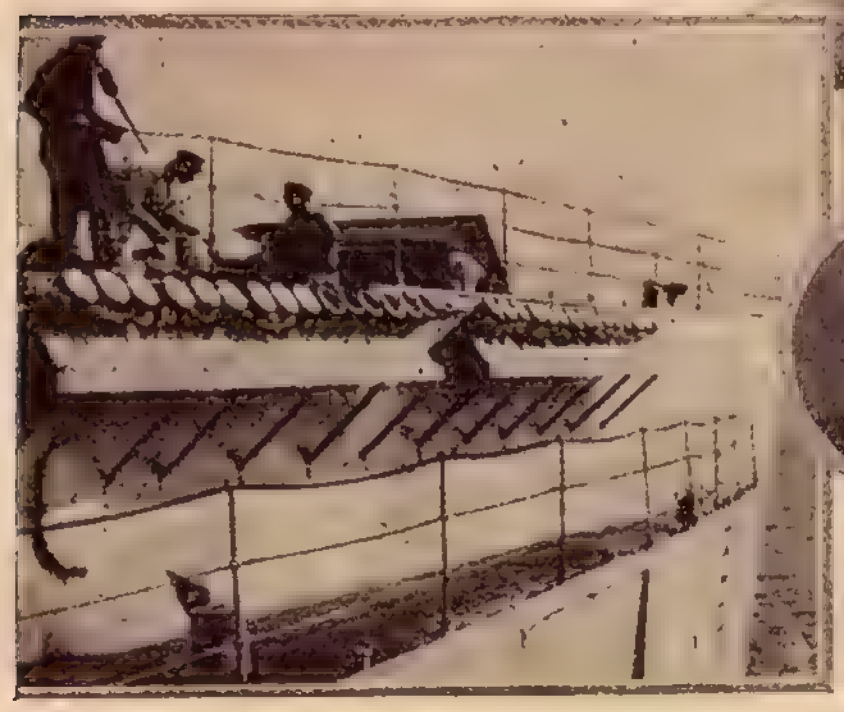

İşçiler ecinni gemisine, duman savuran aletler koyuyorlar.

Ecinni gemileri Alman îcadıdır. Oval içindeki resim Almanyanın Zaehringen ecinni gemisidir. Dumanlar savurarak donanmanın manevrelerini saklayabiliyor.

Ecinni Donanması

Radyo kontrol[makinası bu [siyah kutudur. Anahtarlara basarak ecinni gemi si hareket[ettirilir, duman savurtulur veya bombaları attırılır.[

Ecinni gemisinin asıl Robot u bu makinadır. Bu makina radyo kontrolu ile kendi kendine işler. İstenilen bütün mârifetleri yapar.

ŞİMALÎ Amerikada fennî tekniğin ilerlemesi insanın işini azaltan veya büsbütün kaldıran îcat ve ihtiralara imkân vermektedir. Kendi kendine işleyen, hattâ çalışan aletlere Robot denildiği mâlûmdur. Son zamanlarda îcat olunan robotların en muazzamarından biri de Ecinni Gemileri dir. Bu esrar dolu gemiler içlerinde tek bir insan olmadığı halde hareket edebiliyorlar ve uzaklara gidip düşman gemilerini yakıp batırabiliyorlar.

Bu gemiler, hakîkatte esrar değil, patlayan maddelerle dolu olacaklar, hareketleri de

Dumanlı Şimendiferler Dünyadan Kalkmak Üzere...

Buharlı demir-yollar yerine elektrikli trenler.

AMERİKANIN bugünkü büyük terekkî tecrübelerinden biri demiryolu nakliyesinde buhar yerine elektrik kullanmak teşebbüsüdür. Tramvaylarda kullanılan elektrik kuvveti henuz uzun mesafelerde işleyen demiryollarında umumi şekilde istîmal edilmeyordu. Son zamanlarda bu tecrübelere girişen medeni memleketlerden biri de Şimalî Amerikadır. İngiltere, Avustralya ve Almanyada bu tecrübelerin muvaffakîyeti görülmemiştir. Fakat kömürü az, şellaleleri çok İsviçrede şimendiferlerin yüzde 85 i elektriklidir. Amerikanın tecrübesi New York ile Waşington arasında, 325 mil uzunluğundaki yol üzerinde tatbîk edilmektedir. Bu yol 1933 senesi ortasında bitecek ve 100 milyon dolara mal olacaktır. Bu tecrübeyi daha birçoklarının tâkîb edeceği ve dümanlı ve bati buhar şimendiferlerinin tamamiyle kaldırılacağı söylenmektedir.

Elektrikli demiryollarının büyük faideleri:

Duman yoktur. Yürüyüş sarsıntısız ve gürültüsüzdür. Sefer daha sür'atlidir. Kömür ve su almak için durmak yoktur.

Elektrik enerjisi su kuvvetinden istihsal edilebildiği yerlerde işletme son derece ucuz oluyor.

125 vagondan mürekkep marşandiz trenleri elektrik kuvvetiyle, emniyet dahilinde, nakl edilebilecektir.

Yolcu trenleri saatte 90 mil (160 kilometre) kadar bir sür'at alabileceklerdir. Kaza tehlikelerinin nispeti de asla artmış olmayacaktır.

gilizlere satsın ve bu mahsulâtı ancak ve ancak İngiliz gemileri her tarafa alıp götürsün. Hissî ve iktisadi birçok sebeplerle, ordusuz ve parasız denecek bir halde, İngiltere ile harbe kalkışarak İngiltereyi haklarını tanımağa mecbur eden bu Amerikanın nufusu 4 milyondu, yâni bugünkü Newyorkun ehalisinden yarı yarıya azdı. Ve zaferle neticelenen bu millî cidalden pek çok adam milletin ebedî minnetine hak kazanmış olmakla beraber, bunların hiç birinin hizmeti Washington unki kadar büyük olmamıştır. Hatta meşhur Ingiliz şairi Lort Byron, onun için: «İnsaniyet, bu ayarda bir başka insan daha yetiştirmeğe muvaffak olamadığı için utansın.» demişti.

Washington aslen İngilizdir. Ailesi 1657 de ingiltereden hicret etmişti. Babası Augustin zengin bir ziraatçi idi. 1760 tan îtibaren George Washington Kanada cihetinde Fransızlara karşı yapılan harplere iştirâk etmiş ve 1758 e kadar devam ederek Fransızların kanadadan çekilmeleriyle neticelenen bu harplerde esaslı bir rol oynamıştır. 1759 da, Mavntvernon daki erazisine çekildi ve kendisini ziraat hayatına vakf etti. İngiltere nin ağır vergi taleplerinden doğan ihtilaflar alevlenince çiftlik işlerine hayatını vakf etmekten vazgeçti ve o zaman 18,000 nufusile Boston la beraber Amerikanın en büyük ve kalabalık iki şehrinden biri olan Filadelfiya da toplanan büyük kongrede, İngiliz taleplerine silahla mukavemet taraftarlarının en hararetlilerinden biri oldu. Bu çetin cidale girişmeğe hazırlananlar, Washington un reisliğe en layık şahsiyet olduğuna îman etmişlerdi. Ve 1775 haziranının 20 sinde, kendisini baş kumandanlığa intihab ettiler. Washington, Boston önünde toplanmış olan orduya iltihak ederek, bu cidalin gayesini ve kendi vaziyetini şu kısa ve güzel cümlelerle anlattı: «Silaha sarılmak mecburiyetinde kaldık. Fakat askerî zaferler yahut da fütuhat peşinde değiliz. Babalarımızdan kalmış malları ve hüriyetimizi ölüme kadar müdafaa etmek isteyoruz. Memleketin mümessilleri bize güvendiler, siz de bana güvenebilirsiniz.» Hemen bir sene ordusunu tanzimle iştigal eden Washington, nihayet Boston u İngilizlerden almağa muvafak oluyor, ve bu ilk zaferin nes'esi içinde ve 4 temmuz 1776 tarihinde Amerikalılar Amerika istiklalini ilan ediyorlar. Bundan sonra, muhtelif safhalar geçirmekle beraber, mücadele daima Amerika kuvvetlerinin lehinde olarak inkişaf edecektir. Fransızlardan da esaslı yardım gören ve İngilizlerin tereddütlerinden ve hatalarından azîm surette istifade eden Washington, bir sıra muvaffakiyet kazanıyor ve 1783 kışında İngilizler, New York da dahil olduğu halde, her tarafı tahliye ediyorlar.

Zaferi karışıklıklar ve buhranlar tâkîb ediyor. Kendisini ve fedakârlıklarını kâfi derecede mükâfatlandırılmış add etmeyen ordu, baş kumandan Washington un diktatör ilan edilmesi emelindedir. Lakin Washington bunu kabul etmeyor, orduyu teskine muvaffak oluyor. 1787 de Filadelfiya da toplanan meclisi-müessisan âzası da kendisini kral yapmak isteyorlar. Bu

Abraham Linkoln un bir Nutku

Marangozluktan yetişen ve tamamiyle kendi kendine tahsilini yapmış olan Abraham Lincoln ün müessir, fasih, veciz nutuklarile meşhurdur. Vatani terbiyenin ayetleri hükmünde tutulan nutukları vardır. 1865 de söylemiş olduğu 2nci küşat nutku bunların en meşhurudur. Amerikalılarca mukaddes bir metin kadar kîymetli olan bu nutkun tercümesi:

"Kimseye karşı fenalık düşünmeyerek; herkese karşı şefkat besleyerek; hakkı yerine getirmek için Allahın verdiği metanetle hakkı koruyarak; içine girmiş olduğumuz işi bitirmeye çalışalım; milletin yaralarını saralım; muharebe yükünü yüklenmiş olanı, dulunu ve yetimlerini düşünelim; kendi aramızda ve bütün milletlerle, adil ve sürekli bir sulhu ikmal için her ne mümkün ise yapalım."

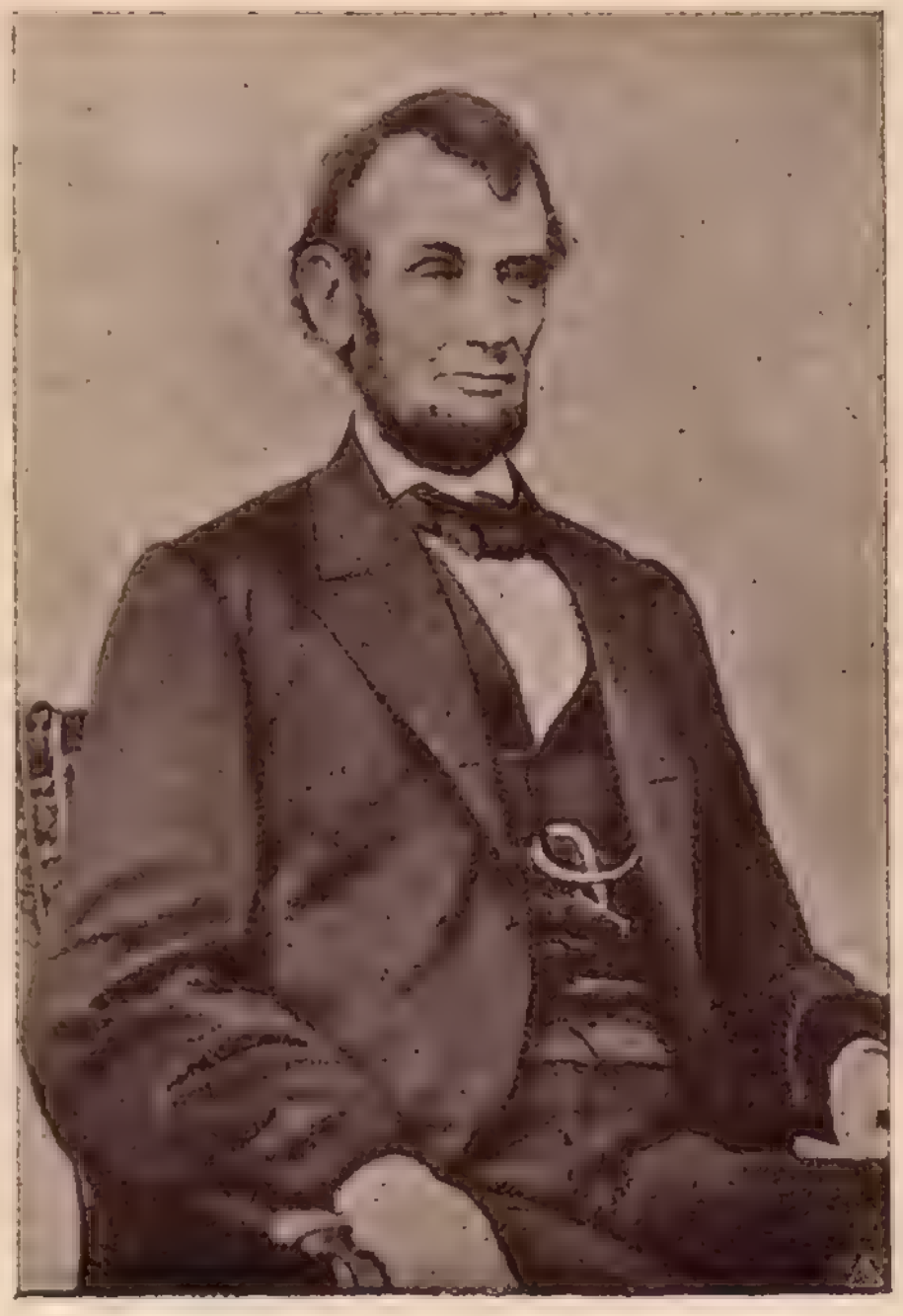

Abraham Lincoln..

teklifi o şu güzel ve layemut cevapla redd ediyor: *"Beni tahkîr ettiniz. Bu günahkâr fikri zihninizden ebediyen atınız. Saltanat usulünün kabulü, milletimize gelebilecek en büyük felakettir. Ölümüne kadar îktidar mevkîinde kalarak bu îktidarı, ölürken oğluna devr eden bir reisin vucudunu kabul etmek, tabiat kanunlarına muhalefet etmektir. Cihanda, insan için hayatla hürriyetten başka tabiî mîras olamaz.„*

George Washington, 1789 nisanında ittifakı-ârâ ile Reisicumhur seçilerek 1793 de intihabı tecdid ediliyor. Fakat memlekette şiddetli ve hararetli bir hayatı siyasiye başlamıştır. Washington karşılıklı hücumlar içinde kendi isminin de mücadelelere karıştırılmasından müteessir oluyor; müddeti ikinci defa olarak biterek taraftarları tekrar reisliğini iltizam edince, bunun artık fazla olacağını söyleyerek kabul etmeyor ve vatanının istiklalini kazanmak için ayrıldığı çiftliğine uzun bir fasıladan sonra, hür bir vatandaş ve layemut bir kahraman olarak avdet ediyor. Fakat 1797 martının 4 ünde avdet ettiği bu Mavntvernon çiftliğinde uzun bir istirahat devresi geçirmesine vekayi müsade etmeyor. Bu sefer de Fransa ile harp ihtimalleri baş göstermiştir. Kendisini tekrar ordu baş kumandanı yapıyorlar. Harp ihtimallerinin ortadan kalktığı esnada, bir soğuk algınlığı neticesinde, 14 kânunu-evel 1799 tarihinde vefat etmiştir. Askerî ve siyasi hayatında bâzı suçları olmakla beraber, insaniyetin hafızasında yaşayan en büyük isimlerden birini teşkil eden George Washington, vasiyetnamesinde cenaze merasiminin pek sade bir şekilde yapılmasını yazmış olduğu için deppdebesiz bir tarzda toprağa gömülüyor

ABRAHAM Linkoln a gelince, o, Şimalî Amerikanın 16ncı Reisicumhurudur. Washington un ölümünden 10 sene kadar sonra, 12 şubat 1809 da dünyaya geldi. Babası Thomas mütevazı bir çiftçidir. Abraham babasının yanında çalışıyor ve çocukluğundan îtibaren iradesi, neş'esi, kuvveti, zekâsı ve öğrenmek aşkîyle temayüz ediyor. 1831 de yâni 22 yaşında iken bir gün iş için Yeni Orlean taraflarına gidiyor. Ve zenci esaretinin en revaçta bulunduğu bu yerde, bu esaretin en feci' safhalarını görerek bilahare bütün siyasi hayatına merkez teşkil eden kararı, azm ile, inat ile, o zamandan alıyor. Siyaset hayatı daha 1832 den îtibaren kendisini alâkadar etmeğe başlamıştır. Bir müddet geçince, kendisini mâruf avukatlar meyanında görüyoruz.

1846 da, Abraham Linkoln büyük meclisin âzasındandır. Meksika ile yapılan harp sebebiyle hücumlarda bulunuyor, ve esaret aleyhindeki mesaisine hararetle başlayor. 1859 mayısında, Reisicumhur intihabı bütün Amerikayı şiddetle meşgul etmekte ve bu intihap münasebetiyle zenci esaretinin ilgası veya idamesi dâvası kat'i bir şekilde ortaya atılmış bulunmaktadır. Linkoln ilga tarafarlarının başıdır, ve bunların muzafferiyetleri neticesinde ve ateşli bir mücadeleden sonra reisliğe intihab edilerek 1861 martının 4 ünde bilfiil riyasete başlayor. Bütün cenup, servetini zencileri esir olarak çalıştırmağa medyun bulunduğu, îktisadi hayatını tamamen bu esas üzerinde bina ettirdiği için, zencilere hüriyet verilmesine kat'i olarak muhaliftir. Linkoln un bir harbi-dahilî olmaması ve esaretin tedricî olarak ortadan kaldırılması hususundaki bütün gayretleri semeresiz kaldığı cihetle şimalî Amerika ikiye bölünüyor ve harbin önüne geçilemeyor. Linkoln bu harbin patlamamasına son dakikaya kadar çalışmakla beraber, ihtiyatı da elden brakmamış ve kuvvetli bir ordu hazırlamıştır. Esaretin ilgası taraftarları galebe çalıyorlar ve Abraham Linkoln dâvasının zaferini kazanarak, ölümlerine kadar birer hayvan gibi çalıştırılan yüz binlerce biçare zenciyi hürriyete kavuşturuyor. 1865 martının dördünde, müddeti biten Cumhur Reisliğini milled vekilleri tecdit ediyorlar. Fakat ölüm saati gelmiştir. Aynı senenin 14 nisanının gecesinde, zevcesi ve iki ahbabiyle Linkoln tiyatroya gidiyor. Oyun esnasında, piyesteki ehemmiyetsiz rollerin birini yapan Cenuplu bir aktör, yolunu bularak Reisicumhurun locasına giriyor ve silahını üzerine boşaltarak Linkoln u yere serdikten sonra, sahneye fırlayıp «Cenubun intikamı alındı.» deye haykırıyor. Linkoln u, ağır yaralı ve kendini kayb etmiş bir halde, ebediyen unutulmayacak bir dramın oynanmış olduğu bu tiyatrodan çıkarıp evine götürüyorlar. Ertesi günü ölüyor.

* * *

KALIN ciltlerle anlatılması îcab eden büyük hayatlarını, kısa bir makalenin beş on satırı içinde daha etraflı bir şekilde hülasa edemediğime müteesir olduğum Washington la Linkoln, insanları insan olmakla iftihara sevk eden muazzam insanlar arasında imtiyazlı birer mevkî sahibidirler. Nispeten çok kısa bir zaman içinde bu iki büyük şahsiyeti yetiştirmiş olan bir millet, sade iş ve para adamları, milyonerler ve milyarderler yetiştirebildiğini iddia edenlere çok kuvvetli ve iskât edici bir cevap vermiş demektir.

Darülfünunluların Hayatı

Vu nün nushai-mahsusasından *PHILIPPE SOUPAULT*

AMERİKALILARIN hayatında darülfünunlar ve kollejler mühim bir rol oynarlar. Orada, Müttehideyi vucuda getiren 48 hukûmetin hepsinde gençlerin büyük bir kısmı hayatlarının dört sene ve daha fazlasını bu kültür merkezlerinde, bu arkadaşlık ve dostluk yurtlarında geçirirler. Umumiyetle bu hayattan pek güzel bir hatıra muhafaza ederler, ve hayatta servet yaptıktan sonra, o mes'ut gençlik hayatının minnetini hibeler ve armağanlarlaöd erler. İngiliz darülfünunlarındaki ananevi *snobizm,* ve fransız talebelerindeki mütekabil lakaytlık Amerikanın talebelerinde yoktur, veya pek nadirdir.

Bir Amerika kolleji veya darülfünunu (Tahsil derecesi ikisinde birdir) dünyadan ayrılmış bir uzviyettir; buranın kaideleri, âdetleri, hattâ ahlâkı memleketinkilerden ayrıdır. Bu müesseselerde alınan terbiyenin en mühim kısmı yan yana geçen o hayatta talebelerin birbirine verdiği terbiyedir; her talebe, kollejinin kendine mahsus hayat ruhunun yaratılmasına faal bir uzuv olarak iştirâk eder. Tahsil süphesiz ihmal edilmeyor, fakat her şey ondan ibaret değildir.

Kollejler hayatının tarz ve mahiyeti hakkında harici manzaraları da eyi bir fikir verir. «Kampus» denilen geniş, çimenli, çayırlı sahanın şurasında burasında darülfünunun binaları yükselir: kütüphaneler, dershaneler, laburatuvarlar dairesi, idare kısmı, yatakhaneler dairesi... Kampusun kenarlarında az çok zarif ve lüks evcikler vardır, bunlar *kardeşlikler* evleridir. Kardeşlik deye tesmiye olunan müesseseler bir nevi talebe cemiyetleridir. Yunan alfabesinin harfleriyle isimlenirler. Bu cemiyetler umumiyetle dostluk ve arkadaşlık teşkilatıdır, pek nadir olarak bunların esasına farmasonluk, yahudilik gibi temayüller karışır.

Kardeşlikler içinde hüküm süren âdetler pek eski ananelerle teessüs etmiştir. Yeni namzetleri her kardeşlik kendi seçer ve namzet seçildikten sonra şerefine merasim yapılır. Kardeşliklerin idaresi ve masraflarının tedariki âzalarına aittir; bunlar üzerine hariçten kimsenin kontrol hakkı yoktur. Verilen ziyafetlere ve kabul merasimine «Yabancılar» da dâvet olunur.

Bu müstakil talebe gruplarının mevcudiyeti kendi başına kollejin dailî hayatına hususi bir ruh verir. Fakat talebelerin mühim bir kısmı bunlara girmeyor ve mevcudiyetlerini tasvib etmeyor.

*
* *

TALEBELERİN tahsil hayatı faaldir, fakat bu faaliyet öyle hummalı da değildir. Umumiyetle, ders-

Yeni ders başlangıç (yani şehadetname tevzii) merasiminde bir darülfünunlu nutuk söyleyor..

er, mecburi olmayarak sabahları geçer. Öğleden sonra talebe istediğini yapar: spor, mutalea, münakaşa, gezinti.

Spora büyük ehemmiyet verilir ve bunda muvaffak olanların nufuzu büyük olur. Kollejin renk ve alametlerini taşıyacak atletler itina ile seçilir ve büyük talebelerin muhabbet ve himayesinden istifade eder. Bir yerde misli görülmeyen bir ihtimam ve lüks ile onlara bakılır. Hürmet, takdir onlaradır. Millî kahramanlar ve yarı ilahlar gibi bakılırlar. Kendilerine mahsus evleri, yemekhaneleri, klüpleri olur.

Kansas darülfünununda "Kardeşler" klübünün reisi.

Atletizm haricinde, büyük bir rağbetle, hattâ tehevvür derecesinde şiddetle takîp olunan iki spor daha vardır: biri, hususiyle darülfünunlara mahsus olan Amerika futbolu; diğeri Amerikanın millî sporu sayılan ve herkes tarafından sevilen ve oynanan *beyzbol*dur. Bütün kollej ve darülfünunlarda futbol en çok oynanmakla beraber beyzbol takımları da vardır.

Sporun Amerika darülfünunlarında ve kollejlerinde tuttuğu yer biz Avrupalılara fazla ve müfrit görünür. İngilizler bile sporda o heyecanı göstermezler. Kollej ve darülfünunları idare edenler bundan şikâyetçi değildir, bilakis bu oyunları teşvîk ederler, ihtimal buna sebep sporun umumi hayatta da son derece rağbette olması dolayısiyle mektep için büyük bir reklam rolünü oynaması ve fikir münakaşalarının, siyasi cereyanların tehlikelerinden masun olmasıdır.

***

AMERİKA darülfünunlarının bâzılarında muhtelit tahsil ve terbiye "coed" usulü tatbîk edilir, bu leylî mekteplerde hem delikanlılar hem genç kızlar beraber tahsil ve terbiye görürler. Bu sistem umumiyetle eyi neticeler vermiştir, çünkü genç kızlar arkadaşlariyle olan münasebetlerinde, hemen daima, hislilikten uzak, saf ve serbest bir ruh gösterirler. Haksız olmayarak tekrar ediliyor ki, cinsiyet noktasından Amerikalılar Fransızlar dan iki nesil ilerde bulunuyorlar. Şurası muhakkak ki "coed" sisteminde (yâni muhtelit) darülfünunlarda hemen asla dramlar olmaz, "vukuat" çıkmaz.

Balolar, ziyafetler verilir, umumi tenezzühler tertip olunur, gençler arasında "flirt" de eksik olmaz; fakat çok defa da iki cins talebeleri arasında çocukça denilecek bir nevi husumet hüküm sürer. Her memleketin muhtelit mekteplerinde olduğu gibi, kızlar tahsilde daha parlak görünürler ve uyandırdıkları gıpta ile erkek arkadaşlarını çalışmağa sürüklerler, tahsil seviyesini yükseltmeğe sebep olurlar.

***

GENÇLER darülfünunlara kendi arzulariyle geldiklerinden umumiyetle tahsile haves gösteriyorlar. Belki fenne ve edebiyata karşı "mukaddes ateş" dedi-

Wellesley kolleji talebeleri bir merasim esnasında...

ğimiz aşkı Amerika talebelerinde çokluk bulamazsınız, fakat onlarda öyle bir heves ve gayret görülür ki o sayede profesörlerin tedris vazifesi pek kolaylaşıyor.

Bâzı talebeler, mektep masraflarını ödemek için, maddi çalışmaya da katılanır. Böyleleri için mektep hayatı pek de kolay değildir, fakat bu hayatı cesaretle kabul ederler ve hiç bir acı şikâyette bulunmazlar.

Profesör çok sevilir, ve çok hürmet görür; onunla talebe arasında hiç bir mania yoktur, en ehemmiyetsiz bir şey, en küçük bir sebep için talebe muallimle konuşmağa ve mnallimin fikrini sormağa gider; onunla yalnız dersler değil hususi hayatı hakkında da konuşur. Bu mektep ıtiyatları bâzı terbiyecilere yeni bir tedris sistemi bile ilham etmiştir: profesör ders takrir etmez, yalnız mevzua dair tavsiyelerde bulunur, direktifler verir.

(Yokarıda) New Haven darülfünununun umumi methali.
(Sağda) Kütüphanede mutalea salonu.
(Solda) Texas da bir kollejin 2600 kişilik yemek salonu.

AMERİKA kollej ve darülfünunlarının tesciyesini ikmal için, hayatlarını ve mektep masraflarını kazanmak için maddeten çalışmağa mecbur olduklarını söylediğimiz talebelerden bir kere daha bahs etmeliyiz. Bu talebeler, en "snob" mekteplerde bile çok miktardadır. Gördükleri işler arasında, avrupada sırf hizmetçilere mahsus olan sofra kurmak ve sofrada hizmet etmek, bulaşıkları kaldırıp yıkamak, mutfakta çalışmak, kalorifere bakmak, bahçevanlık etmek... vardır. Arkadaşları ve profesörleri bu hizmet eden talebelere karşı, diğerlerine nispetle hiç bir fark göstermezler; Packard otomobilleri içinde gezen milyarderlerin çocukları bile onlara samimî arkadaş muamelesi ederler. Hayret verecek bir şey daha vardır: kız talebeler, ne kadar zengin olurlarsa olsunlar, en samimî arkadaşlarını bu hizmet gören talebeler arasından seçmede hiç bir mahzur görmezler.

Tamam olmak için tasvirimize Amerika darülfünunlarında hüküm süren canlılığa dair birkaç söz ilave etmeliyiz. Bunlarda "Laf yarışları", rekabet ve tefevvuk daiyeleri... hiç yoktur. Hep arta giden samimi bir arkadaşlık *commencement* denilen tahsil sonu merasimine kadar devam eder. Bu merasim mektebi ikmal ederek hayatta ilk hatveyi atacak olanlar şerefine yapılır, bunun için ona "başlangıç" namı verilmiştir. Bu münasebetle, büyük bir salonda son senenin bütün talebeleri, dört köşeli bereler ve siyah cübbeler giyinmiş olarak, daha genç arkadaşları, aileleri ve mektep mezunları hazır olduğu halde, diplomalarını alırlar.

Bu merasim üzerine, daha ziyade teessürle, darülfünunlarını terk ederler, fakat ömürlerinin sonuna kadar, bu terbiye müesseselerinin faaliyetlerini takib etmekten de geri kalmazlar.

AMERİKAN KADINI

Nakl eden : SENİHA SAMİ

Mr. Henry Ford

"Muvaffak olmuş" iki Amerikan kadını : Sinema yıldızı

HERKES bilir ki dünyada en ziyade cemiyetin himayesine mazhar kadınlar Rus ve Amerikan kadınlarıdır. Halbuki Rusyada kanunlar kadını erkekle müsavi tutarken Müttehit-Devletlerde, az çok refaha mazhar ailelerde, kadın himayeye muhtaç add edilmektedir.

Şimal ve Cenubun Anglo-Sakson, Cermen, Latin memleketlerine mensup pek muhtelif ırkların çaprazlaşmasından hasıl olan Amerikan kadını Avrupadaki tiplerden farklı bir tip arz etmektedir.

Etvarındaki zarafet ve endamındaki tenasübü, renginin parlaklığını spora, yaşayış ve tegaddi tarzlarına medyundur. Umumiyet üzre îtina ile giyinirse de giyinişinde bir hususilik yoktur.

Kadınların mâbude payesine ıs'adı belki de Amerika müstemlekelerini tesis eden ilk *pionir* ler (iz açanlar) devrinde kadınların pek nadir oldukları zamanlardan kalma bir an'anedir. Fakat son statistiklere göre Müttehit-Devletlerde doğmuş olup beyaz ırka mensup olan 40.900.000 erkeğe mukabil 40.200.000 kadın vardır.

Çocukluktan îtibaren biraderler hemşirelerine hizmet ederler. İzdivaç hayatında da zevc, belki sade bir hayat arkadaşı değil, dolar kazanmakla mükellef mêmurdur da.

Bu suretie erkeklerin çoğu kırk yaşında ihtiyarlarken Amerikan kadını ebediyen genç kalmaya namzettir.

Bu hususta bir fikir beyan etmeden Amerikan kadınlarının hayatını tasvir edelim ve bilhassa orta sınıfa mensup kadınlardan bahs-

edelim. Bunların hayatı Avrupa âdetlerinden pek başkadır. Halbuki çok zengin tabakalarda ve amele ailelerinde örfler her memlekette az çok mümasildir.

EV

Apartman: iki uç oda, «standard» mefruşat, bir tarafı mutpak, diğeri yemek odası vazifesini gören küçük bir oda ile son sistem bir hamamdan ibarettir. Kira, senevi 1.200 ile 1.600 dolar arasındadır.

Şimdi evin efendisini târif edelim: Sabahleyin çay veya kahve il birlikte meyva, sebze, yumurtadan ibaret mükemmel bir kahvatlıdan sonra saat 9 da vazifesine gider. Kahvaltıyı zevcesi hazırlar, fakat erken kalkmaya üşenirse zevci en yakın çayhanede kahvaltı eder. Öğle vakti acele bir sandviç ile bir bardak süt içer ve yahut hali müsait ise lokantaya gider; şayet «muvaffak olmuş» bir adam ise klübünde âlâ bir yemek yer. Saat beşte idarehaneden çıkar, ekseriya klübe avdet edef. Evine ancak saat yedide akşam yemeğine gelir.

Hanım akşama kadar nasıl vakît geçirir?

Tetebbuatla ve yahut bir meslekle meşgul olan ve hemen erkek gibi yaşayan fikrî kadınları bir tarafa brakalım ve zevçleri kendilerini çalışmaktan müstagni brakacak kadar para kazanan kadınları tetkîk edelim: Bunlar ekseriyeti, yâni Amerikan kadınlarının 80% ini teşkil ediyorlar

Hizmetçi aylığı vermek bunlar için mümkün değildir. Bir hizmetçi aylığı (ibate ve iaşe ve ekseriya elbiseleri têmin edilmek şartyile) 75 den 100 dolara kadardır. O halde vasati Amerikan ailelerinin hizmetçileri apartmanın muhteşem livreli kapıcısiyle asansörleri işleten be-

Men'i muskirat kanununda kadınların çok tesiri olmuştu.

Anneleri mağazalarda alış veriş ederken çocuklar sokakta arabalarında beklerler.

Kreşler pek azdır ve hayr cem'iyetleri tarafından tesis edilmişlerdir.

Kadınlara mahsus otomatik bir lokanta, Bir yemek cent'ten 40 cent kadar dır.

Hem mutbah, hem yemek odası.

Solda: Vasatî bir Amerikan ailesinin salonu.

Sağda: Yemek odası.

yaz eldivenli iki üç çocuktan (groom) başka binanın tanzifat kapısından içeri girerken bir kralıça gibi istîkbal edilen kadın kendi dairesine girince lastik eldivenleri geçirip yemek pişirmeğe mecburdır. Eğer bir gündelikçi getirmeye de muktedir değilse odalarını aspiratör ile temizler. Sonra îtina ile giyinir ve sokağa çıkar.

DÜKKÂNLAR.

Evvela bakkaliye dükkânına (grocery) gider. Ekmek, et, süt, yumurta, sebze, meyva — taze ve konserve olarak — hep orada satılır. Buhrandan dolayı fiatlar düşkündür. Yalnız sütün litresi 30 kuruştur, fakat en eyi cinstir ve kapalı şişelerde satılır. Ondan sonra her gün gazetelerle îlan edilen likidasyonlardan birini ve yahut büyük mağazaları ziyaret eder. New York mağazaları müşteriyi celb etmek için büyük bir maharet sarf ederler. 6 dolardan îtibaren güzel hazır esvaplar, 90 sentten îtibaren ipek çoraplar, bir iki dolardan îtibaren ipekten örme çamaşır bulunur.

Saat bire gelince hanım da klübünde yemek yer ve yahut en yakın «kafeteria» da salatalı bir sandviç ile bir fincan çay içer.

KLÜPLER

Amerikanın her tarafında kadın klüpleri vardır. Âzaların derecei servetine göre bunlar basit veya mükellef ve süslü olur. Âza aidatı 25 den 100 dolara kadardır. Hepsi de pek rahat ve ferahtır: kışın ocaklarında odun ateşi yanan büyük salonlar, daha küçük ve samimî çay salonları, briç, mutalea, kitap odaları vardır. Yazın dam bahçelerinden istifade edilir. Lokantalarında öğle yemeği yarım dolardan bir dolara kadardır. Kadınlar bu suretle şehrin merkezinde gayet rahat, belki de muhteşem, ve her türlü ev ve aile üzüntülerinden azade bir yurt bulurlar. Hattâ köyde oturan âzaya ve müsafirlere mahsus yatak odaları da vardır. New York kadın klüplerinden birinde 1200 yatak odası vardır.

Bâzı erkek klüplerine kadınlar kabul edilmediği halde kadın klüplerinin hepsinde erkek misafirler kabul edilir. Tabiî yüzme havuzuna, terbiyei- bedeniye salonuna ve yatak odalarına giremezler. Çocuklar da hiç bir bahane ile salonlara giremezler.

Kadınların hayatında klübün ehemmiyeti büyüktür. Kendine mahsus bir mecmuası, konferansları, konserleri, içtimaları, balosu olur.

Hanım briç oyunundan vaktinde kurtulursa evine avdet eder ve akşam yemeğini ha-

(Devamı 77 nci sahifede)

Nasıl Yazıyorsunuz ?

Hüseyin Rahmi Bey Anketimize Cevap Veriyor.

Millî kütüphanemize 45 eser hediye eden büyük roman üstadının cevapları son derece kîymetli ve ehemmiyetlidir.

İNSAN bu sıcağa bakıyor da Nisan ayı içinde olduğuna inanamayor. Kızgın güneşin altında çamlar daha ziyade kokuyor, İstanbul u serin bıraktığım halde Heybeli cayır cayır yanıyordu. Paltomu çıkarıp, yüzümü ikide bir mendille silerek dar yokuşu tırmanmaya başladım. Yeni yapılan büyük köşkü geçtim. Şimdi Heybeli nin en yüksek tepesindeyim. Deniz, güneş altında serilip yatan bir kedi kadar hareketsiz... İleride Hayırsız, Sivri ada derin bir uykuya dalmış gibi...

Kırmızı boyalı demir kapının çıngırağını çektim. Bahçenin münzevi sessizliği içinde tunç çıngırak iki kere çıngırdadı. Bu çıngırak galiba pek nadiren çalınıyor ki uzaktan telaşlı bir köpek sesi işittim. Aralıklanan kapıdan uzun bıyıkları ile heybetli eski zaman kumandanlarını hatırlatan sevimli bir yüz göründü: üstadın biricik can yoldaşı Hulusi bey. Hulusi bey bulunmaz bir zattır. Kapıyı açtı:

— Buyurun Efendim, Hangi rüzgâr esti acaba?...

Bahçeye geçtik, merdivenlerden çıkarken Hulusi bey, müteessir, anlattı:

— Rahmi bey çok büyük hastalıklar geçirdi: evvela grip, sonra şiddetli bir zatürrie... daha sonra da malarya. Doktorlar ümidi kestiler. Mûcize kabilinden olarak kurtuldu. Şimdi eyicedir. Siz buyurun, ben kendisine haber vereyim.

Kütüphane odasının altındaki büyük salondayım. Pencereler denize adam akıllı hakim. Yokarı katta ayak seslerinden, gidip gelmelerden anlayorum ki üstat geliyor.

***

İnce hatlarla bir minyatürü andıran yüzü epeyce sararmış, zeki gözleri süzülmüş:

— Ya, diyordu, ümidi kestiler... Hattâ doktorun biri: "Siz îcab eden muameleleri yaptırın, bu kalkmaz..„ demiş. İşte bu sefer de kurtardık. Bakalım bir daha sefere..

— *Allah vermesin Beyfendi...*

— Efendim, malaryam berbat. Senesi gelince tazeleyor. Ben hayatımı ve sıhhatimi buraya borçluyum. Burada oturmasam dünyada bu hastalıklara mukavemet edemezdim.

— Günün her saatinde yazı yazmak Allahın benden esirgediği bir lutuf. Yalnız sabahları yazı yazabilirim. Sabahleyin oldukça erken kalkarım. Yüzümü gözümü yıkarım. Hafif bir kahvaltıdan sonra yazı masasına otururum. Başlarım yazmaya. Geniş sahifelere yazarım. Kâğıdın kenarını daima boş bırakırım. Bu boş yere, unuttuğum kelimeleri, unuttuğum cümleleri, ilave edeceğim kısımları yazarım. Günde asgari üç, âzami yedi kâğıt yazarım. Kalemi elden bıraktığım zaman mevzuum zihnimde temadi eder. Aklıma gelen şeyleri, son yazdığım kâğıdın arkasına gelişi güzel cümlelerle kayd ederim. Ertesi gün tekrar yazı masama oturduğum zaman bu notları bir kere gözden geçirir ve ona göre yazıma başlarım. Yazım bittiği zaman karnım acıkır, hemen yemeğe otururum. 45 romanımı hep böyle yazdım.

— *Mevzu sizde nasıl doğar?*

— Gözü kuvvetli romancı daima yazmak için bir şeyler görebilir. Mesela bir tetkik yapıyordum: *cep karıştıranlar* isimde bir seri... Bir gün bir hoca efendi gördüm. Ada vapuruna binecek. Biletini sarığının yanına sıkıştırmış. Birdenbire yanında bir adam peyda oldu. Afili kiyafette bir delikanlı... Şöyle garip bir tavırla hocaya yaklaştı. Elini uzattı. Bileti çekip aldı. Elini kolunu sallaya sallaya vapura bindi. Bir şeyden haberi olmayan biçare hoca efendi de aynı kamaraya girdi. Biraz sonra kondüktör zuhur etti. Hoca efendi biletini aramaya başladı. Bir türlü bulamayor, bulamayınca da buram buram ter döküyordu. Bir köşede oturan afili delikanlı da bu işe kıs kıs gülüyor. İşte benim mevzularımdan bir sahne.. Bunu ben gözümle gördükten sonra biraz işlerim. Biraz salça, tuz, biber... Mevzu hamuru meydana çıkar.

— *Mevzua dair ilk notlarınız?*

— Birçok notlar alırım. Şimdi ruhlara dair bir tetkik yapıyorum. Bunların üzerine birçok eserler okuyorum. Birçok notlar toplayorum. Mesela Camil Flammarion un Avant la Mort, Après la Mort ismindeki eserlerini getirttim, mütemadiyen tetkik yapıyorum. Perili Evler ismindeki eseri okuyorum. Ben romanlara dair birçok elemanlarımı da kitiplardan okuyarak alırım.

Mesela ömrümde kokain çekmemişken romanlarımda kokaini, kokainin tesirlerini, kokainomanların hayatlarını eyice tasvir etmişimdir. Hattâ bu romanları okuyanlar benim kokain çekmediğime bir türlü inanamazlar. Fakat dediğim gibi, kendi gördüklerime de pek fazla ehemmiyet verir; vapurda, tramvayda hemen not alırım. Bâzan kâğıt da bulunmaz. Hulusi beyden bir parça kâğıt ister, derhal yazarım. Hayatta öyle şeyler vardır ki ne kadar düşünseniz bunları bulmanıza imkân yoktur.

— *Plan yaparmısınız?*

— Klot Farer İstanbul a geldiği zaman: "Ben romanlarım için plan yapmam, plan yapmak yaşatacağımız eşhasın ruhlarını evvelden cendere altına almak demektir. Siz onlara plan yapınca kendi ruhlarını vermezsiniz. Plandaki ruhlar tahdid edilmiş, etrafına dıvarlar çekilmiş olur. Brakalım, yazmak için seçtiğimiz ruhlar kendi haline kalsın, kendi istedikleri gibi hareket etsinler, kendi istedikleri gibi söylesinler, kendi istedikleri gibi konuşsunlar, istedikleri gibi oturup kalksınlar. Tipler kafamızda uydurulmuş bir manken gibi durmasın. Kendilerini göstersinler..» demişti. Bana sorarsanız, bütün teferruatiyle bir plan yapmam. Fakat başladığım gün romanın neticesini bilirim. Zihnimde kestirmişimdir. Yazdıkça, çok defa, kahramanlar açılır. Romanın sonlarına doğru daha eyi netice bulursam eski neticede ısrar etmem.

— *Yazı sinirleriniz varmıdır?*

— Çooook... Yazı yazarken gürültünün müthiş düşmanıyım. Çıt olmasını istemem. Yapayalnız çalşırım. Yazı yazarken odaya kimsenin girmesine tahammül edemem. Ekseriya yokarı kattaki kütüphane odamda yazı yazarım. Gürültüden o kadar nefret ederim ki ben yokarda çalışırken alttaki odaya da kimsenin girmesine, orada kimsenin dolaşmasına tahammül edemem. Hattâ daha tuhafını söyleyeyim: ben odada çalıştığım müddetçe sofadaki saatin işlemesi memnudur. Yazıya başlar başlamaz hemen dışarıya çıkar, sofadaki saati durdurorum. Avrupada fennî bir maske îcad etmişler, bu maskeyi kafalarına geçirenler hiç gürültü duymazlarmış. Maskeden yalnız gözler görülürmüş. Ne eyi... Bulsam derhal bu maskeden ısmarlarım. Mopassan yazı yazmak için sessiz bir yer arayormuş. Bir apartmanda bir daire bulmuş. Yerleşmiş, fakat romancı bu dairenin altında bir ekmek fmalathanesi olduğunu öğrenince hemen mahkemeye müracaat ederek ev sahibinin aleyhine dâva açmış. Ben de olsam aynı şeyi yaparım.

Üstat hayatını, yazış tarzını fevkalade eyi anlatıyor. Garp ediplerinden: plandan bahs ederken Klot Farer den, gürültünün tesirlerini anlatırken Mopassan dan misaller alıyor. Mesela yine plan hakkında fikirlerini îzah ederken:

— Zola yazı yazmaya oturduğu zaman ilk yazacağı kelimeyi bilmezmiş, diyor.

Hüseyin Rahmi bey önünde duran Ali Canip beyin Antolojisini karıştırarak; sözlerine devam etti:

— Daha yazı sinirlerim bitmedi: lodoslu havalarda kat'iyen yazı yazamam. Lodos sinirlerimi bozar. Bir kadeh içki içsem yazamam. Geçenlerde biri geldi, bana sordu: "Eyi yazmak için ne kullanırsınız? Kokainmi, rakımı? biramı, şarapmı, konyakmı, likörmü?„. Cevap verdim: "Ömrümde mükeyyifattan hiç birini kullanmam, hattâ sigarayı bile„ dedim. Bu cevabı alan zat pek ziyade şaşırdı. Yazı yazarken oturduğum oda, önünde bulunduğum pencere çok mühimdir. Yazı esnasında seyr ettiğim manzara gayet güzel olmalı. Pencereden baktığım zaman mutlaka ufuk karşımda açık olmalı.

Hüseyin Rahmi Bey bir müddet düşündü:

— Amaaaan mide meselesini unutmamalı. Midem bozuk olduğu zaman kat'iyen yazı yazamam. Bir ziyafetten döndükten srnra artık benden 3 gün yazı beklemeyin. Sonra demir kalemle yazarım, kurşun kalemle yazamam.

— *Yazı yazarken karii nazarı-itibara alırmısınız? Yâni kendi zevkinize göremi yazarsınız, yoksa okuyucuyu düşünerekmi?*

— Daima karii düşünürüm. Bâzıları okuyucuya hiç ehemmiyet vermezler. Yalnız kendileri için, kendi hislerine, kendi zevklerine, kendi düşüncelerine göre yazarlar. Buna taraftar değilim. İnsan kari için yazmazsa yazı çakıl taşı gibi sert, yenmez yutulmaz bir hal alıyor.

***

Pencereden denize baktım: uzakta bir duman... Büyükada dan vapur kalkmış, Heybeli ye doğru geliyordu. Rahmi beyin, Hulusi beyin elini sıktım. İskeleye doğru koşarken, Hüseyin Rahmi bey arkamdan sesleniyordu:

— Böyle olmaz.. Bunu saymam... Bir gün gelin de uzun boylu oturup konuşalım.

Hikmet Feridun

Koca Mîmar Sinan Bin Abdülmennan

Yazan: REŞAT EKREM

1512 senesi, Yavuz Selim in cülus ettiği sene idi. Türkiyenin köy ve kasabalarına giden Turnacıbaşılar, çocuk devşirmeğe başlamışlardı. Bu çocuklar müstakbel İran ve Mısır seferlerini yapacak muazzam Türk ordosu için Yeniçeri yapılacaklardı. Yeniçeri yapılmak üzere devşirilen çocuklara «Acemi oğlanı» denilirdi. Devşirme kanunu yalnız Rumeli deki çocuklara şamil iken 1512 senesinde Anadolu çocuklarına da teşmil edilmişti. 15-20 yaş arasındaki çocukların gürbüz, yakışıklı ve güzel olanları Turnacı başı tarafından seçilerek İstanbul a gönderilir, İstanbul da da bu çocukların en güzideleri saray hizmeti öğretilmek üzere saraydaki Enderun mektebine ayrıldıktan sonra diğerleri Yeniçeri yapılmak üzere Acemi oğlan mekteplerine tevzi edilirdi. Çocuklar bu mekteplerde okuma yazma, dinî terbiye görürler, bundan mâda tabiatlarına, istîdatlarına göre amelî işlerde de kullanılırlar, mîmarlık, maragonzluk, fırıncılık, bahçavanlık, kasaplık ve gemicilik öğrenirlerdi. Acemi oğlan mekteplerinden biri Edirne de, biri Gelibolu da, ikisi İstanbul da Galata saray mektebi ile Atmeydanında İbrahim Paşa mektebi idi. «Onbeş yaşına gelen bir acemi oğlanı, Türk saraylarının debdebe ve tantanası içinde müreffeh yaşar, Türk harsine, irfanına sureti-kat'iyede temessül ederdi», ruhunun en derin köşelerine kadar türkleşirdi.

Mîmar Sinan ın en büyük eserlerinden Süleymaniye Camii.

İşte 1512 senesinde Anadolu dan ilk defa olarak devşirilen çocuklar meyanında Sinan bin Abdülmennan adı verilmiş 22-23 yaşlarında bir delikanlı vardı. Sinan Kayseriye nin Kesi nahiyesine tabi Ağırnas köyünden getirilmiş, İbrahim Paşa acemi oğlanlar mektebine ayrılmıştı. İşte büyük Türk mîmarı «Mîmarı-şöhret şiar, bennai-ziîktidar, mühendisi-darülkarar Koca Mîmar Sinan Ağa»nın tercemei-hali böyle başlayordu.

Sinan İbrahim Paşa mektebinde neccarlığa, dülgerliğe talip. Kîymetli ustalar elinde seri' ve büyük terekkî eseri gösterdi. Genç Sinan ın ruhunda iki büyük ihtiras kaynayordu: San'atkâr ruhundan doğan yaratıcı bir ihtiras ile aynı ruhun beslediği dünyayı gezip görmek ihtirası. İstanbul a geldiğinin ikinci senesinde başlayan büyük şark seferleri «seyri-diyar özleyen» acemi oğlanı Sinan için İran ve Mısır gibi iki muazzam ve kadim medeniyet merkezini görmek hususunda bulunmaz bir fırsat idi. İstanbul dan Tebriz e ve Kahire ye kadar kadim medeniyetlerin ve İslam medeniyetinin şaheserleri ile dolu olan memleket ve şehirler Sinan ın gözleri önüne birer müze gibi sıralanmışlardı. Kalbi bu ölmez eserlerin başına Türk ruhunun, Türk zevkînin, Türk san'atının şaheserlerini geçirmek aşkîyle çarpıyordu. Furat sahillerinden, Nil kenarlarından ve Tuna yalılarından Türk atları su içiyordu, buralarda Türk vatanının türküleri söyleniyordu. On altıncı mîladi asır Türkün zaferiyle ve haşmeti ile başlayordu. Sinan Mısır seferinin dönüşünde acemi oğlan mektebinden Yeniçeri Ocağına verildi Süleyman ın cülusunda Sinan basit bir yeniçeri neferi idi. Elinde kılıç, omuzunda çakmaklı tüfek, huduttan hududa koşuyor, arkadaşlarının arasında temayüz ederek amirlerinin nazarlarına çarpmağa başlayordu. Bilahare bir

piri-muhterem olduğu çağlarda şair Mustafa Sai Çelebi ye, Tezkeretülbünyan adını verdiği hatıratını yazdırırken bu zamanları şöyle anıyordu:

Olup Yeniçeri çektim cefayı
Piyade eyledim nice gazayı
Yolumla san'atımla hizmetimle
Dahi akran içinde gayretimle
Duruştum ta tufuliyet çağından
Yetiştim Hacı Bektaş Ocağından
Rodos ile Belgrad a (1) azimet
İdüp geldik yine sağu-selamet
Yolumla eylediler Atlı sekban
Sefer kıldı Mohac a (2) Şahı-devran
Gelüp oldum Yaya başı nice dem
Verildi Zemberekçi başılık hem
Yine şah eyledi azmi Alaman (3)
Gözüne düşmenin tenk oldu meydan
Gelip Bağdad a (4) ettik sonra azmi
Kızılbaş ile ettik nice rezmi

Yeniçeri Sinan bu harplerde yalnız silahı ile değil, Türk ordusuna dımağı ile de hizmet ediyordu. Son Kızılbaş cenginde, Lutfi paşanın maiyetinde bulunan Sinan Van gölünde gemiler yapıyor, gemilerin kaptanlığını da bizzat üzerine alarak karşı yakada bulunan acem ordusunun vaziyetine dair istikşafatta bulunuyordu. Buğdan cenginde ise, Prut nehri sahiline gelen Türk ordusu, bütün mîmarlar coşkun akan nehrin üstünde köprü kurmaktan âciz kalmış iken, Yeniçeri Sinan ın kurduğu köprüden karşı yakaya geçiyordu.

Bu sıralarda Sermîmaranı-Hassa acem İsa vefat etti, (1529). Lutfi paşa inhilal etmiş olan Hassa Sermîmarlığını Sinan a teklif etti. Sinan bu teklifi kabul etti:

Murad edindim ta ki olam Mîmar
Kemaliyle koyam âlemde âsar
Dir idim ki müyesser eyleye Hak
Bana bir âli Beytullah yapmak

Sinan Hassa Sermîmarı olduğu zaman tam 49 yaşında idi, yâni ömrünün yarısını yaşamış bulunuyordu. Evvela hudutlarda düşmanla cenkleşmişti. Şimdi, granitler, mermerler ve demirlerle boğuşacaktı. Sinan ın dehası Türk mîmarisini tekâmülün en yüksek noktasına çıkaracak, kırk dokuz sene zarfında beşerî kudretin fevkînde eser vucuda getirecekti: 81 cami, 51 mescit, 55 medrese, 26 darülkura, 17 imaret, 3 darüşşifa, 7 muazzam su kemeri, 8 büyük köprü, 18 kervansaray, 6 mahzen, 33 saray, 35 hamam, 17 türbe ve birçok sebiller, çeşmeler v.s..

Bu rakkamları elli senelik mesaiye sığdırabilecek bir tek kelime vardır: Sinan «fevkalbeşer» bir san'atkârdır.

Sinan işe başladığı zaman Rönesansın en büyük san'atkârı Mikel Ange ölmüş bulunuyordu. Hayatı; Sinan ın hayatı kadar uzun olan onun bu dâhi muasırı daha çok genç iken eserlerine başlamıştı. Fakat hemen hiç birisini ikmale muvaffak olamadı. Muazzam bir kubbe ile tetvic etmiş olduğu Senpiyer ise Rönesansın birçok artistlerinin müşterek bir eseri idi. Sinan ise ömrünün ikinci nısfında sermîmaranı-hassa olduktan sonra devrinin bütün ihtişamını, XVI ncı asırdaki Türk harsinin bütün kudretini eserlerinde ancak deha ile Kabili-îzah olan bir ahenk içinde tespit etti. Ve XVI ncı asırdaki Türk san'at, hars ve siyasi tefevvukunun plastik bir destanı olan abidelerinin hepsini ikmal etti.

İstanbul a, hayır, bütün Türk vatanının üstüne yüksek bir noktadan bakıldığı zaman, Sinan ın azameti bütün haşmeti ile görünür. Bir ceylan gibi naz ve işve ile kıvranan Boğaz, Kılıc Ali Paşa, Cihangir Ve Mihrimah camilerinin zarif akislerini perişan saçlarına kîymettar birer mücevher gibi iliştirir. Sabah sisleri, Halicin durgun sularından bukalemun bir buhar halinde tüterken, Süleymaniyenin mermerlerine yüz sürmeden semaya çıkamaz. Eyüpsultan ın bir mushaf örtüsüne benzeyen selvi yeşili dekoru içinde Sinan ın narin minareleri, Nilgûn kubbeleri ve sükûn içinde uyuyan pürhaşmet vezir türbeleri serpilmişti. İstanbul dan, Bağdad a, Mısıra, Kafkasyaya, Macaristana, ve Dalmaçyaya giden büyük kervan yolları boyunca yolcular onun yaptığı hanlara konar, kervanlar onun yaptığı kervansaraylara inerdi. Meriç suyunu Mustafa paşa köprüsü ile geçenler ve Bosnada Vişgrat derbendini Mehmet paşa köprüsü ile aşanlar Sinan ın adını hayr ile anarlardı.

Pesendidei-âlem Koca Mîmar Sinan Ağa üç hükûmdara Hassa Sermîmarlığı yaptıktan sonra, 1587 de, gözlerini âlemi-faniye kapadı.

Büyük san'atkâr son nefesini nasıl verdi? Belki, genç nir nefer iken kulaklarında yer etmiş Bali Bey akıncılarının kılıç şakırtılarını, köpüklü atların nal seslerini, kûs ve tabıl seslerini işiterek gözlerini yumdu. Belki, yaptığı seksen bir camiin minarelerinden yükselen ezan sesleriyle muazzez ve muhterem ruhu bir ak güvercin olup uçtu.

Sinan, Süleymaniye camiinin kurbünde, Ağa kapısı köşesinde hazırlamış oldugu etrafı açık altı kemer üstüne oturtulmuş yekpare mermer bir kubbeden ibaret olan ve yanında bir de sebili bulunan türbesine defn edildi. İnce ve zarif mezar taşının başına vakur ve güzel bir haseki sarığı sarılmıştı. Şair Mustafa Saî nin bir manzumei-tarihiyesi, türbenin dış dıvarının baş ucuna isabet eden penceresi üstüne yazılmıştı:

Rıhletinin Sâiyi-dâi didi tarihini
"Geçti şu demde cihandan piri-mîmaran Sinan"
Ruhi için ihsan ide fatiha pirü-civan

Sinan ın şaheserlerinin kronolojisi

Şehzade camii 1543-1548.
Süleymaniye 1549-1555.
Su kemerleri 1554-1563
Burgaz kervansarayı 1565.
Büyük Çekmece köprüsü 1567.
Edirnede Sultan Selim 1568-1574.
Ayasofyanın tâmiri 1573.
Kılıç Ali paşa camii 1580

(1) Belgrad 1519 da, Rodos 1520 da zapt edildi, Sinan 29-30 yaşında.
(2) 1525-1526 da ki Sinan 35-36 yaşında.
(3) 1528-1529 da ki Sinan 38-39 yaşında.
(4) 1533-1534 Sinan 44-45 yaşında.

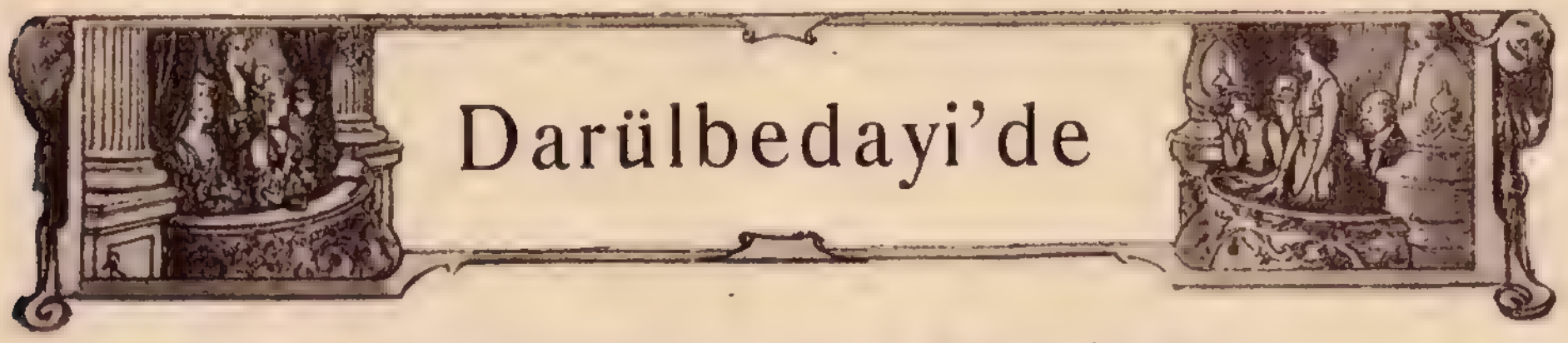

Darülbedayi'de

Goethe Gecesi: Stella - Saatçi ve Mevsimin Bilançosu.

YAŞAR NABİ

GOETHE nin ölümünün 100 üncü yıl dönümü dünyanın her yerinde olduğu gibi memleketimizde de bâzı merasimle tes'id edildi. Bu meyanda Şehir tiyatrosu da o gece, 22 Mart salı gecesi, büyük dâhinin Stella isimli bir eserini oynayarak hissesine düşen vazifeyi yaptı. Goethe gecesi, tiyatro salonunun hemen yarısını dolduran şehrimiz Alman kolonisine baktım da bu gibi beynelmilel tezahuratın memleketimiz namına ne büyük bir propaganda olduğuna bir defa daha inandım.

Seniha Bedri hanımın Goethe hakkında hayranlık ve sonsuz takdir hislerinin ifadesiyle dolu kısa bir hitabeden sonra beynelmile edibin beş perdelik faciası oynandı. Stella Goethe nin en meşhur eserlerinden değildir, fakat teknik kuvveti ve herkesin anlayabileceği ifadesi îtibariyle bizde oynanmaya en müsait piyesiydi.

Stella da, zamanın modası veçhile, çifte intiharla nihayetlenen bir aile facıası tasvir edilmiştir. Ve yine, zamanın modası veçhile, hisler ve hislerin ifadesi biraz fazla şairanedir. Bir tek kelime ile Stella romantik ve romantizmin bütün vasıflarını kendinde cem' etmiş bir eserdir. Seniha Bedri hanım Goethe hakkında Darülbedayi mecmuasında yazdığı uzun yazıda diyor ki: «Goethe zengin bir bankerin kızı, Lili deye anılan Elisabeth Schönemann ı tanıdı. Çok ince bir muhitte, neş'e ve eğlence içinde büyümüş olan bu sehhar kız, birçok perestişkârları arasında Werther in meşhur muharririni de görmek isteyordu. Goethe nin hassas kalbi bu tuzağa kolaylıkla tutuldu. Ve Lili ile nişanlandılar.

«Goethe Lili yi çok seviyordu, fakat eski mâşukası Frederigue yi de bir türlü unutamayordu. İşte Stella piyesini bu iki sevgi arasında bocaladığı bir sırada yazmıştı.»

Filhakîka Stella nın 13 şahsı içinde vak'anın bütün ağırlığını yüklenen iki kadın ve bir erkek, üç şahıs vardır, ve bütün piyes erkeğin kalbinde bu çifte aşkın mücadelesini tasvir eder.

Vak'anın kahramanı — ve Goethe nin tercümanı — Fernando karısı Sesil i kızı Lüsi ile birlikte uzun zaman evvel terk etmiş ve sonradan tanıdığı ve çok sevdiği Stella ile yaşamaya başlamıştır. Fakat karısının hayali, bu mâsum, eyi ve mütahammil kadının hatırası kalbini hiç bir zaman terk etmemiştir. Sonraları yaptığına pişman olmuş, karısiyle kızını aramış, fakat izlerini kayb ettiği için onları bir daha bulmaya muvaffak olmamıştır. Fernando nun kalbinde eski karısının unutamadığı aşkîyle beraber, onu kiziyle beraber kim bilir nasıl bir sefalete atmış olmanın verdiği büyük vicdan azabı da yaşamaktadır. Filhakîka karısı çok fakîr kalmış, çalışarak hayatını kazanmaya mecbur olmuştur. Günün birinde Sesil kiziyle beraber Stella nın oturduğu şehre geliyor ve aşıkı bir müddetten beri yanında olmadığı için yalnızlıktan canı sıkılan Stella ya, kızını nedime ve arkadaş olarak vermek isteyor. Tesadüf Fernando yu da aynı zamanda oraya getirmiş ve bu iki kadınla erkeğin karşılaşmasından beklenen fırtına kopmuştur. Biraz evvel Stella ya nihayetsiz aşkını, bir daha ömrü oldukça ondan ayrılmamak arzusunu söyleyen Fernando biraz sonra, bu eve, rakîbesinin evine haberi olmadan, kiziyle beraber, âdeta hizmetçi vaziyetinde gelen karısını görünce vicdan azabının büsbütün körüklediği eski aşkı feve-

rana geliyor. Kocasının ihanetini sabır ve itaatle karşılayan, sonsuz bir aşkla sevmesine rağmen, onun saadeti için kendi saadetini yine fedaya hazır, yine onun hayatından silinmek arzusunu ızhar eden karısının bu namütenahi eyiliği karşısında derhal Stella yı terk ederek karısiyle beraber gitmek kararını veriyor, fakat bu haberin Stella da uyandırdığı büyük ıztırabı görünce ne yapacağını, neye karar vereceğini şaşırıyor. Stella, rakîbesinin alicenaplığı karşısında ezilen, asıl ortadan kayb olmak vazifesi kendisine düştüğünü takdir eden, fakat sevgilisinden uzakta yaşayamayacağım da hiss eden Stella bu çıkmazdan kurtulmak için bir tek hall çaresi buluyor: ölmek. En sevdiği kadının kendisi yüzünden hayatına nihayet verdiğini gören, ve bir an kendini kayb ederek geride ona muhtaç iki vucut, seven ve sevilen bir kadın braktığını unutan Fernando hotbince bir harekette bulunuyor ve o da intihar ediyor.

Foto: Süreyya

Saatçi den bir sahne

Stella nın sahnemizde temsili güzel ve muvaffakîyetli oldu. Dekorlar ve makyajlar geçen asrın Almanyasını yaşatacak kadar îtinalı idi. Ve Fernando nun karısı Sesil rolünde Bedia Muvahhit çok büyük bir muvaffakîyet gösterdi, içli ve Goethe nin çizdiği role çok muvafık bir tip yaşattı. Stella rolünde Neyyire, ve Lüsi rolünde Şayeste kusursuz oynadılar, yalnız eseri aksatan, H. Kemal bey tarafından oynanan Fernando rolü idi. Bu rol bir jön prömiye rolü değildir. Kendi boyun'a kızı olan Fernando rolünü Muhsin bulunmadığı için neden Emin Beliğ ve Galip beylerden biri üzerlerine almadılar? Talât bile bu rolde her halde daha fazla muvaffak olurdu. Sonra küçük çocuk rolünde uzun boylu Zehra hanım hiç münasip değildi. Bu rol hakîkî bir çocuk rolü idi.

Temsilde bü iki rol de aksamasaydı zafer daha tam olacaktı. Bununla beraber Darülbedayie ve Seniha Bedri hanıma bu Goethe gecesi için ne kadar teşekkür etsek azdır. Ne yazık ki haftalarca oynanabilecek ve oynanması lazım gelen bu eserin temsili ancak bir geceye munhasır kaldı.

ŞEHİR tiyatrosu Celal Esat beyin yazdığı ve bestelediği Saatçı ile senenin ikinci musikîli komedi tecrübesini yaptı. Bu eserin topladığı alkışlara, ve têmin ettiği hasılata rağmen, önceden söyleyelim ki, gerek metin ve gerek musikî îtibariyle Saatçı «Yalova Türküsü» nün çok dununda bir eserdir. Eğer muvaffakîyet alkış ve hasılatla ölçülseydi Şehzadebaşı tulûat kumpanyalarında halkı neş'esinden saatlerce tepindiren eserleri de beğenmemiz îktiza ederdi. Darülbedayi tulûat kumpanyalarının müşterilerini celb etmek siyasetini tâkîb etmek isteyorsa bunun çok yanlış bir sistem olduğunu iddia ediyorum, çünkü bu takdirde tulûat kumpanyalarından birine şehir tiyatrosu ünvanını vermekte ne mahzur vardı?

Saatçı namiyle Darülbedayi sahnesinde temsil edilen bu orta oyunumsu ve Musahip zadenin taklidi olan bu, müstehcen ve baştan sonuna kadar mânasız eserin hem aktörlerin, hem seyircilerin seviyesini alçaltmaktan, halkın nazarında tiyatronun kudsiyetini tamamiyle yok etmekten başka bir faydası yoktur. Operet terbiyesi halka bu neviden eserlerle verilemez. Köşelerinde sessiz sadasız çalışarak

Mariçaları, Lamaskotları temsil eden operet trupları halka operet mefhumunu çok daha nezih bir şekilde telkîn etmeye çalışmıştılar. Onların bütün yaptıklarını inkâr ederken ortaya Saatçı ayarında musikîli eserler çıkarmak Şehir tiyatrosuna yakışmaz. Esasen bu eserin musikîsi de derme çatma bir alafranga, alaturka, yüksek, orta, adi musikî halitasıdır ki heyeti-mecmuası insanın üzerinde hiç bir tesir uyandıramayor.

HER memlekette bir tiyatro buhranının şiddetle hüküm sürdüğü esnada ve Raşit Rıza trupunun geçen senelerde mevcut olmayan rekabetine rağmen Darülbedayi tiyatrosu sinesine bu mevsim her seneden fazla seyirci celb etti.

İrfan seviyemizin gitgide yükselmekte olduğuna atf ederek sevindiğimiz bu vakıada, acaba, bu mevsim şehir tiyatrosunun her seneden fazla bir halka inme siyaseti tâkîb etmesinin de hissesi yokmudur? Her şeyden evvel fiatlarda yapılan tenzilât, tenzilatlı tarife tatbîk edilen gecelerin çoğaltılması varidatı azaltmak değil bilakis artırmak neticesini vermiştir. Bu tecrübeden istifade ederek ve sarf edilen emeklerin beyhude heder olmaması, san'atkârların her zaman dolu bir salon önünde daha şevk ve arzu ile oynamak fırsatını elde etmeleri için bilet fiatlarını sinema fiatları ile rekabet edecek bir hadde indirmek yapılacak ilk ve en mühim iştir.

Foto : Süreyya

Saatçi'den bir sahne

1931-32 mevsiminin Darülbedayide diğer senelerden daha müsmir geçtiğini iddia edemeyiz. Bir defa, ilan edilen 9 têlif eserden ancak dördü oynandı. Mecmualarında defaatla têlif eserin azlığından şikâyet eden Darülbedayi gelen yerli eserlerin hepsini aynı mevsimde çıkarsa muharrirleri têlif eser yazmaya teşvîk etmiş olur. Senede iki üç piyes yazabilecek kabiliyette olduğu halde yazdığı bir tek eserin temsili de ertesi seneye bırakılan bir müellif bittabi mesaisini yavaşlatmaya mecbur olur ve bu da millî san'atın aleyhinedir. Têlif eser sevgisini, Darülbedayiin, yalnız sözle değil fiille de ispat etmesi lazımdır.

Darülbedayi bu mevsim zarfında yirmi eser çıkardı. Bunlardan dördü têlif, yedisi adapte ve dokuzu tercemedir. Ve bu eserlerin nevi îtibariyle tasnifi söyledir: 2 musikîli, 4 komedi, 1 manzum destan, 6 piyes, 3 facia, komedi ve 4 vodvil.

Têlif eserlerden mâda sahnemizde temsili bir kazanç add edilecek eserler: Namussuzlar, Kalbin Sesi, Maya, İş Adamı ve birer gecelik ömürleri olan Şarlatanla Stella dır. Yâni 20 eser üzerinden ancak dokuzu bir kîymet taşıyan eserlerdir. Bunlar arasında bir ikinci tasfiye daha yapmak kabilse de bu kadarla iktifa edeceğiz. Dikkatimizi celb eden bir nokta varsa bu sene lirik eserlere sahnemizde hiç yer verilmemiş olmasıdır. Yalnız Kalbin Sesi bir dereceye kadar lirik deye tavsif edebileceğimiz bir eserdi. Halbuki lirik eserler halk tarafından rağbetle karşılandıkları gibi fikir piyesleriyle beraber halkın seviyesini yükseltmeye de yardım ederler. İtiraz edeceğimiz ikinci bir nokta da klasik eserler verilmemiş olmasıdır. Filhakîka bir gece oynanan ve klasik deye tavsifi de doğru olmayan Stella müstesna, oynanan diğer eserlerin hemen hepsi nispeten yeni eserlerdir. Klasik trajedi ve komedileri ihmal etmemek ve her mevsim İngiliz, Alman, Fransız ve hattâ eski Yunan, Latin klasiklerinden bir iki numune vermek Şehir Tiyatrosuna düşen bir vazifedir.

Hüsün ve Aşk

Nesre çeviren : AHMET CEVAT

(Geçen nushadan devam)

Gönlünün sevdiği uyanık olduğu zaman yalvarmazdı, gam yanığına alışmıştı, şûle gibi güler yüzlü görünürdü; tatlı tatlı hikâyeler anlatırdı. Masallarla onu uyutmak isterdi. Göz yaşını saçı ile gizler, çimende akan derelerden bahs ederdi. Sevda teranesinde, Leyla ve Mecnun hikâyesinde "ırlardı."

Nihayet o yasemin yüzlü uyuduktan sonra kendi Mecnun a dönerdi. Bunda mâna aşikârdı :

Hüsün Aşk a âşık idi.

Baharın tasviri

Bir an oldu ki âlemi şûlelendiren bahar cihana Nevruz neş'esini verdi, dünya şenlikle doldu. Cenneti andıran yeşillik deniz gibi dalgalandı. Gül ile lale neş'e ve safa içinde idi. Her köşede mes'ut bir sabah hüküm sürerdi. Her konca Nevruz renklerine bürünmüştü.

Bilmem güneş ne şarap içerdi: çimen çiçekleri hep neş'e içinde idi. Yağmur yerine sanki gül rengi şarap yağmıştı. Yeni peyda olan bulutlar sünbüli hava içinde beslenirdi. Hava o derece nemli idi ki karanfil saksıdan feyz aldı, sünbül gül kokusu ile sulandı. Sanki zümrüt çeşmesi taşarak yeri kapladı, zebercetten gök kubbesi oraya aks etti. Şimşek öyle bir tatlı gülüşle güldü ki ay onun başına yemin eder oldu.

Mehtap süt derelerini akıttı, gümüş suyu ile cıva çalkandı. Bu hava insanı mahmur etti, kirpik uyku balına arı oldu...

Nevruz havayı nemnâk edince toprak üstüne papağan tüyleri döşendi. Gül koncası Ankaya yuva oldu.

Toprağın bereket verici hassası öyle kuvvet buldu ki gökteki ruhların fidana hasret çektiği zann edilirdi.

Bulutlardan her inci tanesi döküldükçe çimen çiçekleri sevindi, güldü.

Çiçek bahçesinde esen nesim misk idi. Erguvanlardan sanki dinmez kanlar boşanırdı. Cennet her tarafa yayılmıştı; gül dalgası ırmağa karıştı; Nisan seyli öyle taşarak aktı ki taş ve çömlek parçaları yuvarlanarak giden incilere benzediler...

O feyz ile kayalar gül rengi ipek gibi şâşaalandılar. Gülistandan çıkan her konca yerden ve gökten sır açtı. Gül bahçesi cennet haberini getirdi.

Nesim İsrafil oldu, yerin bu mahşerini diriltti. Bülbül gibi gönlünün şevkî geldi, güle sırrını söyledi.

Sucan yaseminden renk alırdı, yaseminin yanağından kan damlardı. Gül ve karanfil gizli gizli öpüşür, sünbül nerkisleri kucaklardı.

Çiçek bahçesinde fısıltı peyda oldu: sırlarını nesime ifşa ettiler. Hercai menekşe coştu, derhal kalem ve yazı sustu. Nerkis şaraptan, neyden sır açtı, krallar tacından inciler saçtı. Serkeş çınar alın kaldırdı, içinde ateş olan bir söz söyledi. O haberle lale gönlünün yarasını yaktı, gülün çırağı aşiftelendi. Yer ve gök figanla doldu; fakat çiçeklerin bu sohbeti aşikâre olmadı.

Dolaştıkları Mesire

Havanın tesiriyle Aşk ın gözleri şevk içinde idi. Hüsün e de başka halet geldi. Her ikisi tenezzühe ihtiyaç duydu; o iki parlak çirağ mâna mesiresine devama başladı.

O mâna mesiresi öyle bir yerdi ki suyu menekşe, toprağı amber. O cennet bağı, o yeşil ve neş'eli yerin toprağı Adem in toprağı idi. O bağın fidanları baştan başa *sidre* bir ham eriği yeşil gök kubbesi gibi idi. Yeşil otlarının uçları tükenmez

ömür; çiy daneleri birer yıldız, koncaları birer güneş. Işık denizi bir kızıl gülüstan... Onda gökten inen ayet kandili parıldar, Cebrail in tüyleri çimenlerine döşenmiş. Şehbazları îmanın gece kandili, son baharda açan gülleri canın cevheri, zerrenleri cevahir denizine kîymet, nerkisleri cennet yadigârı.... O güllü çimene çiçekli yeşil Kişmir şalı demek ne dun bir tâbir! O çiçek bahçesinin gece bekçisi Merih yıldızı; ayın ondördü oranın ay çiçeği; elmâ ve turunç ağaçlarının meyvaları hazne hazne mercan ve akîk.

Tarlaları yıldızla döşenmiş; orada elmas çakıl taşından fazla. Sahrası, çölü hercai menekşe ile kaplı, nice güzellik yuvası. Muhayyilenin yaratabileceği bir güllük ki gül koncaları al kanatlı bülbül. Nice güzellikler kirpiklerini oraya süpürge etmişler. Gül yanmış kandil olunca elbette yağı *sahba* (nectar) olur. Mecnun söğüdü zülfünü dağıtınca Leyla ya çöl yolunu tutmak düşerdi. Selvisi boyunu gösterince kîyamet gelir, ayağına düşerdi...

Şeftalisi dilber yanağı denmekle mâruf, gül beyazı; sulu ve lezzetli armutlar o bağı iska eder; kayısıları Leyla dudağı renginde; her vişnesi yakut küpe. Her otu Kişmir baharı levhası gibi yazsız kışsız. Siyah eriği hayat suyu. Sümbül nesteren yanağında kâkül, karenfil de onun tarağı. O bağda laleler baştan başa kırmızı taç giymiş bostancıbaşılardı.

Doğanı (şehbazı) ava alışmamış, yalnız tavuslar ve fezanlar avlar. Hüthütlerinin, başlarında Cem gibi taç var; keklik ve *dürraç* oranın perisi, askerleri... O bağ feleğin güneşinden ve ayından müstagni idi.

Orada mubarek bir havuz vardı; mevla, o cenneti baştan başa o feyz havuzunun gümüş suyu ile sulamıştı. O havuzda türlü türlü haletler gizliydi; gümüş aynasına her an başka bir âlem tasvir olunurdu. O havuza, Felek, mebhut bir halde, münakis olurdu... Hasılı o ferahlı gülbağı şairlerin ruhu kadar pâk idi.

O mesirenin Mihmandarı olan Söz

Genç ruhlu, zeki ve kurnaz bir ihtiyar oranın mihmandarı idi; ismi Söz, kendisi muhteremdi; Felekten evvel yaratılmıştı. Hüsün nedir; Aşk nedir bilirdi. Sıcağı soğuğu tecrübe etmişti. Canın da cananın da sırdaşı idi.

...Doğru yolu göstermede ve doğru yoldan saptırmada benzeri nadirdi. İstese, silahsız zırhsız, sulhu harbe galip getirir, lutfu-ihsan ettiği zaman ölüm ile hayatı birbirine can ve canan eylerdi. Gâh dev olurdu gâh peri; gâh denizi alırdı gâh karayı.

Yolunu sapıtmış olanlara yol gösterirdi, kimsesizleri himaye ederdi; gâh âlim olurdu gâh şair, gâh derviş olurdu gâh büyücü. Fermanına yês ve şevk mahkûmdu; emriyle gâh sevinç gâh matem yaşları akardı... Zekâsının vasıfları söylenilmez, mânaları var ki kimse bilmez. "Muhtaç ona cümle halkı-âlem, onunla bulur hayatı adem.." Efkâra göre teselli verir, aynaya göre sureti görünür. İstediği zaman bir anda zıddı zıdda sebep yapar.

Gâh mihnet kuyusunun esiri gâh Mısır devletinin azizi (veziri) olmuştur.

Söz ün şanı bu kadarcık değildir, onun vasıfları yalandan bile daha uzundur.

Sözü ihsan eden cenabı-haktır, insan bu armağana müstahaktır.

"Evsafı-hudaya gayet olmaz,

"Feyzi-Sühana nihayet olmaz„...

Her devirde Sözün bir iki mümessili şair elbette beyan vadisinde mûcizeler gösterir.

Şair demek gönülden anlayan demektir, hoş hal ve mûtedil demektir. Yoksa şeytanın artıklarını yiyen bir takım reziller gönlün ilhamına aşina olurmu?

(Bitmedi)

Terbiyeli Deniz Arslanları

Bir Köpekten daha Sevimli

KALİFORNYANIN San Diego hayvanat bahçesinde bunların terbiyesiyle uğraşılıyor ve muvaffakiyetli neticeler alınıyor. Müessesenin müdürü Çarls diyor ki:

Deniz arslanları ile deniz ayıları birbirlerine benzerler, fakat deniz ayıları vahşidir ve terbiye kabul etmezler; deniz arslanları ise köpek kadar zeki ve terbiyeye müsteittir.

Deniz arslanları kısa tüylü, uzun başlı olur, insana kolayca alışırlar. Tabii, terbiye etmeden, insanın ihtiyatsızca elini onlara uzatması pek tehlikelidir: çünkü köpeklerdeki kuvvetli dişler bunlarda da vardır.

Deniz arslanının yavruları kolay elde edilir, fakat anasız beslenmeleri mümkün değildir. Hemen hepsi ölürler. İki üç yaşındaki yavrular tam terbiye kabul eder çağa gelmişlerdir.

Tutulan ve esaret altına alınan deniz arslanı evvela yemek kabul etmez. Üç dört gün, hattâ bir hafta ağzına hiç bir şey almayanları görülür. Deniz arslanının yemeğe başlaması terbiyesinin üçte birini teşkil eder. Ondan sonra, sabırla, tedricî olarak onlara birçok oyunlar ve hareketler öğretilebilir. Sese alışırlar ve itaat ederler.

Onları bir harekete alıştırmak için, mülayim tavırla, aynı tatlılıkla lakırdı söylemek, tekrarlamak lazımdır; itaat edince de hayvanın ağzına mükâfat olarak taze bir balık atılır.

Günde iki okka balık her biri için kâfi gıdadır.

Sıhhat ve Güzellik

GEÇEN ay cilt güzelliğini têmin için atılacak ilk adımdan, esaslı temizlikten bahs etmiştik. Karilerimiz arasında tavsiye ettiğimiz usulleri tatbîk edenler varsa aynalarına tenkît nazarlarını çevirdikleri zaman bu bir aylık zahmetlerinin mükâfatını görmüşlerdir.

Bugün de sivilcelerden ve kara noktalardan bahs edeceğiz. Bunlar, bâzan, uzvi bir hastalık neticesi olurlar; o zaman tedavi çareleri doktorların elindedir. Fakat büyük bir ekseriyetle bunlar da bir hastalık değil, yine fena temizlenme usullerinin neticeleridir ki o zaman onlardan kurtulmak her akıllı ve dirayetli kadının elindedir.

Evvela görüyoruz ki sivilceler ve kara noktalar daha fazla yağlı ciltlerde oluyor. Bunun sebebi aşikârdır. Cilt fazla yağ ifraz ediyor, bu yağlar mesamatı tıkıyorlar, orada tozla karışıyorlar ve kara noktalar hasıl oluyor. Bu esnada, ecnebi bir madde, toz, girdiği için ve yağla hall olup kaldığı için mesamat da genişleyor ve tabiatiyle tekrar ve daha çok miktarda toz biriktirmeğe müsait bir hale geliyor. İşte bu toz ve yağ birikintileri kara noktalardır.

Şimdi bunlara çare — kızmayın, tekrar edeceğiz; bu o kadar mühim ki fazla tekrar etmemek kabil değildir — her şeyden evvel temizliktir.

Cildin fazla ifrazatını gerek bol köpüklü su ile gerekse kremle — geçen ay târif ettiğimiz surette — tamamen çıkarmak, bu suretle mesamatın büyümesine ve kirlerin toplanmasına mâni olmak lazımdır.

Bir de kara noktaları hiç bir zaman hiç bir vesile ile sıkmamağa gayret etmelidir. Bu çok defalar, güç mukavemet edilir bir îtiyat haline girer. Halbuki kara noktaları sıkıp içlerindeki mayii çıkarmak ancak mesamatı genişletmeğe ve tekrar kir ve tozla dolmağa âmade bir şekle sokmağa yarar. Bundan başka, bir mikrop kapıp iltihap yapmak, bir sivilce çıkarmak tehlikesi fazlalaşmış olur. Eğer îtiyada mukavemet edemeyip aynı sakîm usul tâkib edilirse, sıra birer birer sivilceleri sıkıp onların deliklerini genişletmeğe gelir. Bu usul heder olmuş emek olmakla kalmaz, iltihabı cildin altındaki guddelere sirayet ettirip, tahriş edilmiş noktanın her tarafında birçok sivilcelerin çıkmasına meydan vermiş olur.

Buna mâni olmak için cildi fevkalade temiz tutmaktan başka, bir de hareket têmin etmek lazımdır. Çünkü âtıl kalan cilt damarları hayatiyetini kayb eder, ifrazatı harice atamaz. Her temizlenmeden sonra parmak uçları ile — geçen ay târif ettiğimiz gibi — çeneden kulaklara doğru, ve aşağıdan yukarıya doğru hareketlerle cilde masaj yapmalıdır. Her hafta bir defa yüzü kaynar su üstünde tutup buhar banyosu yapmalı, ve hafifçe kuruladıktan sonra üstünde bir parça buz gezdirmeli.

Temiz bir cilt böyle teşvîk edilirse canlanır, faaliyete geçer, yabancı maddeleri atar; parlaklık kesb eder.

Eğer sivilceler beyaz bir baş gösterirse bunu alevde sterilize edilmiş bir iğne ile delmek kabildir. Uğuşturmadan hemen üstüne bir parça steril gaz bezi koymak şarttır. Bu ameliyeyi yaparken ellerin de yıkandıktan sonra ispirto ile çalkalanması lazım geldiğini söylemek istermi?

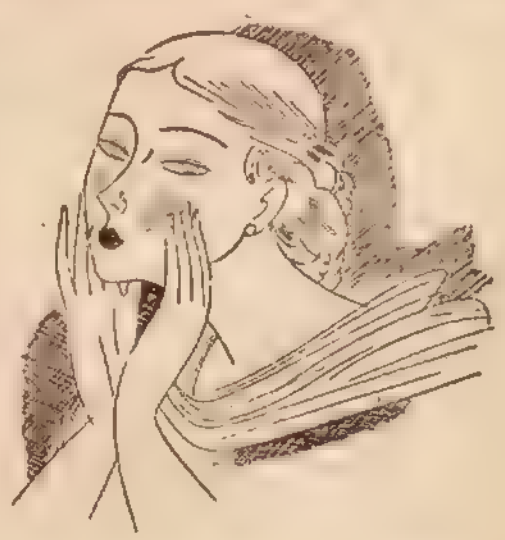

Elbise Kalıpları

Çocuk elbisesi 5,6 yaşlarında kızlar için biçilmiştir.

Diğer elbiseler şu ölçülere göre biçilmiştir:

arka (bele kadar)	-	37 sm.
Ön » »	-	40 sm.
Beden (göğüs üstünden)	-	96 sm.
Bel etrafı	-	68 sm.
Kalça (belden 16 sm. aşağı)	-	104 sm.
Kol (önden	-	46 sm.

Kalıplarda dikiş payı yoktur.

Kumaşınızı biçmezden evvel fena salaşpurdan biçip kendinize göre lâzım gelen tadilâtı yapın, sonra kumaşınızı biçin.

Kalıp parçalarını gösteren küçük resimlerde ok işaretleri kumaşın boy istikametini gösterir. Biçerken bunlara çok dikkat etmek lâzımdır.

1

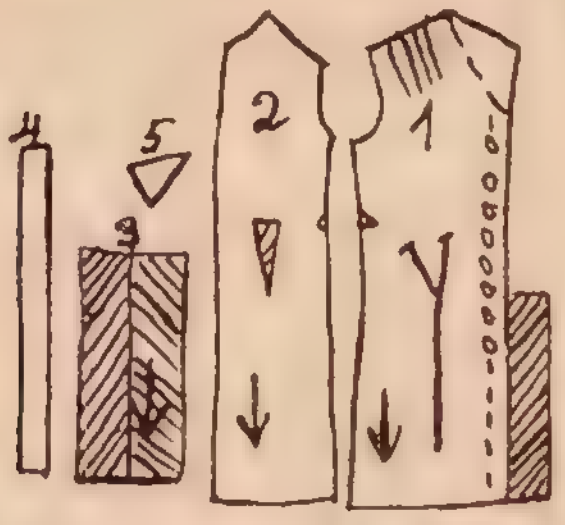

Kolsuz yazlik elbise

1- ön
2- aska
3- pli parçasi
4- Kemer
5- cep

2

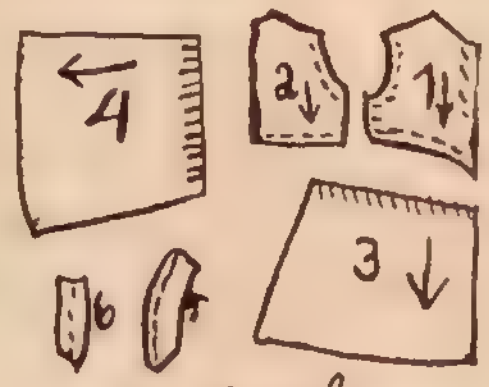

Çocuk elbisesi

1- beden ön
2- beden arka
3- etek ön
4- etek arka
5- yaka
6- düğme yeri

3

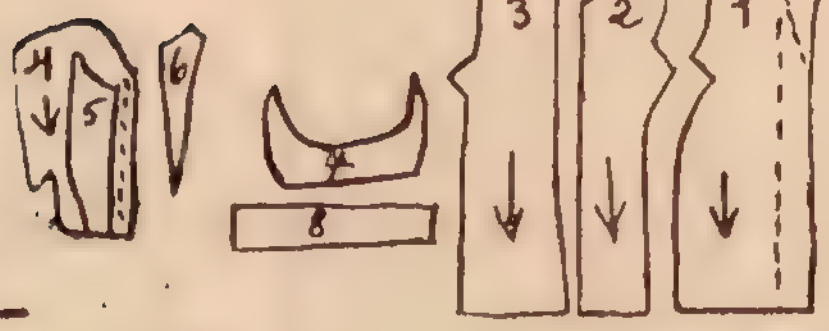

Pardösü

1- ön
2- yan
3- arka
4- kol
5- kol (küçük kismi)
6- arka ortasi
7- kol kapagi
8- yaka

4

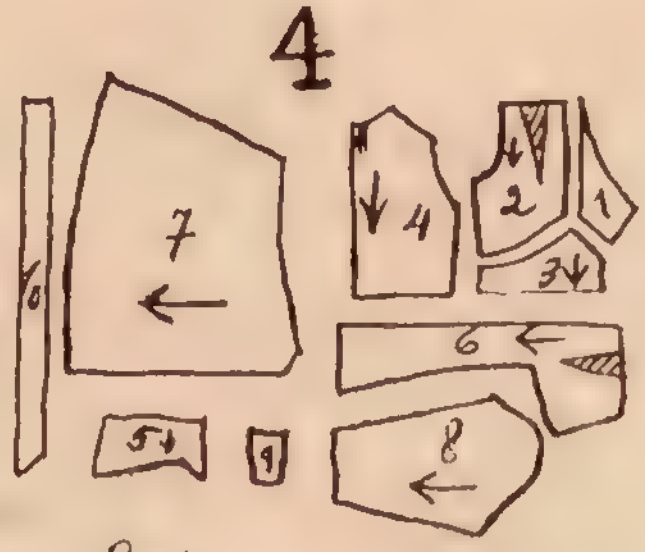

1,2,3,4- beden
5,6- amfiyosman
7- etek
8- kol
9- kol parçasi
10- kemer

KARİLERİMİZE:

Bu patronlar biçilmiş olarak idarehanemizde emrinize âmâde tutulmaktadır.

Aşağıdaki *Patron kuponu* na, istediğiniz patronun numarasını yazıp bize gönderiniz.

Patron ilk posta ile adresinize gönderilecektir.

Bu kuponla, 4 patrondan yalnız bir tanesi istenebilir.

№ 43

Patron Kuponu

Patron numarası : .....

İsim : .....

Adres : .....

Şehir : .....

BAHAR MODELLERİ

1— Bu mevsim çizgili kumaşlar çok göreceğiz. Bu modeldeki gibi amudi ve ufkî kullanarak güzel neticeler elde etmek kabildir. 90 sm. eninde düz kumaştan 1 m; çizgili kumaştan 3,50 m. lazımdır.

2— Benekli kumaşlar da çok güzel modellerde kullanılabilir. Bu modelde beden biçimi bilhassa narin ve zarif gösterecek bir şekilde çizilmiştir. 90 sm. eninde düz kumaştan 2 m; benekli kumaştan 3,50 m. lazımdır.

3— Geniş robalar omuzları geniş gösterip belin inceliğini meydana çıkarıyor. 90 sm. eninde çizgili kumaştan 3m. düz kumaştan 1m. ve 2m. kordele lazımdır.

4— Bu modeldeki bolero biçimi beden arzu edilirse çeneye kadar iliklenebilir. 90 sm. eninde kumaştan 3 m. 25 sm. lazımdır.

5— Bu model iki sıra düğmesile, geniş reverlerile bedeni bilhassa narin gösteriyor. Yan plileri genişlik veriyor. 90 sm. eninde kumaştan 3 m. lazımdır.

6— Bu modeldeki geniş pelerin arzu edilirse başka bir elbise ile giyilebilir. Elbise için düz şifon kullanabilirsiniz. 90 sm. eninde düz kumaştan 1 m. 25 sm; çiçekli kumaştan 3 m. lazımdır.

Abonelerimize Kitap Hediyelerimiz.

Bu hediyeleri alan abonelerimize
"Muhit" in nushası yalnız 15 kuruşa gelir.

Hediye ettiğimiz kitaplar

Sefiller	*Viktor Hügo*	175
Küçük Erkekler	*Louisa Alcott*	175
Eyi Zevceler	„ „	150
Küçük kadınlar	„ „	150
Abraham Lincoln		85
Sevgili Düşman	*Jean Webster*	75
Mütareke Acıları	*K. Şükrü*	75
Cesur Kaptanlar		60
Kölelikten Kurtuluş		60
Kutu Kitabı		60
Spor Ruhu		50
Zindelik Atlası		50
Odise	*Homère*	40
Monnavanna	*M. Maeterling*	30
Anormal Çocuk	*Naci*	75
San'atkârlar	*Nahit Sırrı*	30
Onar Mısra (Şiirler)	*Yaşar Nabi*	25
İkimiz („)	„ „	25

Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi Neşriyatından:

Yeni Rusya	*Falih Rıfkı*	150
Kızılcık Dalları	*Reşat Nuri*	125
Zeytin Dağı	*Falih Rıfkı*	125
Olağan İşler	*Reşat Nuri*	100
Yaprak Dökümü	„ „	100
Örümcek Dede	*Jean Webster*	75
Genç Kızlara muaşeret usulleri	*Feliha Esat*	50
Mektep Oyunları	*Ali İlhami*	50

İstediğiniz kitapları seçerek bize bildirirsiniz.

İsteyeceğiniz kitapların fiatı abone bedelini geçecek olursa aradaki farkın yalnız yüzde 50 si abone bedeline ilave olunur.

Kitap hediyesiyle abone olmak şartları

480 kuruş ile: Bir senelik abone ve 300 kuruşluk kitap
240 kuruş ile: Altı aylık abone ve 150 kuruşluk kitap
125 kuruş ile: Üç aylık abone ve 75 kuruşluk kitap

MÜHİM: İsteyenlere meccanen bir numune nushası gönderilir.

Tenzilatlı ve hediyeli tarifemiz yalnız şahslara mahsustur. Mektep, kütüphane gibi kollektif müesseseler bu tenzilattan istifade edemezler.

Abone olmak için kuponu doldurup bize göndermek kâfidir.

Muhit in Abone Kuponu

Gönderilen para:
İstenilen hediye:
Abonenin ismi:
Adresi:
Şehri:

Yeni Eserler:

ANORMAL ÇOCUK

(Y. M. M. Muallimlerinden) NACİ

TERBİYEDE Anormal çocuğun mevkii çok mühimdir; böyle olduğu halde şimdiye kadar bu içtimai meseleye dair hiç bir kitabımız yoktu. Genç terbiyecilerimizden Naci beyin têlif ettiği eser millî kütüphanemiz için cidden kîymetli bir hediye olmuştur. Bütün muallim ve hususile başmuallimlerin bu eseri görmelerini tavsiye ederiz. Her halde Terbiye ile meşgul zat ve makamların, bu eserinden dolayı Naci beyi takdir ve tebrike layık göreceklerini ümid ediyoruz.

Umumi Kütüphane
Çocuk Edebiyatı
Ecnebi Müellifler Külliyatı

Henüz kâffesi şaheserlerden seçilen bu üç seriye ait neşriyat memleketimizde az görülen bir nefasette çıkmaktadır.

Ecnebi Müellifler Külliyatı 25 er, Umumi Kütüphane ve Çocuk Edebiyatı 10 ar Kuruşa satılmaktadır.

Umumi Kütüphane Külliyatı

1— Küçük Deniz Perisi
2— Casus Çocuk
3— Dilenci
4— Mustatil Sandık
5— Kışla Hayatı
6— Divin
7— İki Zavallı
8— Jorinda ile Jorindel
9— Helena fon Sidov
10— Mesut Prens

Çocuk Edebiyatı

1) Kanada Çayırlarında
2) La Fontaine in dalgınlıkları
3) Siberya içerlerinde
4) Denizin Dibinde
5) Harikulade bir çocuk
6) Burun Ağaçı

Ecnebi Müellifler Kölleksiyonu:

1— Arkadaşım. 2— Wilhelm Tell. 3— İnsanlığın başlangıçları (1 inci Kısım). 4— İnsanlığın başlangıçları (2 nci kısım).

Sıhhat ve hayatın yegâne ilacı

Dantos
Hasan Diş Mâcunudur!

Dişlere ebedi hayat verir, inci gibi beyazlatır, çürümekten korur. Diş etlerini kuvvetlendirir. Diş ağrı ve nezlelerine, ağızdan gelecek her hastalıklara mani' olur. DANTOS diş mâcunu yalnız memleketimizde değil, Avrupada da şöhret almıştır. Altın madalya, nişan, takdirnameler birinciliğini ispat eder. HASAN ECZA DEPOSU nda yirmi Kuruşa satılır. Her yerden Dantos Hasan diş mâcununu musirren isteyiniz.

Yavrunuzun gürbüz olmasını istemezmisiniz?

Hasan Kuvet Şurubu

İçiriniz. Bu şurup, büyük küçük, yaşayan her insan için hayat, sıhhat ve kuvvettir. Kansızlık, romatizma, verem, kemik ve göğüs, damar, ademi-îktidar, sinir hastalıklarına karşı koyduğunu bütün DOKTORLAR tasdîk ederler.

Hasan Ecza Deposu.

FAYDA

HASAN

Sinek, tahta kurusu, güve ve sair haşarati kökünden imha ve izale eder. Kokusu latiftir; kat'iyen leke yapmaz. San'at ve rekabet sahasında kazandığı muvaffakiyet üzerine birinciligi ihraz etmiştir. Yerli malıdır ve emsaline nazaran yarı yarıya ucuzdur. Tesiratı-mühlikesi kat'idir. HASAN ecza deposu.

Amerikan Kadını

(38 inci sahifeden devam)

zırlar. Eğer geç kalırsa konserver hazırdır: domates salçaları, çorbalar, tavuk, sebze, salata, yemeğe dâvet edeceklerse klübe dâvet etmeyi tercih ederler. Yemekten sonra hep birlikte sinemaya gidilir. Amerikalılar yanlızlığı sevmedikleri gibi musahabeden de hazz etmezler.

Eğer zevç ve zevce yalnız kalırlarsa radyoyu açarlar ve yahut her biri kendi başına sokağa çıkar, ahbaplariyle buluşur veya bir seyir yerine gider.

ÇOCUKLAR

Böyle ailelerde coçuklar varsa halleri ne olur?

Zengin ailelerde mes'ele kolay hall olunur: küçükler dadıya, büyüyünce mektebe teslim edilirler. Bâzı ana mektepleri varsa da adetleri azdır.

Bu ihmalden dolayı bir Amerikalıya ızharı - hayret ederseniz cevaben; erkeklerin maaşı yüksek olduğundan kadınlar ayrıca çalışmaya mecbur olmadıkları için evde oturduklarını ve çocuklarına baktıklarını söylerler. Vakta bir çok ailelerde ahval böyledir, fakat şehir meydanları ve bahçeleri az olduğundan çocukların çoğu sokakta oynarlar. Ve öyle serbest bırakılırlar ki terbiyeden tamamiyle mahrum kalırlar. Ancak 16 yaşına gelip de darülfununa devama başlayınca medeniyet ve terbiye çerçevesine dahil olurlar.

Kız kollejlerinde görülen sây ve îkdam, mânevi ve bedenî sıhhat ferahlı bir muhit teşkil eder.

Müreffeh ailelerin kızlarının kollejde aldıkları terbiye kendilerini tahsillerini ileri götürmeye sevk eder. Birçok kadınlar konferanslara, darülfünun kurslarına devam etmektedirler. 1920 den beri rey sahibidirler. Men'i- müskirat kanunu kısmen kadınların eseridir. Bu memnuiyetin leh ve aleyhinde çok sözler söylenmişse de şu muhakkaktır ki içki yasak olalı bir moda, bir snobizm hükmünü almıştır. Evvelce içki içmeyi hatırına getirmeyenler şimdi inat olsun deye içiyorlar.

Maamafi hususi ve umumi işlerde kadınlar henuz hakim bir vaziyette değildirler.

Rip Van Winkle

(16 ncı sahifeden devam)

"Ah, o da az zaman sonra, sizlere ömür, vefat etti; bir gün sokaktan geçen bir satıcıya küçük bir alış veriş yüzünden öyle kızdı, öyle kızdı ki beyninde bir damar çatladı, anide öldü."

Betbaht adam nihayet dımağından en ağır endişenin silindiğini duydu. Kendini daha ziyade tutamadı, kızını ve torununu kucakladı:

"Babanız, benim, deye haykırdı; vaktiyle genç Rip Van Winkle idim, şimdi de ihtiyar Van Winkle im. Kendi köyümde Van Winkle i tanıyan kalmadı mı?"

Orada bulunanlar dona kaldılar. Bir ihtiyar kadın kalabalıktan ayrılarak yanına geldi, elini kaşına götürerek ihtiyarı inceden inceye süzdü: "Ta kendisi. A! besbelli, ayol, ta kendisi. Kırk yıllık komşumu tanımazmıyım? Rip Van Winkle in ta kendisi! Köyüne hoş geldin, komşu; şu yirmi seneyi nerelerde geçirdin?"

Rip in anlatacak yirmi yıllık değil yalnız bir gecelik hikâyesi vardı. Herkes küçük dilini yutacak derecede istiğraplarla bu hikâyeyi dinledi, işitenler işitmeyenlere anlatttı. Nihayet sıhhati, meşhur Felemenkli müverrih Peter Vanderdrik torunlarından köyde oturan bir ihtiyarın alimane şehadetiyle de têyit olundu. Dedesi müverrihin bizzat kendisinden duymuştu: Kaatskill dağları tekin değildi; onlarda acayip mahlûkat eksik olmazdı. Memleketin kâşifi Hudson tayfasiyle her mehtapta buraya gelir, bir "Piyale alemi eylerdi". Artık bu tarihi ihtiyar herkesin dostu bir kahraman olmuştu.

Kızı onu yanına aldı. Temiz, rahat, döşeli dayalı bir evi vardı; eskiden omuzuna tırmanan yumurcaklardan biri damadı olmuştu. Köyün en bakımlı çiftliği onundu. Oğlu, tam kendi modeli, isminin varisi olan oğlu; kendisine Rip Van Winkle deye gösterilen adam da damadının çiftliğinde çalışıyordu, ama o da babası gibi kendi işinden başka her işe karışmak verasetini almıştı.

İhtiyar Rip için artık görecek hiç bir iş yoktu; boş vaktini rahat geçirebilecek bahtiyar yaşa gelmişti. En ziyade yetişmekte olan yeni nesil arasında küçük dostlar kazandı, onlarla geçirdiği saatler en mesut zamanları idi.

Her gün yine kahvehanenin avlusundaki peykenin üstünde, eski yerine geçiyor; köyün aksakallarından ve "muharebeden evelki, tarihî şahsiyetlerden biri" gibi herkes tarafından hürmetle selamlanıyordu. Fakat uyuşukluğu devrinde nasıl bir inkilap muharebesi olduğunu, silahlanan halkın İngiliz boyunduruğundan nasıl kurtulduğunu, artık kral üçüncü Jorj un raayasından olmayıp Birleşmiş Devletler Cumhuriyetinin hür bir vatandaşı olduğunu anlayıncaya kadar epey zaman geçti.

Rip politikayı seven insan değildi. Bereket ki inkilaplar, muharebeler hep uyuşukluk devrinde gelmiş geçmişti. Şimdi, hele, boynu yalnız kralın değil karısının da boyunduruğundan kurtulmuştu.

Rip, hikâyesini Mr. Doolittle in oteline gelen her yeni yolcuya anlatırdı. Evvela, başta, her anlatışta bâzı yerlerini değiştirdiği fark olunmuştu, fakat uyuşukluktan uyanması eyice istikrar bulduktan sonra hikâyeyi de benim anlattığım şekilde tespit etti, ve onu, bütün köyde ve civar köylerde, harfi harfine ezberlemeyen erkek, kadın, çocuk kalmamıştı. Bununla beraber aklını kaçırdığına hükm edenler ve söylediğine inanmayanlar da vardı. Yalnız aslen Felemenkli olanlar bu masala bütün îmanlariyle itikad ediyorlarlardı, hattâ bugüne bugün ne zaman Kaatskill dağlarında gök gürlese "Hudson tayfasiyle beraber dokuz çomak oynayor" sözünü tekrar ederler. Ve buranın her kılıbık kocası, evlilik yükü omuzlarının üstüne fazla ağır bastığı zaman: "Ah, ne olurdu, Rip Van Winkl in piyalesinden ben de bir cur'a içeydim," temennisini ızhar eder.

Şeker hastalarına mahsus

Hasan Gulten Mâmulâtı

Hasan gluten ekmeği, bademli Hasan gluten ekmeği, Hasan gluten gevrekleri, Hasan gluten makarna ve şehriyeleriyle unu ve Hasan diyabetik çıkolatasını bilcümle gluten mustahzaratına tercih eylemeniz lazımdır. Çünkü Hasan gluten mâmulâtı yerli ve saf unlarla yapılmış e Etıbba kongresinin kabul eylediği formülde istihzar edilmiş olup etıbbayı-muktedire ve meşhurenin takdiratını ve yüzde 60-80 miktarında saf gluteni havi olduğu kimyagerlerin raporları ile sabittir.

HASAN KOLONYASI

Halis limon ve turunç çiçeklerinden müstahzar bir harikai-san'at olup 90 derecedir. Hastalara şifa ve hayat bahş eder. Sinir, baygınlık, helecanı-kalb, nezle, baş ağrısı zamanlarında bir hayat arkadaşıdır. İnce kadınlar, ihtiyar nineler için ebedi bir ihtiyaçtır. Tuvalet âleminde büyük şöhreti olup bir defa istîmal etmekle anlaşılar. Memleketimizin büyük ricali, ecnebi mahafil Hasan Kolonyası istîmal etmekte olup bu ruhnuvaz Kolonyanın sahibini tebrik ve takdir etmektedirler.

Hasan Kolonyasının namından istifade etmek isteyen bâzı kimseler aynı namda başka bir Kolonya çıkarmışlardır. Dikkat ve ihtiyat ile hareket edilmesini, aldanılmamasını ve taklitlerinden sakınılmasını tavsiye ederiz. Hasan Ecza Deposu.

New York da Tiyatro

(20 nci sahifeden devam)

taklitleri vucuda gelmekte ve bunu yakında Berlinvari ifratların tâkîb edeceği tahmin olun maktadır. Lakin puritanizm (Müfrit ahlâkçılık) ölmemiştir: *Bourdet* nin piyesinin men'i böyle bir tezahurdur.

Avant-garde ı yaşatan O'Neill halka hitab etmeye başladı. Onda harikulade bir teknik kabiliyeti vardır. En canlı bir muhayyileye sahiptir. Amerikan cemiyetinin maceralı bir hayat esnasında tanıdığı bütün sınıflarını tasvir eder ve maharetsiz değildir. Avrupayı inkâr ediyorsa da ondan çok istifade etmiştir. Bol bol istifade ettiği bütün Alman ve Rus teknik tarzları müstesna O'Neill *Lenormanda*, *Pirandello* ya çok borçludur Strange Juterlude isimli eseri Joyce un dalilî monoloğunun sahneye çıkarılmasıdır. Fikir piyeslerinde O'Neill iptidaidir. Son piyesi Dynamo da fennin Allahın yerine geçip geçmeyeceği meselesini mevzuu-bahs ediyor ki yirmi seneden beri Avrupada artık kimse bununla meşgul olmayor. Hayran bir seyirci kitlesi onu dinleyor. Bizde ancak beş defa temsil edebilecek fikir piyesleri orada hasılat yapıyor, Reinbardt (Amerikada bir peyganber gibi telekkî ediliyor) tarafından sahneye konulan Mûcize isimli eser de öyle. Esasen Paris de oynanan Amerikan eserleri bunlar değildi; tezler, betbinlik, mâlûm hakîkatler bizde luzumundan fazladır; Fransız halkına lazım olan basit ve hattâ adi, lakin New York ruhunu taşıyan piyeslerdir.

New York da olduğu kadar ecnebi tiyatroları hiç bir yerde yoktur. Alman, Macar, Espanyol trupları; üç italyan, altı Yiddish tiatrosu vardır. Moskuva gibi New York da temaşa hayatının kesafetini musevilere medyundur. Ondokuzuncu asır sonunda merkezî Amerikadan musevi muhacırlarının gelmesini hemen muteakîbendir ki Amerikan tiyatrosu dünyayı fethe çıkmıştır. New York da ancak birkaç fransız turnesi görülür ve bunlar pek az rağbet bulur, Sarah ve Rejane ın ölümünden sonra Guitry ler New York da takdir edilen yegâne fransız aktörleridir. Bununla beraber Copeau da orada eyi bir şöhret yapmıştır.

Harlem deki zenci tiyatrolarına cuma, akşamı yarı gece temsili müstesna, umumiyetle beyazlar gitmezler. Bu temsiller Manhattan ın görülmeye seza şeylerinden dir. Hemen daima aynı nükteler, aynı kaba tesirler, lakin bej, kurşuni, çıkolata renkli aktörler sahnede hareket ettikçe sanki salondaki seyircilere taze bir bayatiyet verirler. Tablolar ecele ile birbirini tâkib ederken insan oyunun süratinden, renkli aktörlerin sari teheyyücünden, ağızlarından nağmeler gümüş paralar gibi düşen zenci kadınlardan, yorulmak bilmez uzuvlarının elastikiyetinden, bir bomba gibi patlayan kelimelerinden, makineli tüfekler gibi çatırdayan kahkahalarından usanmaz. Ve bu tiyatroların seyircileri de reçelci kavanozları gibi tatlı renkli entarileriyle zenci kadınlar ve fazla parlak plastron boyun bağlariyle 335 inci sokağın şık delikanlılarıdır. Zenci tiyatrosunun hissî veya realist komik sahnelerin garabet ve hakîkiliği bâzan ulvi denecek kadar güzeldir; bâzan klasik temsiller de verirler, hiç unutmam bir *Othello* seyr ettim ki pembe esvabı içinde *Desdemona* bizzat Othellodan daha siyahtı.

Hem yemek... Hem ilaç!

Hasan Zeytin Yağıdır

Halis ve saftır. *Kum, taş, böbrek, safra, sarılık ve kara ciğer hastalıklariyle zayıflığa karşı en kuvvetli* **ilaçtır. Nefis ve şerbet gibi tatlıdır.** Salatada, mayonezde, yemeklerde, hattâ tatlılarda pilavlarda bile kullanabilirsiniz. Bilhassa miyde rahatsızlığı çekenler yemeklerde yalnız Hasan zeytin yağını istîmal eylemelidirler. Londra, Roma ve Fransada en büyük mükâfat kazandığı resmen musaddaktır.

ABONE ŞARTLARI
Türkiye için:
Seneliği 6 lira
Altı aylığı 3 lira
Üç aylığı 1.50 lira
Ec. Memleketler için
Seneliği 4 dolar
Altı aylığı 2 dolar

MUHİT

Resimli Aylık Aile Mecmuası
Baş Muharrir: AHMET CEVAT
Adres: *Dilsizzade Hanı, No. 1—2*
Telefon: 24118-Pošta Kutusu 706

Muhit Neşriyat Limited Şirketi tarafından neşr olunur.

Hediyeler ve tenzilat yalnız şahıslara mahsustur.
Her nushada: metin harici tablolar bulunur.

Fihrist

Muharriri Sahifesi

Edebiyat, San'at, Lisan:

Beynelmilel Amerika sözleri *Ahmet Cevat* 1
Washington İrving 17
Amerika musikîsi (1) 47
Hüseyin Rahmi Bey anlatıyor *Hikmet Feridun* 59
Darülbedayide *Yaşar Nabi* 63

Tarih:

Amerika tarihinde iki büyük sîma *Nahit Sırrı* 50
Koca Mîmar Sinan *Reşat Ekrem* 61

İlim ve Fen:

Maşinizm nedir? (2) *Claude Blanchard* 27
Amerikanın başka bir cephesi (2) *Ahmet Kasdi* 36

Hikâye, seyahat ve Tiyatro:

Amerikaya seyahat *Roger Franq* 4
Göklere baş çekmiş binalar *Paul Morand* 8
Rip Van Winkle *Ahmet Cevat* 12
New York da tiyatro *Yaşar Nabi* 18

Muharriri Sahifesi

Kara Kedi *Kâmran Şerif* 43

Tefrika:

Hüsün ve Aşk *Şeyh Galip* 66

Şiirler ve Nesirler:

Sahile atılmış tahtalar *Longfellow* 21

Kadın Sahifeleri:

Amerikan Kadını (2) *Seniha Sami* 56
Sıhhat ve Güzellik 71
Patron târifleri 72
İlk bahar modelleri 74

Müteferrik:

Amerika Müttehidesinin nufusu (2) 3
Amerikada Grat-siyeller (2) 6
Dünya buhranında Amerika (2) 22
New York belediyesinin bir teşebbüsü (3) 26
Dumanlı şimendiferler kalkıyor (4) 33
Ecinmi donanması (4) 34
Kurbağa yetiştiren çiftlik (4) 42
Darulfününlunların hayatı (2) 33
Terbiyeli deniz arslanları (4) 70

(1) Le Mois (2) Vu (3) Le Miroir du Monde (4) Popular Science.
Kapak The National Geographic Magazine den

İmtiyaz sahibi ve Neşriyat Müdürü: AHMET CEVAT

Selamet Matbaası